

Νίκος Χ. Βαρσακέλης¹

Η Οικονομία: Όψεις και πραγματικότητα²

1. Εισαγωγή

Ο Νομός Φλώρινας βρίσκεται στα βορειοδυτικά σύνορα της χώρας. Η ακριτική του θέση, και μάλιστα συνορεύοντας με χώρες οι οποίες μέχρι πριν από λίγα χρόνια είχαν κλειστά τα σύνορά τους με το υπόλοιπο κόσμο (Αλβανία) ή είχαν περιορισμένες εμπορικές σχέσεις (Γιουγκοσλαβία) καθώς και η μεγάλη απόσταση από τα σημαντικά αστικά και οικονομικά κέντρα της χώρας (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) καθόρισαν την παραγωγική του δομή μέχρι την δεκαετία του 1990. Ο Νομός Φλώρινας δεν απετέλεσε ποτέ μέχρι σήμερα σημαντικό βιομηχανικό κέντρο ή πόλο τουριστικής ανάπτυξης. Μέχρι την δεκαετία του 1990 ήταν μάλιστα σχετικά απομονωμένος.

Στόχος αυτού του κεφαλαίου είναι η καταγραφή της παρούσας οικονομικής κατάστασης του Νομού. Η καταγραφή αυτή θα προσπαθήσει να δώσει μια όσο το δυνατόν αναλυτικότερη εικόνα της παραγωγικής δομής του Νομού, όπως αυτή παρουσιάζεται στα στατιστικά στοιχεία. Από αυτή την εικόνα ο ειδικός, και όχι μόνον, θα μπορέσει να διακρίνει τις αναπτυξιακές προοπτικές του Νομού, όπως αυτές διαγράφονται με τα σημερινά οικονομικά δεδομένα. Θα μπορέσει όμως να διακρίνει και τα πιθανά αναπτυξιακά προβλήματα, τα οποία ίσως εμποδίσουν στο μέλλον την ταχύτερη ανάπτυξη και την συνεπακόλουθη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του Νομού.

Το κατά κεφαλήν εισόδημα μίας περιοχής αποτελεί μια ισχυρή μέτρηση του βιοτικού επιπέδου της περιοχής καθώς και της πορείας σύγκλισης προς άλλες περιοχές ή χώρες. Η ανάλυση της πορείας του βιοτικού επιπέδου και της σύγκλισης ή απόκλισης του από τον εθνικό και ευρωπαϊκό μέσο όρο αποτελεί το πρώτο βήμα της καταγραφής της παρούσας κατάστασης. Στο πρώτο μέρος της ανάλυσης, λοιπόν, παρουσιάζεται η εκτίμηση της γενικής οικονομικής κατάστασης χρησιμοποιώντας στοιχεία για το κατά κεφαλήν εισόδημα του Νομού Φλώρινας. Η εκτίμηση γίνεται τόσο διαχρονικά, όσο και σε σχέση με την Περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, την Ελλάδα και τέλος την Ευρωπαϊκή Ένωση.

---

¹ Ο Νίκος Βαρσακέλης είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Βιομηχανικής Πολιτικής στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

² Στην εκπόνηση αυτής της μελέτης βοήθησε με τη στατιστική επεξεργασία ορισμένων πινάκων ο κ. Σταμάτης Κανέτης, Υποψήφιος Διδάκτορας στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του ΑΠΘ.

Στο δεύτερο μέρος ακολουθεί η κλαδική ανάλυση, δηλαδή η αναγνώριση των παραγωγικών κλάδων στους οποίους η περιοχή έχει εξειδικευτεί παραγωγικά. Η συσχέτιση της κλαδικής ανάλυσης με την ανάλυση του βιοτικού επιπέδου είναι άμεση, καθώς το βιοτικό επίπεδο μιας περιοχής προσδιορίζεται από το τι και πώς παράγει. Η κλαδική ανάλυση πραγματοποιείται σε τρεις ενότητες. Στη πρώτη ενότητα παρουσιάζεται η εκτίμηση της παραγωγικής εξειδίκευσης του Νομού σε τομεακό επίπεδο ανάλυσης (πρωτογενής, μεταποίηση, κλπ). Στην δεύτερη ενότητα η ανάλυση παρουσιάζεται σε διψήφια ταξινόμηση (ΣΤΑΚΟΔ), έτσι ώστε να αναγνωρισθεί η πιθανή παραγωγική εξειδίκευση του νομού σε λεπτομερέστερο επίπεδο. Στην τρίτη ενότητα αναλύονται δύο επιμέρους τομείς, ο τουρισμός και ο πρωτογενής τομέας. Ο λόγος της λεπτομερέστερης ανάλυσης αυτών των δύο τομέων είναι ότι ο μεν πρωτογενής αποτελεί το παρελθόν του νομού, και λόγω των εξελίξεων στην κοινή αγροτική πολιτική, πιθανόν να υποστεί σημαντικές μεταβολές στο προβλεπτό μέλλον, ενώ ο τουρισμός έχει αναχθεί σε «ατμομηχανή» της οικονομικής ανάπτυξης αρκετών απομονωμένων περιοχών της χώρας μας και ίσως να αποτελέσει την «ατμομηχανή» και για την ανάπτυξη του Νομού Φλώρινας.

Στο τέταρτο μέρος της μελέτης παρουσιάζεται η κατανομή της παραγωγικής δραστηριότητας μέσα στον χώρο. Η χωρική ανάλυση γίνεται σε επίπεδο δήμων και κοινοτήτων.

Η βασική περίοδος της παρούσας ανάλυσης είναι η δεκαετία 1995-2003, σε αρκετές όμως περιπτώσεις χρησιμοποιούμε και διαθέσιμα στοιχεία από την περίοδο 1970-1994.

2. Γενική Οικονομική Κατάσταση

2.1. Το Εξωτερικό Περιβάλλον

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), η Ελλάδα και κατά συνέπεια ο Νομός Φλώρινας, αντιμετωπίζουν σημαντικές και ραγδαίες μεταβολές που προκαλούνται από την διεθνοποίηση της παραγωγικής δραστηριότητας, τις γεωπολιτικές αλλαγές και τη μετάβαση στην οικονομία της γνώσης. Η διεθνοποίηση της παραγωγικής δραστηριότητας, με την γνωστή τάση ανάδειξης περιφερειακών κέντρων οικονομικής ανάπτυξης, η συμμετοχή της χώρας μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), οι εξελίξεις στην Νοτιοανατολική Ευρώπη και στις παρευξείνιες χώρες καθώς και μια σειρά άλλων παραγόντων που ενεργοποιούνται τα τελευταία χρόνια, επηρεάζουν αναγκαστικά την οικονομική και κοινωνική ζωή και απαιτούν τον ριζικό μετασχηματισμό των οικονομιών μας. Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, η ΕΕ έχει θέσει ως στόχο με την Στρατηγική της Λισσαβόνας: «Η Ευρώπη να καταστεί παγκοσμίως η πλέον ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία στηριγμένη στη γνώση, ικανή να επιτύχει τη διαρκή ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή, μέχρι το 2010».

Η περίοδος ανάλυσης της παρούσας μελέτης συμπίπτει με την πορεία της ΕΕ προς την ΟΝΕ αλλά και την προσπάθεια της Ελλάδας να ενταχθεί στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση και να υιοθετήσει το Ευρώ. Στην προσπά-

θεια αυτή η χώρα εφαρμόζει μακροοικονομική πολιτική που στοχεύει στη μείωση του πληθωρισμού και των επιτοκίων καθώς και στον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.³

Ταυτόχρονα με την πορεία προς την ΟΝΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση προχωρά στην πλήρη εφαρμογή του προγράμματος για την δημιουργία της ενιαίας εσωτερικής αγοράς από τις αρχές του 1993. Η εφαρμογή αυτής της μεγάλης θεσμικής αλλαγής, επίσης, συμπίπτει με την περίοδο της παρούσας ανάλυσης. Στην ενιαία εσωτερική αγορά καταργούνται τα όποια εμπόδια υπήρχαν στο εμπόριο (μη δασμολογικού χαρακτήρα), την εγκατάσταση του κεφαλαίου, των ανθρώπων και των υπηρεσιών. Με την ελεύθερη εγκατάσταση, η Ευρωπαϊκή Ένωση μετατρέπεται σε μια χώρα. Στόχος αυτής της στρατηγικής είναι το άνοιγμα όλων των αγορών σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η κατάργηση όποιας προστασίας ετύγγχαναν μέχρι τώρα κλάδοι και αγορές. Αναμενόμενη, λοιπόν, είναι η ένταση του ανταγωνισμού σε όλες τις αγορές, με πολλαπλές θετικές επιδράσεις στο βιοτικό επίπεδο των καταναλωτών, την καινοτομική δραστηριότητα, στην δημιουργία θέσεων εργασίας και τέλος στην κατανομή των περιορισμένων πόρων της περιοχής.⁴

Η πορεία, όμως, προς την πλήρη εφαρμογή του προγράμματος για την δημιουργία της ενιαίας εσωτερικής αγοράς δεν είναι ίδια για όλες τις χώρες και περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διότι δεν ξεκινούν όλες από την ίδια αφετηρία. Χωρίς καμία παρέμβαση πολιτικής, οι περιοχές που ξεκινούν από χαμηλότερο επίπεδο θα υποστούν μεγαλύτερες επιβαρύνσεις, βραχυχρόνια, από το άνοιγμα της ευρωπαϊκής αγοράς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να βοηθήσει τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες, υιοθέτησε τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, ώστε να επιταχυνθεί η ανάπτυξη και η σύγκλιση των περιφερειών αυτών.

Η πολιτική των κριτηρίων σταθερότητας της ΟΝΕ περιορίζει τα κράτη – μέλη στην εφαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής τους, καθώς επιβάλλει περιορισμούς στα δημοσιονομικά ελλείμματα και στο δημόσιο χρέος. Εάν όμως ο δημόσιος τομέας υπόκειται στους περιορισμούς των κριτηρίων σταθερότητας,

---

³ Συνήθως, στην κομματική ορολογία και στον τύπο αυτή η μακροοικονομική πολιτική χαρακτηρίζεται ως πολιτική λιτότητας. Όμως, όπως θα δούμε και παρακάτω, η μακροοικονομική πολιτική περιορισμού των ελλειμμάτων, του χρέους και της καταπολέμησης του πληθωρισμού όχι μόνο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως πολιτική λιτότητας αλλά τουναντίον βοηθά στην οικονομική μεγέθυνση της χώρας, μέσω της μείωσης των επιτοκίων, της μείωσης της αβεβαιότητας και του περιορισμού του κόστους του πληθωρισμού.

⁴ Πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα της θετικής επίδρασης που είχε η ενιαία αγορά στην ελληνική οικονομία είναι ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών. Η κατάργηση του μονοπωλίου σε όλες τις μορφές τηλεπικοινωνιών, εκτός της σταθερής, έγινε στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Παρά τις αντιδράσεις ομάδων συμφερόντων εκείνη την εποχή, η ελληνική πολιτεία προχώρησε στην απελευθέρωση και στην αδειοδότηση των πρώτων επιχειρήσεων κινητής τηλεφωνίας. Δημιουργήθηκαν, παράλληλα και εταιρείες παροχής υπηρεσιών διαδικτύου. Η νέα αγορά προσέφερε πληθώρα νέων υπηρεσιών στον καταναλωτή, υπηρεσιών που θα ήταν αδιανόητο εκείνη την εποχή να προσφέρει ο ΟΤΕ. Δεκάδες χιλιάδες θέσεις εργασίας σε όλο το φάσμα της δραστηριότητας αυτής (τεχνικοί, υπάλληλοι γραφείου, εμπόριο, μάρκετινγκ, διαφήμιση κλπ) προσφέρθηκαν στους Έλληνες, γεγονός που δεν θα μπορούσε να συμβεί με την ύπαρξη μόνο του ΟΤΕ. Παράλληλα, ο ανταγωνισμός τράβηξε και τον ΟΤΕ να προσαρμοσθεί στα νέα δεδομένα, να εκσυγχρονισθεί, να βελτιωθεί και να γίνει κερδοφόρος, όχι μέσω της τιμολογιακής πολιτικής, αλλά της βελτίωσης της παραγωγικότητας. Τέλος, οι πόροι που κατευθύνονταν διοικητικά στον ΟΤΕ κατανέμονται πλέον μέσω της αγοράς κεφαλαίων με καλύτερο τρόπο και δεν υπάρχει η παλαιά σπατάλη.

τότε θα αδυνατεί να ανταποκριθεί στις αιτιάσεις των φτωχότερων περιοχών για άρση της απομόνωσής τους μέσω της παραγωγής υποδομών. Σε μια τέτοια κατάσταση, δηλαδή ένταση του ανταγωνισμού λόγω της ενιαίας εσωτερικής αγοράς και περιορισμένες δημόσιες επενδύσεις λόγω ΟΝΕ, η απόκλιση των φτωχών περιοχών από τις πλούσιες είναι βεβαία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αντιλαμβάνομενη τη σύγκρουση στόχων, υιοθέτησε τις δράσεις που εντάσσονται στο Ταμείο Συνοχής, προκειμένου να βοηθήσει τις χώρες με χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα να δημιουργήσουν τις αναγκαίες υποδομές και να προστατεύσουν το περιβάλλον.

Οι συζητήσεις και οι αποφάσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (πρώην GATT) αλλάζουν το διεθνές εμπόριο, καταργούν τα εμπόδια στην είσοδο των προϊόντων των χωρών του Τρίτου Κόσμου και αυξάνουν τις ανταγωνιστικές πιέσεις στην παραγωγή των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Η ανάδειξη της Κίνας και της Ινδίας σε ισχυρούς εμπορικούς εταίρους επιβαρύνει ακόμη περισσότερο τις παραδοσιακές βιομηχανίες της Ευρώπης και κατά συνέπεια και του Νομού Φλώρινας.⁵ Παράλληλα, όμως, το άνοιγμα των διεθνών αγορών επιτρέπει στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να έχουν πρόσβαση σε νέες αγορές. Επιπλέον, η ανταγωνιστική πίεση από τις επιχειρήσεις χωρών του Τρίτου Κόσμου ωθούν τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να διαμορφώσουν νέες στρατηγικές και να υιοθετήσουν νέες μεθόδους παραγωγής.

Τέλος, η κατάρρευση του σοσιαλιστικού συστήματος στις χώρες της Βαλκανικής και το άνοιγμα των συνόρων δημιούργησαν νέες θετικές προοπτικές για τον Νομό Φλώρινας, κατά την περίοδο που αναλύουμε. Την αρχική οικονομική καταβύθιση των χωρών αυτών ακολούθησε η περίοδος εξορθολογισμού και ανάπτυξης και το αποτέλεσμα αυτής της μεταλλαγής είναι η είσοδος της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Ιανουαρίου 2007. Ατυχώς, ο Νομός Φλώρινας δεν αναμένεται να απολαύσει πλήρως την οικονομική ανάπτυξη της ενδοχώρας του, λόγω των πολιτικών προβλημάτων με την γειτονική χώρα FYROM αλλά και των εθνικιστικών εκρήξεων που έχουν οδηγήσει σε αστάθεια τα δυτικά Βαλκάνια. Ειδικότερα να σημειώσουμε ότι η FYROM, βρισκόμενη σε αντιπαράθεση με την Ελλάδα, αποκλίνει οικονομικά από τον βασικό στόχο που είναι η οικονομική της ανάπτυξη, με αποτέλεσμα την υψηλή ανεργία και τα χαμηλά εισοδήματα.⁶ Σε μια τέτοια κατάσταση η συνεισφορά της στην ανάπτυξη του Νομού Φλώρινας αναμένεται να είναι πολύ μικρή.

---

⁵ Η κατάργηση της Πολυϊνικής Συμφωνίας την 1η Ιανουαρίου 2005 είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα των επιπτώσεων του ΠΟΕ στην ελληνική παραγωγή. Η Πολυϊνική Συμφωνία υιοθετήθηκε το 1980, με σκοπό να παράσχει μια 25ετή περίοδο προστασίας των κλωστοϋφαντουργικών επιχειρήσεων του αναπτυσσόμενου κόσμου από τις εισαγωγές αντίστοιχων προϊόντων προερχόμενων από αναπτυσσόμενες χώρες. Στόχος ήταν η προετοιμασία των επιχειρήσεων, ώστε να αντεπεξέλθουν στον ανταγωνισμό του φθηνού κόστους από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Η κατάργηση της Πολυϊνικής Συμφωνίας προκάλεσε σημαντικό σοκ στην ευρωπαϊκή αλλά και στην ελληνική κλωστοϋφαντουργία, κυρίως από την είσοδο των προϊόντων της Κίνας, γεγονός που μπορεί να ερμηνευθεί ως έλλειψη επαρκούς προετοιμασίας για τον επερχόμενο, αλλά και αναμενόμενο, από 25ετίας, ανταγωνισμό.

⁶ Σύμφωνα με την έκθεση που δημοσιεύουν κάθε χρόνο τα Ηνωμένα Έθνη αποτέλεσμα της οποίας είναι ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (Human Development Index) η ΠΓΔΜ είναι η μοναδική χώρα της Ευρώπης, η οποία, ενώ δεν βρίσκεται σε πόλεμο, επιδεικνύει αρνητική πορεία του δείκτη κατά τα έτη 2005-2006. Αποδεικνύεται για ακόμη μια φορά λοιπόν ότι ο εθνικισμός βρίσκεται σε αρνητική συσχέτιση με την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

2.2. Βιοτικό Επίπεδο και Πραγματική Σύγκλιση

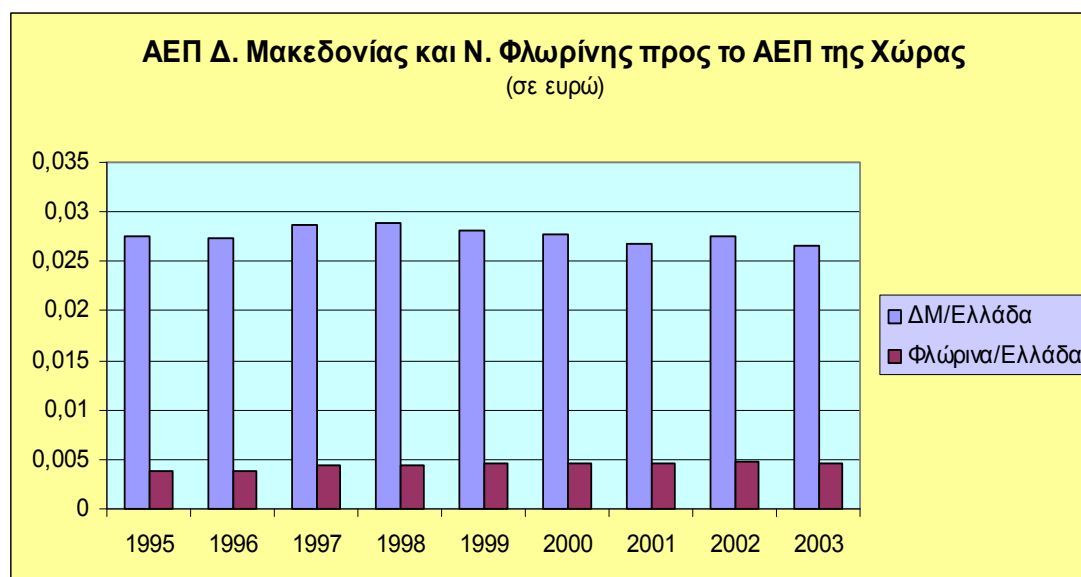
Σε αυτό το εθνικό και διεθνές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον, ο Νομός Φλώρινας παρουσίασε σημαντική βελτίωση της οικονομικής του θέσης κατά την επισκοπούμενη περίοδο. Το συνολικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) του Νομού υπερδιπλασιάστηκε κατά την περίοδο 1995-2003 (πίνακας 1 και διάγραμμα 1). Το συνολικό ΑΕΠ του Νομού ανέρχονταν στα 343 εκατ. ευρώ το 1995 και αυξήθηκε στα 716.3 εκατ. το 2003. Το αντίστοιχο ΑΕΠ της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας επίσης αυξήθηκε, με μικρότερο όμως ρυθμό σε σχέση με αυτό του Νομού, καθώς από τα 2.536 εκατ. ευρώ ανήλθε στα 4.139 εκατ. ευρώ. Αντίστοιχη ήταν και η αύξηση του ΑΕΠ της χώρας με ρυθμό επίσης μικρότερο του νομού (από 91.872 εκατ. ευρώ σε 155.543 εκατ. ευρώ). Λόγω της σημαντικής βελτίωσης του ΑΕΠ του Νομού, το μερίδιο του Νομού Φλώρινας, τόσο στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας, όσο και στο περιφερειακό ΑΕΠ αυξήθηκε. Το μερίδιο νομαρχιακού ΑΕΠ προς το εθνικό αυξήθηκε από 0.37% στο 0.46% (όταν το περιφερειακό μειώθηκε από 2.7% σε 2.6%). Αντίστοιχα, το μερίδιο του νομαρχιακού ΑΕΠ στο περιφερειακό αυξήθηκε κατά τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες, από 13.5% σε 17.3%. Η αυξητική πορεία της συμμετοχής του νομαρχιακού στο εθνικό και στο περιφερειακό είναι συνεχής, χωρίς διακυμάνσεις, κατά την επισκοπούμενη περίοδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.
Συνολικό ΑΕΠ (σε ευρώ)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ελλάδα	9.1872,4	100.135,4	109.467	111382,8	120.450,8	125.892,1	133.104,6	143.482,2	155.543,2
Δυτική Μακεδονία	2.536,1	2.735,2	3.147,5	3.215,8	3.394,1	3.482,8	3.574,3	3.942,5	4.139,4
Φλώρινα	343	376	482,4	495,9	544,3	580	604,1	683,3	716,3
ΑΕΠ Δυτ. Μακεδονίας									
ΑΕΠ Ελλάδας (σε%)	2,76	2,73	2,87	2,88	2,81	2,76	2,68	2,74	2,66
ΑΕΠ Φλώρινας/ ΑΕΠ Ελλάδας (σε %)	0,37	0,37	0,44	0,44	0,45	0,46	0,45	0,47	0,46
ΑΕΠ Φλώρινας/ΑΕΠ Δυτικής Μακεδονίας (σε %)	13,5	13,7	15,3	15,4	16,0	16,6	16,9	17,3	17,3

Πηγή: Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγουμε και με την εξέταση των δεδομένων για το ΑΕΠ εκφρασμένων σε ισοδυναμία αγοραστικής δύναμης (πίνακας 2 και διάγραμμα 2).⁷ Το ΑΕΠ του Νομού ανέρχεται στα 900 περίπου εκατ. ευρώ εκφρασμένα σε ισοδυναμία αγοραστικής δύναμης. Λαμβάνοντας, λοιπόν, την αγοραστική δύναμη του νομίσματος, η θέση του Νομού, αλλά και της χώρας, είναι πολύ καλύτερη σε σχέση με το ΑΕΠ που συζητήσαμε παραπάνω. Ο Νομός Φλώρινας έχει υψηλότερο εισόδημα κατά 180 εκατ. ευρώ, όταν λαμβάνουμε υπόψη την αξία του νομίσματος (περίπου 25% υψηλότερο). Τα σχετικά μερίδια όμως παραμένουν τα ίδια, διότι η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία δεν χρησιμοποιεί για τον υπολογισμό της ισοδυναμίας της αγοραστικής δύναμης τιμές ανά νομό, αλλά το εθνικό επίπεδο των τιμών. Έτσι τα μερίδια που υπήρχαν με το συνολικό ΑΕΠ εκφρασμένο σε ευρώ διατηρούνται και με το συνολικό ΑΕΠ, εκφρασμένο σε ισοδυναμία αγοραστικών δυνάμεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

Συνολικό ΑΕΠ

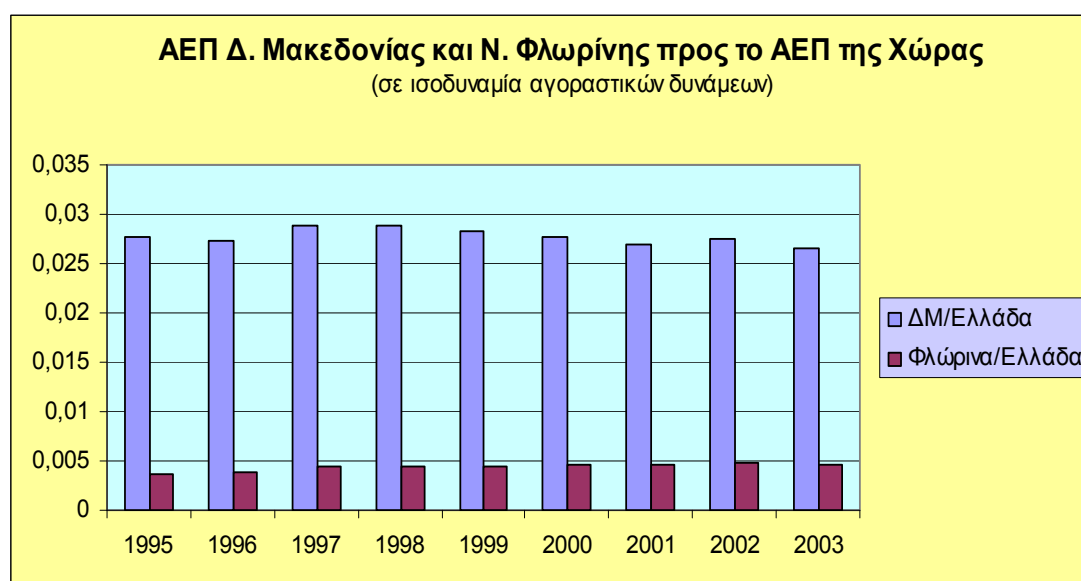
(σε ισοδυναμία αγοραστικών δυνάμεων)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ελλάδα	119.504,9	125.384,2	134.042,6	140.261,5	147.864,3	159.645,4	167.214,2	182656,3	194390,1
Δυτική Μακεδονία	3.298,9	3.424,8	3.854,1	4.049,5	4.166,6	4.416,5	4.490,2	5018,9	5173,3
Φλώρινα	446,2	470,8	590,7	624,4	668,1	735,5	758,9	869,8	895,3
ΑΕΠ Δυτ. Μακεδονίας/ΑΕΠ Ελλάδας (σε %)	2,7	2,7	2,8	2,8	2,8	2,7	2,6	2,7	2,6
ΑΕΠ Φλώρινας/ΑΕΠ Ελλάδας (σε %)	0,37	0,37	0,44	0,44	0,45	0,46	0,45	0,47	0,46
ΑΕΠ Φλώρινας/ΑΕΠ Δυτικής Μακεδονίας (σε %)	13,5	13,7	15,3	15,4	16,03	16,5	16,9	17,3	17,3

Πηγή: Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

⁷ Η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία μέχρι το 2002 μετατρέπει τα οικονομικά μεγέθη που είναι εκφρασμένα σε εθνικό νόμισμα σε ECU, μέχρι το 1999, και στην συνέχεια σε ευρώ, χρησιμοποιώντας τη συναλλαγματική ισοτιμία που δίνει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η τυποποίηση σε ισοδυναμία αγοραστικών δυνάμεων (purchasing power standards) αποτελεί έναν υπολογισμό σε εικονικό νόμισμα με σκοπό την εξάλειψη όποιων διαφορών υπάρχουν σε αγοραστική δύναμη των επιμέρους νομισμάτων, καθώς υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα τιμών στις χώρες-μέλη. Έτσι ένα οικονομικό μέγεθος, όπως παραδείγματος χάριν το κατά κεφαλήν εθνικό εισόδημα, μπορεί να είναι το ίδιο σε δύο περιοχές, όμως λόγω του διαφορετικού επιπέδου των τιμών η αγοραστική δύναμη είναι διαφορετική. Για τον υπολογισμό χρησιμοποιείται ένα καλάθι αγαθών και υπηρεσιών το οποίο είναι συγκρίσιμο, αλλά και αντιπροσωπευτικό κάθε χώρας. Τα οικονομικά μεγέθη εκφρασμένα σε ισοδυναμία αγοραστικών δυνάμεων χρησιμοποιούνται μόνο για διατοπικές συγκρίσεις και όχι για διαχρονικές.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.

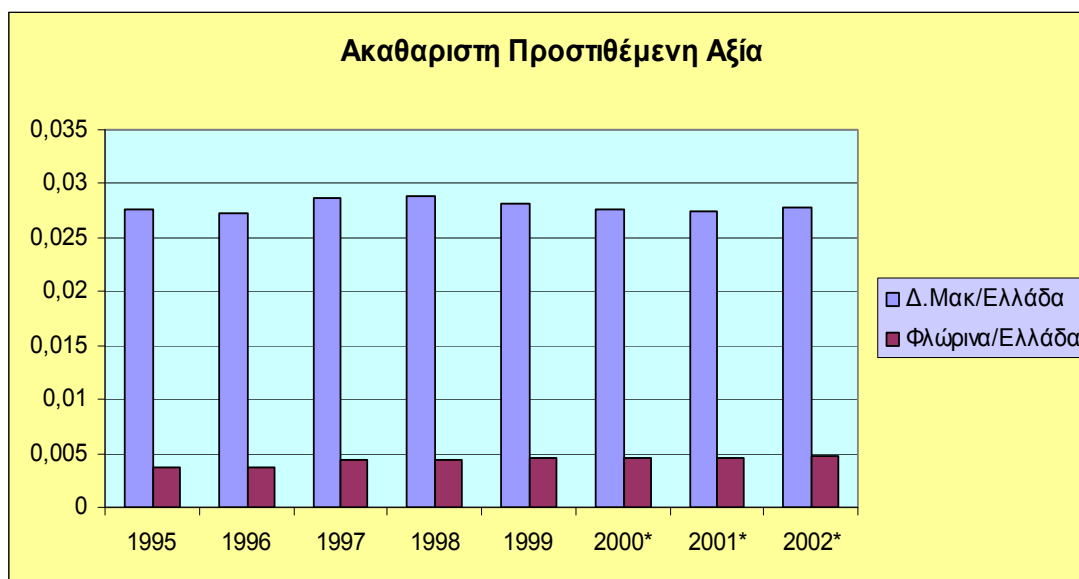
Από τον πίνακα 3 και το διάγραμμα 3 προκύπτει ότι και τα μερίδια της συνολικής ακαθάριστης προτιθέμενης αξίας, όπως αυτά δημοσιεύονται από την ΕΣΥΕ, είναι αντίστοιχα αυτών που αναφέραμε παραπάνω για το ΑΕΠ του Νομού Φλώρινας. Συνεπώς και με τη δημοσιευμένη από την ΕΣΥΕ ακαθάριστη προστιθέμενη αξία προκύπτει αύξηση του μεριδίου του Νομού Φλώρινας, τόσο στην εθνική προστιθέμενη αξία, όσο και στην περιφερειακή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία
(σε εκατομμύρια ευρώ)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000*	2001*	2002*
Σύνολο Ελλάδος	73.858	80.672	88.700	96.750	101.822	109.864	119.254	127.682
Δυτική Μακεδονία	2.039	2.204	2.550	2.793	2.869	3.043	3.275	3.555
Φλώρινα	276	303	391	431	460	505	549	605
ΣΑΠΑ Δυτικής Μακεδονίας	2,7	2,7	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7
ΣΑΠΑ Ελλάδας (σε %)								
ΣΑΠΑ Φλώρινας/ΣΑΠΑ Ελλάδας (σε %)	0,37	0,37	0,44	0,44	0,45	0,46	0,46	0,47
ΣΑΠΑ Φλώρινας/ΣΑΠΑ Δυτικής Μακεδονίας (σε %)	13,5	13,7	15,3	15,4	16,03	16,6	16,7	17,03

Πηγή: ΕΣΥΕ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.

Στον πίνακα 4 παρουσιάζεται η εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ευρώ από το 1995 έως το 2003 και στον πίνακα 5 παρουσιάζεται το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ισοδυναμία αγοραστικών δυνάμεων. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας, εκφρασμένο σε ευρώ, αυξήθηκε στην περίοδο 1995-2003 από 8.600 ευρώ στα 14.100 ευρώ. Αντίστοιχα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του Νομού Φλώρινας αυξήθηκε από 6.400 ευρώ σε 13.100 ευρώ κατά την ίδια περίοδο. Παρατηρείται δηλαδή υπερδιπλασιασμός του κατά κεφαλήν εισοδήματος, ρυθμός που είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο της χώρας. Αποτέλεσμα της διαφορικής ταχύτητας αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος του Νομού Φλώρινας είναι η σύγκλιση του κατά κεφαλήν εισοδήματος του Νομού προς τον εθνικό μέσο όρο. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του Νομού αντιστοιχούσε στο 74% του εθνικού μέσου όρου κατά το έτος 1995 και ανέρχεται πλέον στο 93% κατά το έτος 2003. Η πραγματική σύγκλιση είναι πολύ σημαντική και μεταφράζεται σε σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου του Νομού προς το αντίστοιχο μέσο βιοτικό επίπεδο.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ εκφρασμένο σε ισοδυναμία αγοραστικών δυνάμεων ανερχόταν στα 8.345 ευρώ κατά το έτος 1995 και σχεδόν διπλασιάστηκε κατά την επισκοπούμενη περίοδο φθάνοντας στα 16.400 ευρώ. Σε αγοραστικούς δηλαδή όρους, το κατά κεφαλήν εισόδημα του Νομού (βιοτικό επίπεδο) είναι σχετικά υψηλότερο από το εκφρασμένο απλά σε ευρώ κατά 25% περίπου. Η ταχύτητα σύγκλισης προς τον εθνικό μέσο όρο επιβεβαιώνεται και από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ εκφρασμένο σε ισοδυναμία αγοραστικής δύναμης. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του Νομού Φλώρινας αντιστοιχούσε στο 74% κατά το έτος 1995 και ανήλθε στο 93,5% κατά το έτος 2003. Επομένως, είτε μετρώντας σε ευρώ, είτε σε ισοδυναμία αγοραστικής δύναμης, παρατηρείται πραγματική σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου του Νομού Φλώρινας προς τον αντίστοιχο εθνικό μέσο όρο. Η απόκλιση δηλαδή του Νομού Φλώρινας από τον εθνικό μέσο όρο μειώθηκε κατά 20% περίπου ή με μέσο ετήσιο ρυθμό 2,2%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.
Κατά Κεφαλήν Εισόδημα
(σε ευρώ)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ΕΕ-15	18.014,7	18.856,3	19.801,6	20.653,3	21.665,7	23.071	23.802,2	24.534,4	24.770,4
Ελλάδα	8.639,2	9.350,5	10.157,9	10.280	11.068,2	11.531,3	12.155,7	13.058,6	14.110,1
Δυτική Μακεδονία	8.672,7	9.334,2	10.724,7	10.944,4	11.540,5	11.834,2	12.138,7	13.377,4	14.048,7
Φλώρινα	6.415,8	7.009,3	8.965,5	9.195	10.076	10.722	11.144,3	12.556,4	13.137,7
Κατά Κεφαλήν Ελλάδα/ Κατά Κεφαλήν ΕΕ μέσος των 15	47,9	49,5882	51,2984	49,7741	51,0863	49,9818	51,0696	53,2257	56,9636
Κατά Κεφαλήν Δ. Μακε- δονίας/Κατά Κεφαλήν ΕΕ μέσος των 15	48,1	49,5	54,1	52,9	53,2	51,2	50,9	54,5	56,7
Κατά Κεφαλήν Φλώρι- νας/Κατά Κεφαλήν ΕΕ μέσος των 15	35,6	37,1	45,2	44,5	46,5	46,4	46,8	51,1	53,03
Κατά Κεφαλήν Δ. Μακε- δονίας/Κατά Κεφαλήν Ελλάδας	100,3	99,8	105,5	106,4	104,2	102,6	99,8	102,4	99,5
Κατά Κεφαλήν Φλώρι- νας/Κατά Κεφαλήν Ελ- λάδας	74,2	74,9	88,2	89,4	91,0	92,9	91,6	96,1	93,1
Κατά Κεφαλήν Φλώρι- νας/Κατά Κεφαλήν Δυτι- κής Μακεδονίας	73,9	75,1	83,5	84,0	87,3	90,6	91,8	93,8	93,5

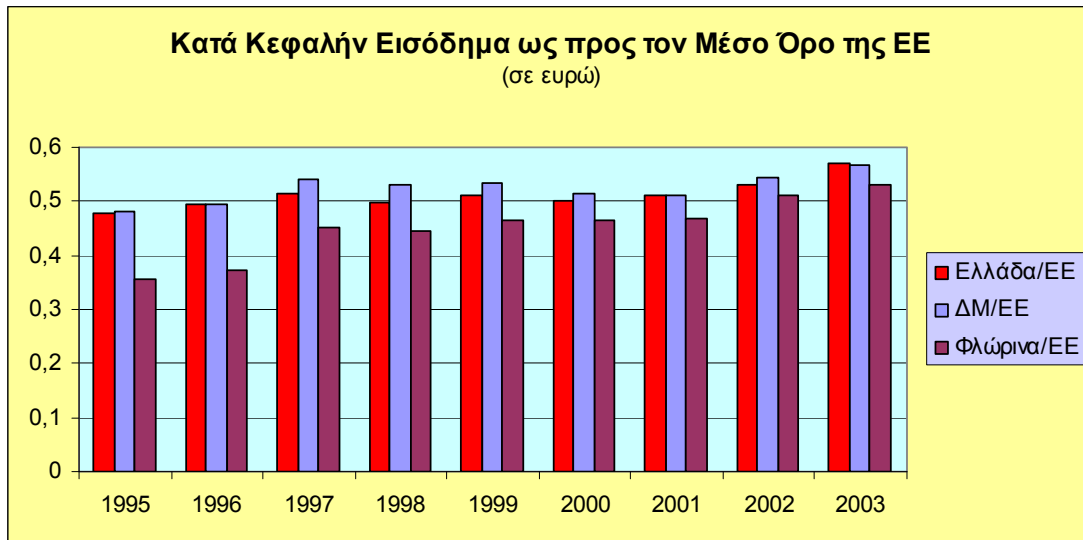
Πηγή: Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
Κατά Κεφαλήν Εισόδημα
(σε ισοδυναμία αγοραστικών δυνάμεων)

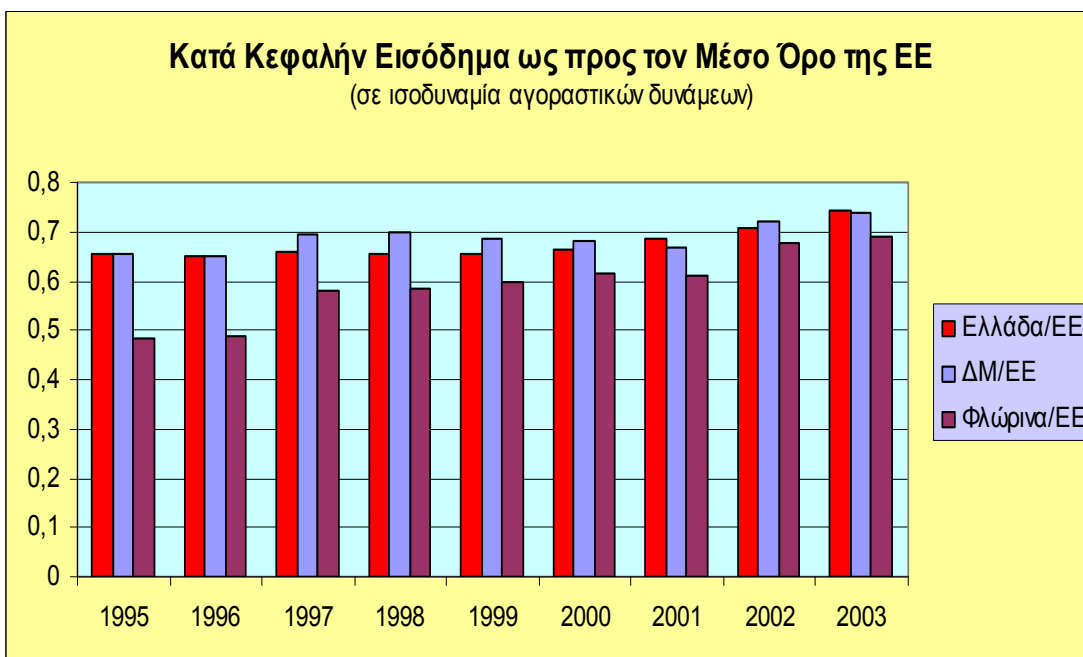
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ΕΕ-15	17.191,9	17.998	18.908,6	19.741,2	20.690,7	22.089,1	22.857,9	23555,5	23.720,1
Ελλάδα	11.237,6	11.708,1	12.438,4	12.945,3	135.87,2	14.622,9	15.720,8	16623,9	17.634,1
Δυτική Μακεδονία	11.281,1	11.687,8	13.132,4	13.782	14.167	15.007	15.249,4	17029,7	17.557,3
Φλώρινα	8.345,5	8.776,7	10.978,2	11.579,1	12.369,3	13.596,7	14.000,2	15984,6	16.418,8
Κατά Κεφαλήν Ελλάδα/ Κατά Κεφαλήν ΕΕ μέσος των 15	65,3	65,0	65,7	65,5	65,6	66,1	68,7	70,5	74,3
Κατά Κεφαλήν Δ. Μακε- δονίας/Κατά Κεφαλήν ΕΕ μέσος των 15	65,6	64,9	69,4	69,8	68,4	67,9	66,7	72,2	74,0
Κατά Κεφαλήν Φλώρι- νας/Κατά Κεφαλήν ΕΕ μέσος των 15	48,5	48,7	58,1	58,6	59,7	61,5	61,2	67,8	69,2
Κατά Κεφαλήν Δ. Μακε- δονίας/Κατά Κεφαλήν Ελλάδας	100,3	99,8	105,1	106,4	104,2	102,6	97,0	102,4	99,5
Κατά Κεφαλήν Φλώρι- νας/Κατά Κεφαλήν Ελ- λάδας	74,2	74,9	88,2	89,4	91,0	92,9	89,1	96,1	93,1
Κατά Κεφαλήν Φλώρι- νας/Κατά Κεφαλήν Δυτι- κής Μακεδονίας	73,9	75,0	83,5	84,0	87,3	90,6	91,8	93,8	93,5

Πηγή: Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.

Τα διαγράμματα 4 και 5 παρουσιάζουν την σύγκλιση του κατά κεφαλήν εισοδήματος εκφρασμένου σε ευρώ και σε ισοδυναμία αγοραστικής δύναμης προς τον μέσο ευρωπαϊκό όρο της ΕΕ-15. Το εθνικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ εκφρασμένο σε ευρώ ανήρχετο στο 48% περίπου του μέσου όρου της ΕΕ-15 κατά το έτος 1995 και ανήλθε τελικά στο 57% κατά το έτος 2003. Πραγματοποιήθηκε δηλαδή σύγκλιση κατά εννέα ποσοστιαίες μονάδες ή η απόκλιση μειώθηκε με ετήσιο ρυθμό 1%. Αντίστοιχα, το νομαρχιακό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, εκφρασμένο σε ευρώ, ανερχόταν στο 35.6% του μέσου όρου της ΕΕ-15, κατά το έτος

1995, και ανήλθε τελικά στο 53%, κατά το έτος 2003. Πραγματοποιήθηκε δηλαδή σύγκλιση 18 περίπου ποσοστιαίων μονάδων ή η απόκλιση μειώθηκε με ετήσιο ρυθμό 2% περίπου.⁸

Η εικόνα της σύγκλισης είναι παρόμοια, όταν το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μετράται σε ισοδυναμία αγοραστικών δυνάμεων. Το ελληνικό κατά κεφαλήν ανήρχετο στο 65.6% του μέσου όρου της Ε-15 κατά το έτος 1995 και ανήλθε στο 74% κατά το έτος 2003. Η απόκλιση συνεπώς μειώθηκε κατά 8.4 ποσοστιαίες μονάδες, δηλαδή με ετήσιο ρυθμό μικρότερο από 1%, ο ρυθμός σύγκλισης εκφρασμένος σε ευρώ. Αυτή η μικρή απόκλιση των δύο ρυθμών οφείλεται στο ότι ο ρυθμός πληθωρισμού στην Ελλάδα ήταν υψηλότερος από τον αντίστοιχο της ΕΕ-15, γεγονός που οδήγησε στη μείωση και της αγοραστικής δύναμης του νομίσματος. Το νομαρχιακό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανήρχετο στο 48.5% του μέσου όρου της ΕΕ-15 κατά το έτος 1995 και ανήλθε στην συνέχεια στο 69.2% κατά το έτος 2003.

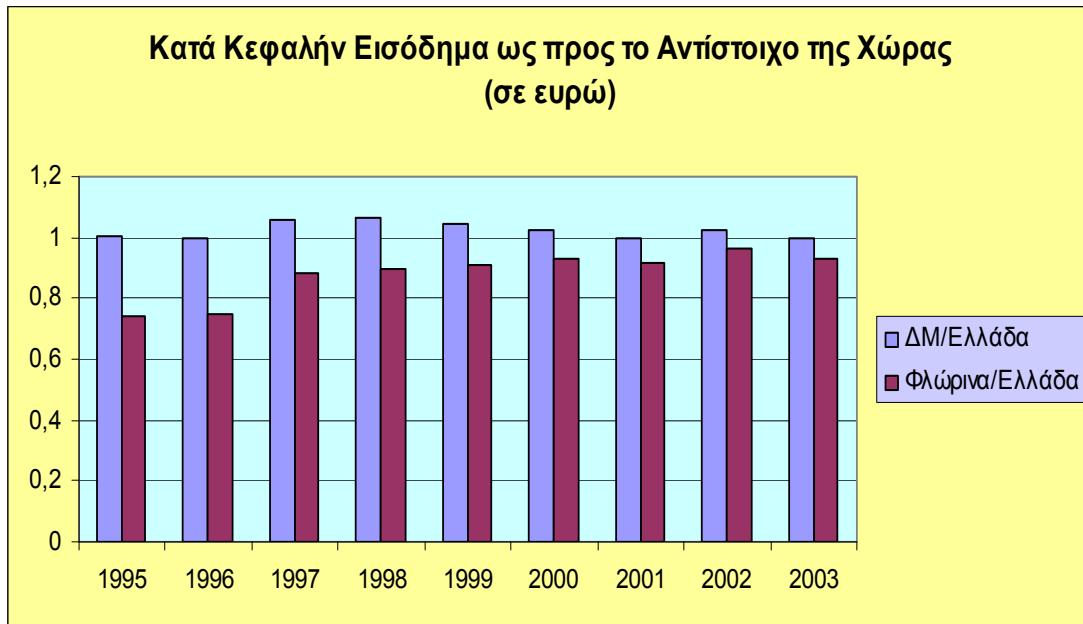
Από την παραπάνω παρουσίαση εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο Νομός Φλώρινας συγκλίνει με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με την χώρα. Επίσης να τονίσουμε ότι τόσο σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο, όσο και σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ-15, ο ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας είναι υψηλότερος. Βέβαια, η απόκλιση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο είναι ακόμη πολύ μεγάλη, καθώς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ευρώ αντιστοιχεί περίπου στο μισό του ευρωπαϊκού, όμως η εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών στο Νομό Φλώρινας μπορεί να επιταχύνει τη σύγκλιση.

Η περίοδος 1995-2003 αποδεικνύεται ως μια καλή περίοδος για την οικονομία του Νομού Φλώρινας. Ο ρυθμός σύγκλισης προς τον μέσο όρο της χώρας έχει επιταχυνθεί αυτή την περίοδο, με αποτέλεσμα να συγκλίνει στο 93% του εθνικού μέσου όρου, τόσο σε ισοδυναμία αγοραστικών δυνάμεων, όσο και σε πραγματικά ευρώ. Η ταχύτητα αυτή οφείλεται στην παραγωγική δομή του Νομού, όπως θα την αναλύσουμε στην συνέχεια. Αντίθετα, το σύνολο της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, ενώ κατά την τετραετία 1997-2000 ξεπέρασε το εθνικό μέσο όρο, στη συνέχεια φαίνεται να αποκλίνει από αυτόν.

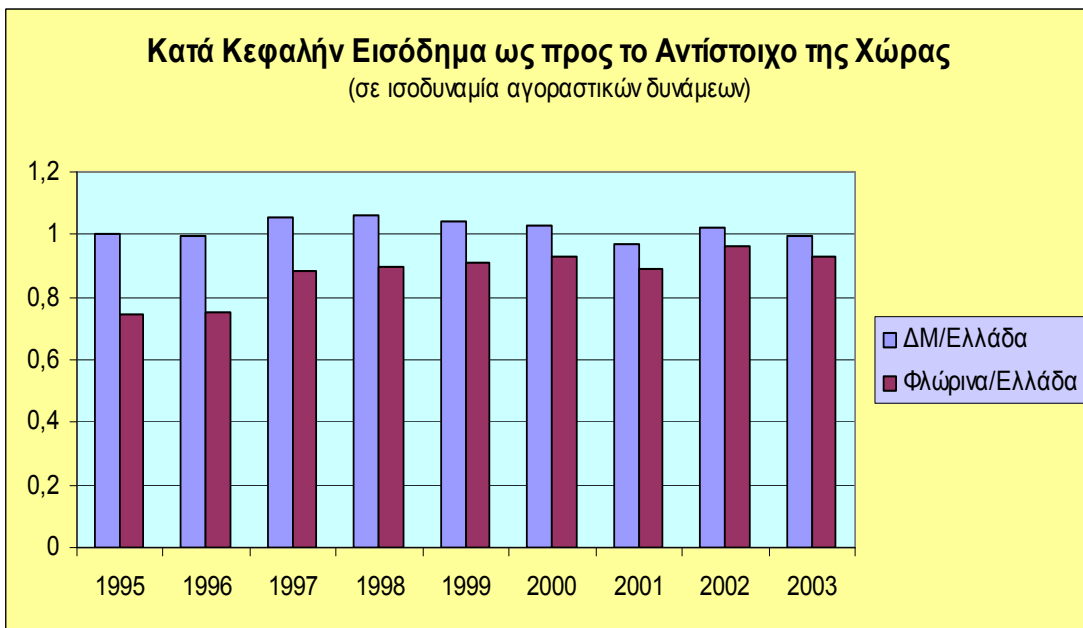
---

⁸ Τα δεδομένα για τον Νομό Φλώρινας επιβεβαιώνουν τη θεωρία του «σιδηρού νόμου της σύγκλισης» σύμφωνα με τον οποίο η σύγκλιση της λιγότερο αναπτυγμένης περιοχής προς την αναπτυγμένη πραγματοποιείται με ρυθμό 2% το χρόνο (Xavier X. Sala-i-Martin, 1996, *Regional Cohesion: Evidence and Theories of Regional Growth and Convergence*, *European Economic Review*, 40, 1325-1352). Σε αυτή την περίπτωση η σύγκλιση είναι πολύ μακροχρόνια υπόθεση και όχι υπόθεση μιας δεκαετίας, όπως πολύ αισιόδοξα έχουν αναφέρει Έλληνες πολιτικοί και δημοσιογράφοι για τη σύγκλιση της χώρας με τις πλούσιες χώρες του Βορρά.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.

Κλείνοντας την πρώτη ενότητα της παρούσας εργασίας για την γενική οικονομική κατάσταση του Νομού Φλώρινας συνοψίζουμε ως εξής. Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Συνοψίζοντας την παραπάνω ανάλυση:

- Ο συνολικός ρυθμός ανάπτυξης του Ακαθαρίστου Εγχωρίου Προϊόντος του Νομού Φλώρινας, τόσο σε σταθερές τιμές, όσο και σε ισοδυναμία αγοραστικής δύναμης, ήταν υψηλότερος από τον αντίστοιχο ρυθμό της χώρας.
- Ο συνολικός ρυθμός ανάπτυξης του βιοτικού επιπέδου, όπως μετράται από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε σταθερές τιμές και σε ισοδυναμία αγοραστικής δύναμης, ήταν υψηλότερος για το Νομό σε σχέση με τον αντίστοιχο της χώρας.
- Ο Νομός Φλώρινας συγκλίνει προς το μέσο βιοτικό επίπεδο της χώρας με ετήσιο ρυθμό 2% περίπου.
- Η σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου του Νομού προς τον μέσο όρο της ΕΕ-15 πραγματοποιείται με μέσο ετήσιο ρυθμό 2%.

3. Παραγωγική Δομή του Νομού Φλώρινας

Η παραγωγική δομή του Νομού Φλώρινας εξηγεί τις παραπάνω εξελίξεις στο συνολικό ΑΕΠ, στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ και στο βιοτικό επίπεδο του Νομού. Το εισόδημα που δημιουργείται σε μια περιοχή, άρα και το βιοτικό επίπεδο, είναι εκ ταυτότητας ίσο προς την προστιθέμενη αξία που παράγεται, ούτε παραπάνω, ούτε λιγότερο. Εάν λοιπόν μια περιοχή έχει υψηλό ή χαμηλό βιοτικό επίπεδο, αυτό εξαρτάται από το πόση προστιθέμενη αξία δημιουργεί. Οι κλάδοι στους οποίους μια περιοχή είναι εξειδικευμένη και ο τρόπος και οι μέθοδοι που παράγει προσδιορίζουν την προστιθέμενη αξία και καθορίζουν τελικά και τα εισοδήματα που δημιουργούνται στην περιοχή.⁹ Η παραγωγική δομή λοιπόν μιας περιοχής καθορίζει τελικά και το βιοτικό της επίπεδο.

Στην συνέχεια αναλύουμε την παραγωγική δομή, χρησιμοποιώντας, για την περίοδο 1995-2002, τους παρακάτω δείκτες:

- Το ποσοστό της κλαδικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας προς την συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη του Νομού Φλώρινας (πίνακας 6α).
- Το ποσοστό της κλαδικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας προς την συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (πίνακας 6β).
- Το ποσοστό της κλαδικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας προς την συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη της χώρας (πίνακας 6γ).
- Τον δείκτη παραγωγικής εξειδίκευσης, ο οποίος ορίζεται ως :

$$PSI_{\Phi\Lambda\Omega\text{P}\text{I}\text{N}\text{A}\Sigma} = \frac{\frac{X_{i(\Phi\Lambda\Omega\text{P}\text{I}\text{N}\text{A}\Sigma)}}{X_{(\Phi\Lambda\Omega\text{P}\text{I}\text{N}\text{A}\Sigma)}}}{\frac{X_{i(\text{E}\Lambda\Lambda\text{A}\Delta\text{A})}}{X_{(\text{E}\Lambda\Lambda\text{A}\Delta\text{A})}}}$$

Όπου:

X_i (ΦΛΩΡΙΝΑΣ), η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του κλάδου i στον Νομό Φλώρινας,

X (ΦΛΩΡΙΝΑΣ), η συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (το άθροισμα όλων των κλάδων) του Νομού Φλώρινας,

X_i (ΕΛΛΑΔΑΣ), η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του κλάδου i στο σύνολο της χώρας,

X (ΕΛΛΑΔΑΣ), η συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (το άθροισμα όλων των κλάδων) της χώρας.

Ο δείκτης PSI παίρνει τιμές από 0 έως $+\infty$. Εάν ο PSI είναι ίσος με τη μονάδα, σημαίνει ότι ο Νομός Φλώρινας και η χώρα έχουν την ίδια πα-

⁹ Για παράδειγμα το ακατέργαστο γεωργικό προϊόν όταν πωλείται στον καταναλωτή έχει ενσωματωμένη μικρή προστιθέμενη αξία σε σχέση με αυτή που έδωσε η φύση. Άρα και οι συμμετέχοντες στην παραγωγική διαδικασία θα μοιραστούν αυτή τη μικρή προστιθέμενη αξία και θα έχουν χαμηλά εισοδήματα. Εάν όμως το γεωργικό προϊόν είναι αποτέλεσμα έρευνας, έχουν χρησιμοποιηθεί μηχανήματα, λιπάσματα, έχει υπάρξει συσκευασία, μάρκετινγκ, κλπ, τότε η αξία που προστέθηκε στο αρχικό προϊόν που δίνει η φύση είναι μεγάλη και συνεπώς τα εισοδήματα που δημιουργούνται είναι επίσης μεγάλα.

ραγωγική εξειδίκευση στον συγκεκριμένο κλάδο. Εάν ο δείκτης PSI είναι μικρότερος από τη μονάδα, σημαίνει ότι ο Νομός είναι λιγότερο εξειδικευμένος σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Τέλος, εάν ο δείκτης είναι μεγαλύτερος από τη μονάδα (και όσο μεγαλύτερος τόσο περισσότερο), τότε είναι παραγωγικά εξειδικευμένος στον κλάδο αυτό σε σχέση με το σύνολο της χώρας (πίνακες 7α και 7β). Ο δείκτης PSI χρησιμοποιείται και ως ένδειξη κλαδικής συσσώρευσης σε μια περιοχή (agglomeration). Οι πίνακες 7α και 7β παρουσιάζουν την παραγωγική εξειδίκευση του Νομού Φλώρινας και της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας σε τομεακό επίπεδο. Ο πίνακας 9 παρουσιάζει την παραγωγική εξειδίκευση του Νομού σε διψήφιο κλάδο ΣΤΑΚΟΔ.

- Τον δείκτη συγκέντρωσης Herfindahl, ο οποίος αποτελεί μια ένδειξη συγκέντρωσης ή διάχυσης της παραγωγής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (πίνακας 8).
- Τον αριθμό των επιχειρηματικών μονάδων και τον τζίρο ανά κλάδο.
- Τον μέσο τζίρο ανά επιχειρηματική μονάδα σαν προσέγγιση του μέσου επιχειρηματικού μεγέθους.
- Την χωρική κατανομή της παραγωγικής δραστηριότητας κατά δήμο και κοινότητα.

3.1. Παραγωγική Εξειδίκευση σε Τομεακό Επίπεδο

Στους πίνακες 6α-6γ παρουσιάζονται τα κλαδικά ποσοστά στο σύνολο της παραγωγής του Νομού Φλώρινας, της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και της Ελλάδας, αντίστοιχα, για την περίοδο 1995-2002. Όπως προκύπτει από τον πίνακα 6α, η παραγωγική δομή του Νομού Φλώρινας άλλαξε σημαντικά κατά την περίοδο επισκόπησης. Το μερίδιο του πρωτογενούς τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία και δάση) μειώθηκε κατά τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες, της μεταποίησης κατά 3.7 μονάδες, ενώ αντίθετα το μερίδιο του κλάδου των μεταλλείων και ορυχείων αυξήθηκε κατά 11 περίπου ποσοστιαίες μονάδες. Παράλληλα, μειώθηκε το μερίδιο της δημόσιας διοίκησης και άμυνας κατά 2.5 ποσοστιαίες μονάδες και αυξήθηκε το μερίδιο των κατασκευών κατά 3.5 περίπου μονάδες, με μια μεγαλύτερη αύξηση την περίοδο 1997-1999, οπότε το μερίδιο των κατασκευών είχε αγγίξει το 6.8%.

Οι παραπάνω εξελίξεις αντικατοπτρίζουν τις σημαντικές αλλαγές που συντελούνται στην οικονομία του Νομού. Πρώτον, η κατασκευή του εργοστασίου παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ στη Μελίτη-Αχλάδα, με την εκμετάλλευση των λιγνιτωρυχείων, οδήγησε στη ραγδαία αύξηση του κλαδικού μεριδίου των μεταλλείων - ορυχείων. Δεύτερον, ο κλάδος των κατασκευών αυξάνει το μερίδιο του στην συνολική παραγωγή, όχι μόνο στο Νομό Φλώρινας, αλλά και σε ολόκληρη την χώρα, κατά την επισκοπούμενη περίοδο, καθώς αυτή συμπίπτει με την εφαρμογή των δυο κοινοτικών πλαισίων στήριξης (Β' και Γ'), καθώς και με τη χρηματοδότηση έργων από το ταμείο συνοχής. Τρίτον, η μείωση των μεριδίων του αγροτικού τομέα και της μεταποίησης αντικατοπτρίζει τις γενικότερες τάσεις που διαγράφονται στην Ευρώπη και στην Ελλάδα με

τη μείωση του μεριδίου αυτών των κλάδων. Τέταρτον, την αλλαγή του στρατηγικού δόγματος της χώρας ως προς τον από βορρά κίνδυνο και την συνεπακόλουθη μετακίνηση των στρατοπέδων που ήταν εγκατεστημένα στο Νομό.

Ο Νομός Φλώρινας, όμως, εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από υψηλό ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα ως προς το αντίστοιχο ποσοστό του συνόλου της χώρας, το οποίο για το έτος 2002 ανέρχεται στο 6.4%. Πολύ σημαντική, όμως, εξέλιξη αποτελεί η μείωση του μεριδίου του τομέα της μεταποίησης, το οποίο από 4.8% το 1995, ήδη πολύ χαμηλό, μειώθηκε στο 1.1% το 2002. Ουσιαστικά, δηλαδή, ο βιομηχανικός τομέας έχει ελάχιστη συμμετοχή στη δημιουργία εισοδήματος στο Νομό Φλώρινας.

Ως προς την σύγκριση της παραγωγικής δομής του Νομού Φλώρινας με την παραγωγική δομή της Περιφέρειας μπορούμε να συμπεράνουμε ότι αυτές είναι παραπλήσιες.

Στη συνέχεια εξετάζουμε τον κάθε κλάδο ξεχωριστά. Ειδικότερα:

α) Γεωργία – Κτηνοτροφία – Δάση

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των πινάκων 6α-6γ, το μερίδιο της νομαρχιακής κλαδικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (ΚΑΠΑ) ακολουθεί αντίστροφη πορεία σε σχέση με το αντίστοιχο της Περιφέρειας, σε όλη την επισκοπούμενη περίοδο. Έτσι, ενώ το μερίδιο του κλάδου ανερχόταν στο 19.8% στο σύνολο της νομαρχιακής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (ΑΠΑ), κατά το έτος 1995, στην περιφέρεια το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 11.2%. Σε όλη την διάρκεια της επισκοπούμενης περιόδου το κλαδικό μερίδιο στο Νομό μειώνεται σταδιακά στο 15.6%, ενώ αντίθετα της Περιφέρειας αυξάνει στο 14.5%. Η συμπεριφορά του κλαδικού μεριδίου στην χώρα είναι επίσης καθοδική, καθώς από το 9.5% το 1995 μειώνεται στο 6.4% το 2002. Η πορεία του κλαδικού μεριδίου στη νομαρχιακή ΑΠΑ κατά την τελευταία δεκαετία αποτελεί συνέχεια της πορείας που άρχισε από το 1970, οπότε το κλαδικό μερίδιο ήταν 50% περίπου, δηλαδή το μισό του νομαρχιακού εισοδήματος προερχόταν από τον πρωτογενή τομέα. Στη συνέχεια, η μείωση του μεριδίου του πρωτογενούς τομέα είναι συνεχής, με μεγαλύτερη ένταση κατά την δεκαετία του 1980.

Αν και το κλαδικό μερίδιο μειώνεται κατά την επισκοπούμενη περίοδο, η παραγωγική εξειδίκευση του νομού αυξάνει, καθώς από 2.08% το 1995 διαμορφώνεται στο 2.43 το 2002. Η εξέλιξη αυτή είναι αποτέλεσμα της τελευταίας περιόδου και ίσως εν μέρει να οφείλεται στην πολύ σημαντική μείωση του μεριδίου του πρωτογενούς τομέα στο σύνολο της χώρας. Από το 1970 υπάρχει υψηλή παραγωγική εξειδίκευση σε σχέση με την χώρα. Παρόλα αυτά κατά την επόμενη εικοσιπενταετία αυτή μειώνεται σχετικά χωρίς όμως να πέσει κάτω από το 1.9. Από το 1995 και μετά ακολουθεί ανοδική πορεία. Συνεπώς, ο Νομός Φλώρινας είναι παραγωγικά εξειδικευμένος στον κλάδο γεωργία - κτηνοτροφία - δάση σε σχέση με το σύνολο της χώρας, παρουσιάζοντας υπερδιπλάσια παραγωγική συσσώρευση. Αντίστοιχη είναι και η παραγωγική εξειδίκευση της Περιφέρειας, με τη διαφορά ότι η παραγωγική εξειδίκευση της Περιφέρειας υπερδιπλασιάστηκε κατά την δεκαετία της ανάλυσης. Αυτό το εύρημα είναι πολύ ενδιαφέρον για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, καθώς, τόσο

το μερίδιο του πρωτογενούς τομέα αυξήθηκε από 11.2% σε 14.5%, όσο και η παραγωγική εξειδίκευση διπλασιάστηκε. Αυτή η εξέλιξη συνιστά αντιστροφή της τάσης και κατά την άποψή μας χρήζει εμπειριστατωμένης μελέτης για την ανάλυση των αιτιών που οδήγησαν και πιθανόν συνεχίζουν να διαμορφώνουν μια αντιστροφή παραγωγική τάση.

β) Μεταλλεία - Ορυχεία - Λατομεία

Το κλαδικό μερίδιο του Νομού αυξήθηκε ραγδαία κατά την περίοδο 1995-2002. Από μόλις 3% της συνολικής νομαρχιακής ΑΠΑ, κατά το 1995, ανήλθε στο 14%, περίπου, το 2002, σχεδόν πενταπλασιάστηκε. Αντίστοιχη ήταν και η συμπεριφορά του κλαδικού μεριδίου στην περιφερειακή παραγωγή, μόνο που η αντίστοιχη αύξηση ήταν σημαντικά μικρότερη, καθώς αυξήθηκε από 7.3%, το 1995, στο 9.3%, το 2002. Το αντίστοιχο κλαδικό μερίδιο σε επίπεδο χώρας ήταν μικρό, αλλά παρουσίασε και ελάχιστη διακύμανση, καθώς από 6.4%, το 1995, ανήλθε σε μόλις 6.8%, το 2002. Η παραγωγική εξειδίκευση στον κλάδο αυξήθηκε θεαματικά. Από τον ήδη υψηλό δείκτη εξειδίκευσης 4.7 ανήλθε στο 20.6 το 2002, δηλαδή σχεδόν πενταπλασιάστηκε. Αντίστοιχη ήταν και εξέλιξη της παραγωγικής εξειδίκευσης της Περιφέρειας, της οποίας ο δείκτης εξειδίκευσης από 11.4 ανήλθε στο 13.5, το 2002. Η εξέλιξη της παραγωγικής δομής του κλάδου των μεταλλείων – ορυχείων στο Νομό Φλώρινας είναι αποτέλεσμα της τελευταίας δεκαετίας. Συμπεριφορά του κλαδικού μεριδίου είναι αποτέλεσμα της κατασκευής και λειτουργίας του εργοστασίου της ΔΕΗ και της χρήσης σε αυτό του εξορυσσόμενου λιγνίτη. Σε περιφερειακό επίπεδο, τόσο το ποσοστό του κλάδου στη συνολική περιφερειακή παραγωγή, όσο και η παραγωγική εξειδίκευση, είναι υψηλό κατά την περίοδο 1970-2002. Η κατασκευή και λειτουργία των εργοστασίων της ΔΕΗ μετέβαλε την παραγωγική δομή της Περιφέρειας, με την υψηλή παραγωγική συσσώρευση στο κλάδο των μεταλλείων – ορυχείων.

γ) Μεταποίηση

Ως γενική διαπίστωση, το κλαδικό μερίδιο στο Νομό ήταν χαμηλό και μειώθηκε ακόμη περισσότερο. Το κλαδικό μερίδιο ήταν μόλις 4.8% το 1995 και μειώθηκε στο 1.1% κατά το 2002. Το χαμηλό ποσοστό μας δείχνει ότι η συμμετοχή της μεταποίησης στη δημιουργία εισοδήματος είναι πολύ μικρή. Να σημειώσουμε ότι το κλαδικό μερίδιο κατά την δεκαετία του 1970 ήταν 8.8% και μειώθηκε σημαντικά, σχεδόν στο μισό (4.9%), κατά την δεκαετία του 1980, παρέμεινε σχετικά σταθερό το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1990 και τέλος μειώθηκε στο 1.1% κατά την επισκοπούμενη περίοδο. Αντίστοιχη ήταν και η μείωση του κλαδικού μεριδίου στην Περιφέρεια, το οποίο από 8.3%, το 1995, μειώθηκε στο 2.2%, το 2002. Εάν συγκρίνουμε τα κλαδικά μερίδια του Νομού και της Περιφέρειας με το σύνολο της χώρας, διαπιστώνουμε την τάση της αποβιομηχάνισης στην Περιφέρεια και στο Νομό Φλώρινας.

Η παραγωγική εξειδίκευση του Νομού ήταν πολύ χαμηλή, ήδη το 1995, 0.35, και μειώθηκε στο πολύ χαμηλό 0.09 το 2002. Να σημειώσουμε ότι η παραγωγική εξειδίκευση του 0.09 είναι πολύ χαμηλή και σπανίως έχουμε στην ελληνική επικράτεια νομό με τόσο χαμηλή παραγωγική εξειδίκευση στην με-

ταποίηση. Γεγονός όμως είναι ότι η παραγωγική εξειδίκευση του Νομού Φλώρινας ήταν πολύ χαμηλή από την δεκαετία του 1970. Αυτό σημαίνει ότι ο Νομός δεν στηρίχθηκε μέχρι σήμερα στην μεταποίηση για την δημιουργία εισοδήματος. Στην μεταποίηση όμως θα επανέλθουμε με την ανάλυση σε επίπεδο διψήφιου κλάδου.

δ) Ηλεκτρισμός - Φυσικό Αέριο - Ύδρευση

Το κλαδικό μερίδιο στο Νομό είναι αρκετά χαμηλό κατά την επισκοπούμενη περίοδο και δεν παρουσίασε αξιόλογη μεταβολή στα στατιστικά στοιχεία. Είναι όμως πολύ ενδιαφέρον ότι σε περιφερειακό επίπεδο μειώθηκε το μερίδιο του κλάδου από 19.5%, το 1995, στο 11.4%, το 2002.

ε) Κατασκευές

Ο κλάδος των κατασκευών γνώρισε μια σχετική άνθηση κατά την επισκοπούμενη περίοδο, καθώς το μερίδιο αυξήθηκε από 1.8%, το 1995, σε 4.7%, το 2002. Η ανάπτυξη του κλάδου δεν ήταν γραμμική, καθώς έφθασε στο 6.7%, το 1999, και στη συνέχεια ακολούθησε πτωτική πορεία, χάνοντας μερίδιο δύο ποσοστιαίων μονάδων. Το μερίδιο του κλάδου στην περιφερειακή ΑΠΑ δεν είναι τόσο υψηλό, καθώς αγγίζει μόλις το 2.6% το 2002, ενώ και το ανώτατο κατά το έτος 1998 ανήλθε στο 4.8%. Το κλαδικό μερίδιο, τόσο στο νομαρχιακό, όσο και στο περιφερειακό, είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο της χώρας, το οποίο ήταν 6.4%, το 1995, και ανήλθε στο 8.1%, το 2002.

Ο δείκτης παραγωγικής εξειδίκευσης είναι μικρότερος από την μονάδα, τόσο στο Νομό Φλώρινας, όσο και στην περιφέρεια. Σε νομαρχιακό επίπεδο, αν και ο δείκτης σχεδόν διπλασιάστηκε, από 0.28 σε 0.58, κατά την επισκοπούμενη περίοδο, με μια ένταση κατά τα έτη 1998 και 1999, οπότε ανήλθε κοντά στη μονάδα (0.9), παραμένει σημαντικά χαμηλός με πτωτική τάση μετά το 1999.

Συνεπώς κατά την επισκοπούμενη περίοδο, η οποία συμπίπτει με το τέλος του 2^{ου} κοινοτικού πλαισίου και την αρχή του 3^{ου}, καθώς και με την ένταση των εισροών του ταμείου συνοχής, οι πόροι για κατασκευές που εισέρρευσαν στη χώρα δεν κατανεμήθηκαν ισομερώς. Ο Νομός Φλώρινας δεν γνώρισε την ανάλογη ανάπτυξη του κλάδου των κατασκευών που γνώρισαν άλλες περιοχές της χώρας, όπως για παράδειγμα η Αττική και η Θράκη.

στ) Χονδρικό εμπόριο, επισκευές αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και ειδών οικιακής χρήσης

Το κλαδικό μερίδιο στην νομαρχιακή ΑΠΑ είναι αρκετά υψηλό με πτωτικές, όμως, τάσεις μετά το 1995, καθώς από 10.8% μειώθηκε στο 8.3%. Αντίθετη είναι η πορεία του κλάδου σε επίπεδο Περιφέρειας, καθώς το κλαδικό μερίδιο αυξήθηκε από 9.6% σε 11.2%, κατά την επισκοπούμενη περίοδο. Η συμπεριφορά του κλάδου στον Νομό Φλώρινας είναι ανάλογη της κλαδικής συμπεριφοράς και σε εθνικό επίπεδο, διότι συνολικά το κλαδικό μερίδιο ακολουθεί πτωτική πορεία. Ο δείκτης παραγωγικής εξειδίκευσης είναι μικρότερος από τη μονάδα και μειώνεται συνεχώς κατά την περίοδο ανάλυσης από 0.8 σε 0.66.

ζ) Ξενοδοχεία και εστιατόρια

Ο κλάδος δεν συμμετέχει σημαντικά στην νομαρχιακή ΑΠΑ, καθώς το κλαδικό μερίδιο από 5.1% το 1995 μειώθηκε στο 3.4% το 2002. Αντίθετα, σε επίπεδο χώρας το μερίδιο αυξήθηκε από 6.55% σε 7.5%, δηλαδή κατά το έτος 2002 η συνεισφορά του κλάδου στο ΑΕΠ είναι σχεδόν διπλάσια στη χώρα σε σχέση με την αντίστοιχη του Νομού Φλώρινας. Αντίστοιχα χαμηλή είναι και η συνεισφορά του κλάδου στην Περιφέρεια. Η παραγωγική εξειδίκευση όχι μόνον είναι χαμηλή αλλά και ακολουθεί πτωτική πορεία από το 1995 μέχρι το 2002, καθώς ο δείκτης PSI μειώθηκε από 0.78 σε 0.45. Δηλαδή, όχι μόνο λείπει η παραγωγική συσσώρευση στον κλάδο, σε σχέση με την εθνική συσσώρευση, αλλά και η όποια μικρή εξειδίκευση ακολούθησε πτωτική πορεία κατά την περίοδο αυτή. Για τον τουρισμό όμως θα αναφερθούμε διεξοδικότερα σε ειδική ενότητα στη συνέχεια.

η) Μεταφορές – αποθήκευση - επικοινωνία

Ο κλάδος των μεταφορών και της αποθήκευσης θεωρείται από τους πλέον αναπτυσσόμενους κλάδους παγκοσμίως. Ο Νομός Φλώρινας φαίνεται να ακολουθεί την παγκόσμια τάση αν και οι ρυθμοί ανάπτυξης του κλάδου είναι ακόμη χαμηλοί. Το κλαδικό μερίδιο αυξήθηκε από 5%, το 1995, σε 6%, το 2002, ενώ η αντίστοιχη μεταβολή στο εθνικό ΑΕΠ ήταν της τάξης των δύο ποσοστιαίων μονάδων. Σε περιφερειακό επίπεδο η συμπεριφορά του κλάδου είναι ανάλογη. Η παραγωγική εξειδίκευση στο Νομό ανέρχεται στο 0.70, γεγονός που ερμηνεύεται ως έλλειψη παραγωγικής συσσώρευσης στον κλάδο και ύπαρξη σημαντικών περιθωρίων ανάπτυξης του κλάδου στο Νομό. Αυτή η ανάπτυξη μπορεί να στηριχθεί στη γεωγραφική θέση του Νομού, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως σταυροδρόμι για το εμπόριο και τις επικοινωνίες. Η θέση του είναι σημαντική στη Δυτική Μακεδονία και θα μπορούσε να αναπτύξει πλεονέκτημα στους κλάδους αυτούς. Αν και κατά την επισκοπούμενη περίοδο κατασκευάστηκε μέρος της Εγνατίας Οδού, και βελτίωσε την ταχύτητα πρόσβασης στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, ενώ ολοκληρώθηκε και η βελτίωση της σιδηροδρομικής γραμμής, η ανάπτυξη του κλάδου θα καθυστερήσει όσο δεν προχωρούν οι κάθετες συνδέσεις της Εγνατίας Οδού με την Αλβανία και την FYROM.

θ) Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση

Το κλαδικό μερίδιο στη νομαρχιακή ΑΠΑ μεταβλήθηκε ελάχιστα κατά την επισκοπούμενη περίοδο, από 3.9%, το 1995, σε 4.1%, το 2002. Ανάλογη ήταν και η μεταβολή του κλαδικού μεριδίου, τόσο στην περιφέρεια, όσο και στη χώρα. Η παραγωγική εξειδίκευση παραμένει σε χαμηλότερα της μονάδας επίπεδα, με μια σχετική μείωση κατά δέκα περίπου μονάδες από 0.93, το 1995, σε 0.8 το 2002.

ι) Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχειρηματικές δραστηριότητες

Η παραδοσιακή λειτουργία της νομαρχιακής οικονομίας στον τομέα της διαχείρισης ακινήτων φαίνεται πολύ καθαρά από την εικόνα που παρουσιάζουν οι

δείκτες. Έτσι, το κλαδικό μερίδιο στην νομαρχιακή ΑΠΑ κινείται γύρω στο 20%, σε όλη την επισκοπούμενη περίοδο. Δηλαδή, το 1/5 του δημιουργούμενου εισοδήματος στο Νομό προκύπτει από τη διαχείριση ακινήτων. Ανάλογη είναι και η συμμετοχή του κλάδου στην περιφερειακή ΑΠΑ (18.5%) και στην εθνική (16%). Η παραγωγική εξειδίκευση του Νομού είναι υψηλή και διατηρείται στο 1.3 σε όλη την περίοδο ανάλυσης. Η σημαντική συμμετοχή του κλάδου στο νομαρχιακό ΑΕΠ θα πρέπει να αποδοθεί, σε ένα σημαντικό βαθμό, στην ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας, τα οποία αποτέλεσαν πόλο έλξης πολλών φοιτητών, αλλά και προσωπικού, με αποτέλεσμα η ζήτηση για κατοικία να αυξηθεί στη διάρκεια της περιόδου και να αναπτυχθεί η αγορά των ακινήτων. Να σημειώσουμε εδώ ότι μερίδιο στην ανάπτυξη του κλάδου της διαχείρισης των ακινήτων οφείλεται και στη μείωση των επιτοκίων στα στεγαστικά δάνεια, λόγω της ακολουθούμενης, κατά την επισκοπούμενη περίοδο, σταθεροποιητικής πολιτικής. Η μείωση των επιτοκίων οδήγησε σε αύξηση της ζήτησης για στεγαστικά δάνεια και κατά συνέπεια σε αύξηση της ζήτησης για ακίνητα.

ια) Δημόσια διοίκηση, άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση

Το κλαδικό μερίδιο στην νομαρχιακή ΑΠΑ είναι σχετικά χαμηλό και κυμάνθηκε γύρω στο 4% σε όλη επισκοπούμενη περίοδο, εκτός του αρχικού έτους 1995, οπότε ήταν 6.8%. Η συμμετοχή του κλάδου στη δημιουργία εισοδήματος στον Νομό Φλώρινας είναι μικρότερη από την αντίστοιχη της χώρας και ανάλογη αυτής της Περιφέρειας. Η παραγωγική εξειδίκευση είναι αρκετά χαμηλή, 0.58 το 2002, σημείωσε όμως αξιοσημείωτη μείωση κατά την περίοδο που εξετάζουμε, καθώς το 1995 ανερχόταν στο 0.94, δηλαδή ήταν κοντά στην παραγωγική εξειδίκευση του συνόλου της χώρας. Συνεπώς, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου έχει μειωθεί η άμεση εξάρτηση του Νομού Φλώρινας από τον δημόσιο τομέα και έχει στραφεί σε άλλους παραγωγικούς τομείς για την δημιουργία εισοδήματος.

ιβ) Εκπαίδευση

Ο ρόλος του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας στην ανάπτυξη του κλάδου στο Νομό Φλώρινας είναι καθοριστικός. Το κλαδικό μερίδιο στην νομαρχιακή ΑΠΑ κυμαίνεται γύρω στο 7.2% για το 2002 και είναι αρκετά υψηλότερο από το αντίστοιχο στο σύνολο της χώρας, που βρίσκεται στο 4.9%. Να σημειώσουμε ότι το μερίδιο αυτό είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο της Περιφέρειας, το οποίο ανέρχεται στο 4.5%. Το υψηλό μερίδιο του κλάδου της εκπαίδευσης μεταφράζεται, όπως είναι επόμενο, και σε υψηλή παραγωγική εξειδίκευση, καθώς ο δείκτης PSI ανέρχεται στο 1.47 και είναι σχετικά σταθερό κατά την διάρκεια της περιόδου ανάλυσης.

ιγ) Υγεία και κοινωνική μέριμνα

Η υγεία και η κοινωνική μέριμνα συμμετέχουν με αρκετά υψηλό ποσοστό στη δημιουργία εισοδήματος στο Νομό Φλώρινας. Το κλαδικό μερίδιο κυμάνθηκε γύρω στο 5% σε όλη την περίοδο. Αντίστοιχα ήταν και τα κλαδικά μερίδια, τόσο στην Περιφέρεια, όσο και στην χώρα. Η παραγωγική εξειδίκευση

πλησιάζει προς αυτή του συνόλου της χώρας και ανέρχεται στο 0.93 για το έτος 2002, αυξημένη κατά δέκα μονάδες περίπου σε σχέση με την αρχή της περιόδου.

Συνοψίζοντας την κλαδική ανάλυση σε επίπεδο μονοψήφιων κλάδων:

- Ο Νομός Φλώρινας χαρακτηρίζεται από την υψηλή κλαδική συμμετοχή στη νομαρχιακή ακαθάριστη προστιθέμενη αξία των κλάδων της γεωργίας - κτηνοτροφίας - δασών, των μεταλλείων-ορυχείων και της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας και λοιπών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων με μερίδια άνω του 15%.
- Το κλαδικό μερίδιο της μεταποίησης είναι πολύ χαμηλό, 1.1% της νομαρχιακής ΑΠΑ, και έχει σημειώσει σημαντική μείωση σε όλη την επισκοπούμενη περίοδο.
- Η παραγωγική εξειδίκευση, ως ένδειξη κλαδικής συσσώρευσης, του Νομού Φλώρινας είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη της χώρας στους κλάδους της γεωργίας - κτηνοτροφίας - δασών, των μεταλλείων - ορυχείων και της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας και λοιπών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και της εκπαίδευσης. Στον κλάδο της υγείας και της κοινωνικής μέριμνας η παραγωγική εξειδίκευση είναι παρόμοια της χώρας.
- Η παραγωγική εξειδίκευση του Νομού αυξήθηκε στους κλάδους της γεωργίας - κτηνοτροφίας - δασών, των μεταλλείων - ορυχείων, και των κατασκευών, μειώθηκε στους κλάδους των ξενοδοχείων - εστιατορίων, του χονδρικού εμπορίου, της χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης και της δημόσιας διοίκησης. Τέλος, παρέμεινε σχετικά σταθερή στην υγεία και την κοινωνική μέριμνα, στις μεταφορές - αποθήκευση - επικοινωνίες και στη διαχείριση ακίνητης περιουσίας και λοιπές τις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6α.
Ποσοστό Κλάδου στο Σύνολο Παραγωγής του Νομού
(σε %)

Κλάδοι	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Γεωργία, κτηνοτροφία, δάση	19,8	18,03	21,51	20,94	18,32	16,71	15,9	15,62
Αλιεία	0,06	0,07	0,05	0,048	0,07	0,08	0,09	0,1
Μεταλλεία, ορυχεία	3,04	3,10	6,44	6,89	9,61	13,33	13,15	14,14
Μεταποίηση	4,8	4,84	1,70	2,17	1,19	1,22	1,20	1,13
Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο και ύδρευση	1,7	1,59	01,52	1,75	1,65	1,58	1,56	1,51
Κατασκευές	1,82	1,89	6,08	6,45	6,78	5,10	5,11	4,77
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και ειδών οικιακής χρήσης	10,85	11,57	10,06	9,32	9,00	8,58	8,94	8,38
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	5,12	5,46	4,48	4,38	3,41	3,54	3,49	3,41
Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	5,01	4,58	4,86	5,03	6,41	6,4	6,09	6,02
Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση	3,92	4,23	3,43	3,72	3,79	4,36	4,70	4,13
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχ/τικές δραστηριότητες	22,30	25,14	21,56	21,13	21,00	20,89	20,80	20,64
Δημόσια διοίκηση, άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	6,78	4,93	4,73	4,64	3,82	3,92	4,07	4,33
Εκπαίδευση	6,63	6,38	6,91	6,75	7,35	6,50	6,53	7,24
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	5,87	5,70	4,59	4,67	4,61	4,72	4,91	5,10
Άλλες κοινωνικές και προσωπικές δραστηριότητες	2,00	2,05	1,68	1,69	2,43	2,43	2,81	2,93
Ιδιωτικά νοικοκυριά με απασχολούμενο προσωπικό	0,045	0,3438	0,33	0,35	0,46	0,48	0,48	0,47

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικοί μας υπολογισμοί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6β.
Ποσοστό Κλάδου στο Σύνολο της Παραγωγής
στη Δυτική Μακεδονία
(σε %)

Κλάδοι	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Γεωργία, κτηνοτροφία, δάση	11,26	10,39	16,19	15,33	15,15	14,92	14,46	14,56
Αλιεία	0,04	0,05	0,03	0,02	0,04	0,04	0,05	0,05
Μεταλλεία, ορυχεία	7,34	7,62	7,50	8,40	7,01	8,81	8,62	9,28
Μεταποίηση	8,31	8,48	3,72	3,46	2,64	2,27	2,21	2,08
Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο και ύδρευση	19,54	17,14	13,34	13,76	13,75	12,19	11,88	11,44
Κατασκευές	2,12	2,24	4,14	4,43	3,38	2,75	2,81	2,66
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και ειδών οικιακής χρήσης	9,63	10,45	11,06	10,44	10,88	10,93	11,66	11,25
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	4,07	4,41	4,52	4,45	4,21	4,36	4,37	4,37
Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	4,02	3,73	3,85	4,01	5,24	5,48	5,18	5,20
Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση	2,82	3,09	3,20	3,49	3,61	3,99	4,15	3,70
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επι/τικές δραστηριότητες	16,80	19,57	18,70	18,44	18,73	19,05	18,93	18,91
Δημόσια διοίκηση, άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	4,42	3,26	3,69	3,64	3,94	3,47	3,43	3,51
Εκπαίδευση	3,38	3,31	3,74	3,67	3,93	4,07	4,10	4,59
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	4,33	4,27	4,45	4,56	4,72	4,80	4,86	4,98
Άλλες κοινωνικές και προσωπικές δραστηριότητες	1,59	1,66	1,51	1,53	2,29	2,38	2,77	2,940
Ιδιωτικά νοικοκυριά με απασχολούμενο προσωπικό	0,25	0,26	0,28	0,30	0,39	0,41	0,41	0,41

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικοί μας υπολογισμοί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6γ.
Ποσοστό Κλάδου στο Σύνολο της Παραγωγής στη Χώρα
(σε %)

Κλάδοι	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Γεωργία, κτηνοτροφία, δάση	9,52	8,68	8,19	7,87	7,40	6,79	6,39	6,40
Αλιεία	0,32	0,37	0,32	0,30	0,49	0,51	0,57	0,62
Μεταλλεία, ορυχεία	0,64	0,66	0,62	0,61	0,51	0,64	0,62	0,68
Μεταποίηση	12,95	13,06	11,70	11,80	11,74	12,01	11,85	11,52
Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο και ύδρευση	2,37	2,13	2,00	2,06	2,01	1,81	1,79	1,79
Κατασκευές	6,43	6,46	6,62	7,10	7,26	7,51	8,35	8,13
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και ειδών οικιακής χρήσης	13,56	14,45	14,44	13,59	13,23	12,75	13,20	12,68
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	6,52	6,98	7,78	7,68	7,05	7,44	7,41	7,51
Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	6,74	6,17	6,41	6,70	8,52	8,84	8,36	8,56
Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση	4,21	4,57	4,53	4,97	5,39	5,65	5,67	5,12
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχ/τικές δραστηριότητες	17,02	17,34	17,44	17,27	16,01	15,89	15,57	15,68
Δημόσια διοίκηση, άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	7,18	6,72	6,95	6,88	7,06	7,00	6,97	7,36
Εκπαίδευση	4,46	4,32	4,82	4,75	4,67	4,66	4,48	4,91
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	5,22	5,09	5,27	5,42	5,37	5,29	5,24	5,38
Άλλες κοινωνικές και προσωπικές δραστηριότητες	2,57	2,65	2,54	2,59	2,77	2,69	2,98	3,11
Ιδιωτικά νοικοκυριά με απασχολούμενο προσωπικό	0,22	0,26	0,30	0,31	0,43	0,45	0,45	0,45

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικοί μας υπολογισμοί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7α.
Παραγωγική Εξειδίκευση Νομού

Κλάδοι	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Γεωργία, κτηνοτροφία, δάση	2,087875	2,075445	2,624997	2,658331	2,473432	2,460476	2,485582	2,43791
Αλιεία	0,203991	0,200912	0,162277	0,158028	0,15513	0,157458	0,161443	0,159485
Μεταλλεία, ορυχεία	4,722266	4,693995	10,36761	11,20069	18,50784	20,61248	20,96841	20,68156
Μεταποίηση	0,372446	0,370976	0,145549	0,184138	0,101686	0,102194	0,101833	0,098593
Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο και ύδρευση	0,751144	0,746687	0,75804	0,848804	0,822085	0,875851	0,871172	0,842311
Κατασκευές	0,28407	0,292882	0,918789	0,909365	0,933976	0,678685	0,611595	0,587294
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και ειδών οικιακής χρήσης	0,800186	0,80066	0,697059	0,686044	0,68056	0,67318	0,677086	0,660717
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	0,785463	0,78246	0,576023	0,570151	0,483984	0,475863	0,4718	0,454903
Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	0,744534	0,742253	0,75796	0,750285	0,752667	0,733935	0,729112	0,703842
Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση	0,931609	0,925823	0,756854	0,749068	0,702359	0,771741	0,829144	0,807591
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχ/τικές δραστηριότητες	1,30966	1,450111	1,236028	1,223455	1,312345	1,313994	1,335591	1,315971
Δημόσια διοίκηση, άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	0,944623	0,733385	0,68107	0,674129	0,54138	0,560841	0,585175	0,58876
Εκπαίδευση	1,484911	1,475838	1,433769	1,419167	1,574798	1,392955	1,458125	1,474649
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	1,125262	1,118401	0,871152	0,862278	0,859408	0,893711	0,937842	0,948139
Άλλες κοινωνικές και προσωπικές δραστηριότητες	0,779496	0,775046	0,660463	0,653712	0,8773	0,9042	0,942421	0,941668
Ιδιωτικά νοικοκυριά με απασχολούμενο προσωπικό	0,207941	1,299435	1,105653	1,095325	1,08493	1,06428	1,062461	1,03054

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικοί μας υπολογισμοί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7β.
Παραγωγική Εξειδίκευση Δυτικής Μακεδονίας

Κλάδοι	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Γεωργία, κτηνο-τροφία, δάση	1,183237	1,195923	1,976248	1,94571	2,046212	2,19705	2,261033	2,272667
Αλιεία	0,141881	0,139197	0,09557	0,089918	0,091848	0,088672	0,085554	0,081728
Μεταλλεία, ορυχεία	11,40909	11,52942	12,0677	13,65289	13,50916	13,62101	13,75781	13,58709
Μεταποίηση	0,641159	0,649248	0,318271	0,293843	0,225051	0,189749	0,187113	0,180835
Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο και ύδρευση	8,244644	8,022412	6,64535	6,659022	6,830016	6,737591	6,612046	6,364986
Κατασκευές	0,331083	0,347101	0,62631	0,62373	0,465138	0,365962	0,336398	0,327496
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και ειδών οικιακής χρήσης	0,710633	0,723013	0,766213	0,768032	0,822552	0,857266	0,883678	0,886645
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	0,624902	0,633031	0,58166	0,579275	0,596532	0,586452	0,590523	0,581616
Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	0,596547	0,604696	0,600317	0,597849	0,615514	0,620115	0,620459	0,607295
Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση	0,669349	0,676363	0,706167	0,703275	0,669626	0,706301	0,731647	0,722711
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχ/τικές δραστηριότητες	0,986957	1,128505	1,072057	1,067652	1,17057	1,198374	1,215819	1,205427
Δημόσια διοίκηση, άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	0,615187	0,485624	0,531941	0,529747	0,558675	0,496744	0,492167	0,477914
Εκπαίδευση	0,758607	0,766626	0,775468	0,772292	0,843069	0,873628	0,916243	0,935577
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	0,829485	0,838262	0,844205	0,840729	0,878685	0,907613	0,92829	0,926598
Άλλες κοινωνικές και προσωπικές δραστηριότητες	0,620328	0,626891	0,595525	0,593094	0,827809	0,883737	0,929622	0,9437
Ιδιωτικά νοικοκυριά με απασχολούμενο προσωπικό	1,150392	0,996088	0,94613	0,942385	0,902422	0,91705	0,924051	0,910663

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικοί μας υπολογισμοί.

3.2. Συγκέντρωση Δημιουργίας Εισοδήματος

Όπως είδαμε παραπάνω, στην παραγωγική διάρθρωση του Νομού Φλώρινας, φαίνεται ότι ο Νομός είναι παραγωγικά εξειδικευμένος σε τρεις βασικούς κλάδους: γεωργία-κτηνοτροφία-δάση, διαχείριση ακίνητης περιουσίας-εκπαίδευση. Σε αυτό το μέρος θα εξετάσουμε εάν η δημιουργία εισοδήματος στον νομό είναι διάχυτη σε παραγωγικούς κλάδους ή υπάρχει συγκέντρωση. Θα συγκρίνουμε δε τη συγκέντρωση δημιουργίας εισοδήματος με την Περιφέρεια και την χώρα. Σημειώνουμε ότι, όταν η συγκέντρωση δημιουργίας εισοδήματος σε έναν νομό είναι υψηλή, τότε υπάρχει ένδειξη ότι η παραγωγική δραστηριότητα του νομού είναι μονοκαλλιέργεια και η παραγωγή υπόκειται, όπως και το εξ αυτής δημιουργούμενο εισόδημα, σε κυκλικές διακυμάνσεις, ακόμη και σε κατάρρευση αυτής της παραγωγικής δραστηριότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μονοκαλλιέργειας σε περιφέρεια ήταν τα ορυχεία άνθρακα στην Ουαλία, η κατάρρευση των οποίων στην δεκαετία του 1980 οδήγησε σε ραγδαία αύξηση της ανεργίας και πτώση του εισοδήματος όλη την περιοχή. Σε αυτές τις περιπτώσεις λοιπόν, όταν διαπιστώνεται συγκέντρωση παραγωγικής δραστηριότητας σε έναν κλάδο θα πρέπει να αναζητούνται νέες μορφές παραγωγής, ώστε να μετριαστεί αυτή η συγκέντρωση.

Πλαίσιο 1

Ο δείκτης συγκέντρωσης Herfindahl αποτελεί ένδειξη συγκέντρωσης ή διασποράς ανάλογα με την τιμή που λαμβάνει ο δείκτης αυτός. Ο δείκτης H υπολογίζεται ως:

$$H = \sum_{i=1}^n \left(\frac{X_i}{\sum_{i=1}^n X_i} \right)^2$$

Όπου X_i είναι η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του κλάδου i , και H ο δείκτης Herfindahl. Όσο μικρότερο είναι το μερίδιο του κλάδου στο σύνολο της παραγωγής, τόσο μικρότερη είναι και η συμμετοχή του στον υπολογισμό του δείκτη H . Ο δείκτης H μας πληροφορεί σχετικά με την συγκέντρωση της προστιθέμενης αξίας που υπάρχει σε ορισμένους κλάδους ή στο κατά πόσο υπάρχει διάχυση ή διασπορά της παραγωγής προστιθέμενης αξίας. Όταν ο δείκτης παίρνει μικρές τιμές, τότε η παραγωγή προστιθέμενης αξίας είναι διασπαρμένη σε πολλούς κλάδους, ενώ, εάν ο δείκτης παίρνει μεγάλες τιμές, τότε υπάρχει συγκέντρωση σε λίγους κλάδους. Εάν, τέλος, ο δείκτης παίρνει μοναδιαία τιμή, τότε η παραγωγή προστιθέμενης αξίας πραγματοποιείται από έναν μόνο κλάδο.

Ο δείκτης που χρησιμοποιούμε για την μέτρηση της συγκέντρωσης είναι ο δείκτης Herfindahl του οποίου τα χαρακτηριστικά παρουσιάζονται στο πλαίσιο 1. Υπολογίσαμε το δείκτη H για το Νομό Φλώρινας, την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και τη χώρα, για την περίοδο 1970-2002 και ανά πενταετία, υποθέτοντας ότι μέσα σε μια πενταετία δεν μεταβάλλεται σημαντικά η παραγωγική διάρθρωση της περιοχής. Ο εκτιμηθείς δείκτης παρουσιάζεται στον πίνακα

8. Όπως φαίνεται στον πίνακα, η συγκέντρωση παραγωγής και εισοδήματος το 1970 είναι μεγάλη, 2.5 φορές μεγαλύτερη από το σύνολο της χώρας. Αντίθετα η Περιφέρεια έχει συγκέντρωση που πλησιάζει τον εθνικό δείκτη. Ασφαλώς, η πρωτοκαθεδρία της γεωργίας την περίοδο αυτή αποτυπώνεται και στον δείκτη συγκέντρωσης. Η δεκαετία του 1970 αλλάζει σημαντικά την εικόνα του Νομού, καθώς η συγκέντρωση μειώνεται κατά 10 μονάδες, που σημαίνει ότι η παραγωγή και η δημιουργία εισοδήματος διαχέονται πλέον σε περισσότερους κλάδους. Κατά τις επόμενες δεκαετίες η συγκέντρωση μειώνεται ακόμη περισσότερο, με αποτέλεσμα στη δεκαετία του 2000 ο δείκτης συγκέντρωσης να έχει συγκλίνει προς τον αντίστοιχο της χώρας. Συνεπώς, ο δείκτης *H* που υπολογίσαμε για το Νομό Φλώρινας, μας παρέχει μια ισχυρή ένδειξη ότι η δημιουργία εισοδήματος δεν είναι συγκεντρωμένη αλλά υπάρχει διασπορά. Ο Νομός δεν στηρίζεται σε μονοκαλλιέργεια, όπως το 1970 με τον αγροτικό τομέα, αλλά έχει εξελιχθεί σε παραγωγική διαφοροποίηση προς όφελος της μακροχρόνιας ανάπτυξης. Επομένως η πτώση της παραγωγής ενός κλάδου δεν θα έχει σοβαρές συνέπειες στη ζωή των κατοίκων του Νομού και τουλάχιστον αυτές θα αφορούν στην βραχυχρόνια περίοδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.

Δείκτης Συγκέντρωσης Herfidhal

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2002
Ελλάδα	0,120	0,125	0,121	0,116	0,108	0,099	0,093	0,092
Δυτική Μακεδονία	0,163	0,144	0,127	0,118	0,114	0,110	0,106	0,105
Φλώρινα	0,282	0,251	0,173	0,161	0,122	0,124	0,115	0,113

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικοί μας υπολογισμοί.

3.3. Παραγωγική Εξειδίκευση σε Διψήφιο Κλάδο

Στο τμήμα αυτό παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά της μεταποίησης και των υπηρεσιών του Νομού Φλώρινας σε επίπεδο στατιστικής ταξινόμησης διψήφιου κλάδου (ΣΤΑΚΟΔ). Η περίοδος ανάλυσης είναι η οκταετία 1995-2002, με ιδιαίτερη έμφαση όμως το 2002.¹⁰ Όπως έχει ήδη αναλυθεί, ο δείκτης PSI ουσιαστικά απεικονίζει τον βαθμό παραγωγικής εξειδίκευσης των κλάδων της μεταποίησης του Νομού Φλώρινας σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Φανερώνει το πόσο εξειδικευμένος είναι ο Νομός σε κάθε κλάδο της μεταποίησης και των υπηρεσιών σε σχέση με το σύνολο της χώρας.

Τα αποτελέσματα της παραγωγικής εξειδίκευσης του Νομού Φλώρινας για το 2002 καταγράφονται στον πίνακα 9. Να σημειώσουμε, ότι, ενώ για τον υπολογισμό της παραγωγικής εξειδίκευσης σε μονοψήφιο επίπεδο κλάδου χρησιμοποιήθηκε η καθαρή προστιθέμενη αξία, στον υπολογισμό του δείκτη σε μεγαλύτερη κλαδική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε ο τζίρος – έσοδα των καταστη-

¹⁰ Να σημειωθεί ότι η ανάλυση περιλαμβάνει μόνο τους διψήφιους κλάδους στους οποίους υπάρχει παραγωγική δραστηριότητα στο Νομό Φλώρινας.

μάτων. Επειδή ο δείκτης PSI είναι καθαρός αριθμός, δηλαδή δεν επηρεάζεται από μονάδες μέτρησης, θεωρούμε ότι η χρήση του τζίρου προσφέρει ικανοποιητική προσέγγιση της πραγματικότητας. Συνεπώς, μπορούμε να δεχθούμε, χωρίς να αποτελεί σκληρή υπόθεση, ότι ο δείκτης PSI του πίνακα 9 είναι συγκρίσιμος προς τον δείκτη PSI, του πίνακα 7.

Με βάση τα στοιχεία του 2002, η παραγωγική εξειδίκευση του Νομού Φλώρινας στον διηγήσιο κλάδο αλλάζει, καθώς ο νομός παρουσιάζει παραγωγική εξειδίκευση στο εσωτερικό του μονοηγήσιου κλάδου. Έτσι, για παράδειγμα, ενώ στο σύνολο της μεταποίησης η παραγωγική εξειδίκευση είναι πολύ μικρή, σε ορισμένους μεταποιητικούς κλάδους η εξειδίκευση είναι υψηλή. Ειδικότερα:

Στη μεταποίηση οι κλάδοι των τροφίμων ποτών, της κατασκευής προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά και της κατασκευής μεταλλικών προϊόντων παρουσιάζουν παραγωγική εξειδίκευση μεγαλύτερη από την μονάδα, γεγονός που δείχνει ότι υπάρχει μεγαλύτερη κλαδική συσσώρευση σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Στον κλάδο της κατασκευής επίπλων η παραγωγική εξειδίκευση είναι η ίδια με της χώρας. Τέλος, στους υπόλοιπους κλάδους της μεταποίησης η παραγωγική εξειδίκευση είναι μικρότερη από την αντίστοιχη της χώρας.

Από τους κλάδους που ανήκουν στον τριτογενή τομέα, ο Νομός Φλώρινας παρουσιάζει παραγωγική εξειδίκευση στο εμπόριο οχημάτων,¹¹ τις κατασκευές, το λιανικό εμπόριο, τα ξενοδοχεία –εστιατόρια, τις χερσαίες μεταφορές, τις δραστηριότητες σχετικές με την ακίνητη περιουσία, την έρευνα και ανάπτυξη, την εκπαίδευση και τέλος τις δραστηριότητες με μέλη μ.α.κ.¹²

Αντίθετα, η εξειδίκευση του Νομού Φλώρινας είναι πολύ μικρή στους κλάδους του χονδρικού εμπορίου, των ταξιδιωτικών πρακτορείων, των ταχυδρομείων και τηλεπικοινωνιών, των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων, της εκμίσθωσης μηχανημάτων, της πληροφορικής, της υγείας και πρόνοιας και τέλος των ψυχαγωγικών, πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων.

Στον ίδιο πίνακα καταγράφεται η παραγωγική εξειδίκευση του Νομού Φλώρινας (σε σχέση πάντα με το σύνολο της χώρας) στους ίδιους ακριβώς κλάδους για το 1995 και η σχετική μεταβολή της παραγωγικής εξειδίκευσης του νομού διαχρονικά (μεταξύ του 1995 και 2000), που είναι ενδεικτική των παραγωγικών τάσεων που επικρατούν στο Νομό.

Όπως προκύπτει λοιπόν από τον πίνακα, η παραγωγική εξειδίκευση αυξήθηκε στους κλάδους των τροφίμων και ποτών, της κατασκευής μεταλλικών προϊόντων, της κατασκευής επίπλων, του εμπορίου οχημάτων, του λιανικού εμπορίου, των ξενοδοχείων και εστιατορίων, των χερσαίων μεταφορών και της εκπαίδευσης. Οι σημαντικότερες μεταβολές πραγματοποιούνται στους κλάδους των ξενοδοχείων–εστιατορίων και στην εκπαίδευση και οι λόγοι είναι αυτοί

¹¹ Η περίοδος ανάλυσης συμπίπτει, όπως είδαμε και στην αρχή, με την πορεία της χώρας προς την ΟΝΕ. Η μακροοικονομική πολιτική οδήγησε σε σημαντική μείωση των επιτοκίων, καθιστώντας το κόστος δανεισμού χαμηλότερο. Συνέπεια αυτής της μείωσης των επιτοκίων ήταν η αύξηση των δανείων για αγορά διαρκών καταναλωτικών αγαθών, αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και ακινήτων. Η αύξηση της ζήτησης για οχήματα, λόγω του χαμηλού κόστους δανεισμού, οδήγησε αναμφίβολα στην μεγέθυνση του κλάδου εμπορίας οχημάτων στο Νομό, όπως φανερώνουν τα στοιχεία.

¹² Στον κλάδο «δραστηριότητες με μέλη» ανήκουν οι δραστηριότητες επιχειρηματικών, εργοδοτικών και επαγγελματικών οργανώσεων, επιχειρηματικών και εργοδοτικών οργανώσεων, επαγγελματικών οργανώσεων, εργατικών ενώσεων, άλλων οργανώσεων, θρησκευτικών οργανώσεων, πολιτικών οργανώσεων, άλλων οργανώσεων μ.α.κ.

που αναφέραμε παραπάνω για την ανάπτυξη του πανεπιστημίου και του ΤΕΙ. Ειδικότερα για τον κλάδο των ξενοδοχείων θα πρέπει να σημειώσουμε ότι και οι κοινοτικές πρωτοβουλίες, όπως για παράδειγμα τα προγράμματα Leader, συνετέλεσαν ώστε να υπάρξει διάχυση της ανάπτυξης του κλάδου σε όλο τον Νομό και ιδιαίτερα στα χωριά. Ταυτόχρονα, η συντελούμενη αλλαγή στον τρόπο ζωής των Ελλήνων, κατά την δεκαετία του 1990, οδηγεί σε αύξηση της ζήτησης για τουρισμό περιπέτειας και χειμερινό τουρισμό. Σε αυτό το τμήμα της αγοράς ο Νομός Φλώρινας διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι άλλων νομών τα χώρας, όπως το συνεχώς αναπτυσσόμενο χιονοδρομικό κέντρο του Πισοδερίου.

Αντίθετα, παρατηρείται μείωση της παραγωγικής εξειδίκευσης στους κλάδους της κατεργασίας και βαφής γουναρικών, της κατασκευής προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά, των κατασκευών και άλλων δραστηριοτήτων υπηρεσιών. Περισσότερο έντονη είναι η μεταβολή της θέσης των κατασκευών και της κατεργασίας και βαφής γουναρικών. Για τον δεύτερο κλάδο, η τάση αποβιομηχάνισης που παρατηρείται στην δεκαετία του 1990, φαίνεται να εξηγεί τη σχεδόν πλήρη αποχώρηση από τον συγκεκριμένο κλάδο. Η πτώση του ποσοστού εξειδίκευσης στον κλάδο των κατασκευών, σε μια περίοδο κατά την οποία τα κοινοτικά προγράμματα βρίσκονται στο απόγειό τους, δείχνει ότι, είτε ο Νομός δεν συμμετείχε στην διανομή των πόρων αντίστοιχα με τον μέσο όρο της χώρας, είτε ότι η συμμετοχή των πόρων στην δημιουργία εισοδήματος είναι αναλογικά μικρότερη σε σχέση με την χώρα, καθώς ο Νομός εξειδικεύεται σε άλλους κλάδους.

Η παραγωγική εξειδίκευση, λοιπόν, του Νομού Φλώρινας συγκεντρώνεται σε κλάδους της ελαφράς βιομηχανίας και σε ορισμένους κλάδους υπηρεσιών, στους οποίους η συμβολή του δημόσιου τομέα είναι κυρίαρχη (εκπαίδευση). Μερικοί από αυτούς τους κλάδους χαρακτηρίζονται ως κλάδοι παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών τα οποία είναι διεθνώς εμπορεύσιμα, όπως π.χ. τα τρόφιμα και ποτά, ξενοδοχεία και εστιατόρια, χερσαίες μεταφορές κλπ. Αντίθετα,

κλάδοι όπως το χονδρικό και λιανικό εμπόριο και η εκπαίδευση (μέχρι σήμερα) είναι κλάδοι μη – εμπορεύσιμων, διεθνώς, αγαθών και υπηρεσιών.

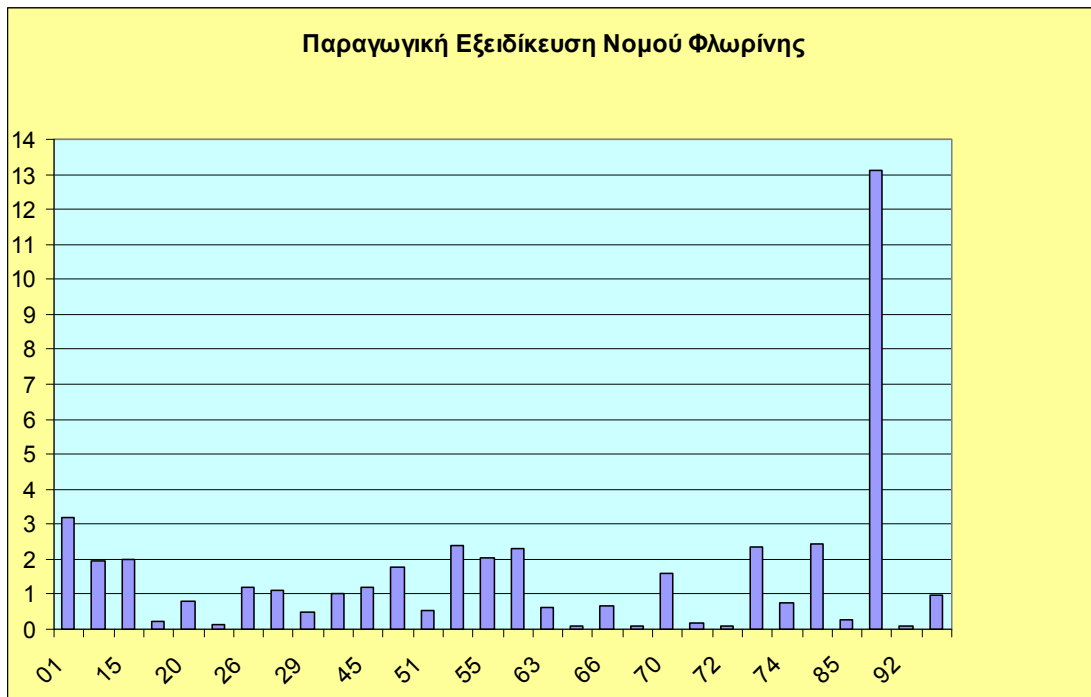
ΠΙΝΑΚΑΣ 9.

Παραγωγική Εξειδίκευση του Νομού Φλώρινας σε διψήφιο κλάδο

ΚΩΔ	ΚΛΑΔΟΣ	2002	1995	Μεταβολή
01	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και συναφείς βοηθητικές δραστηριότητες	3.19		-
02	Δασοκομία, υλοτομία και συναφείς δραστηριότητες	1.96		
15	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	2.01	1.51	↑
18	Κατασκευή ειδών ένδυσης- κατεργασία και βαφή γουναρικών	0.22	1.2	↓
20	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από τα έπιπλα- κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	0.81	0.67	-
22	Εκδόσεις, εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου και εικόνας και μέσων πληροφορικής	0.12	0.19	-
26	Κατασκευή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά	1.19	1.34	↓
28	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	1.12	0.30	↑
29	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού μ.α.κ.	0.50		-
36	Κατασκευή επίπλων- λοιπές βιομηχανίες μ.α.κ.	1.02	0.11	↑
45	Κατασκευές	1.17	1.89	↓
50	Εμπόριο, συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών-	1.78	1.49	↑
51	Χονδρικό εμπόριο και εμπόριο με προμήθεια, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών	0.52	0.58	-
52	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών- επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	2.4	2.07	↑
55	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	2.04	1.22	↑
60	Χερσαίες μεταφορές. Μεταφορές μέσω αγωγών	2.30	1.43	↑
63	Βοηθητικές και συναφείς προς τις μεταφορές δραστηριότητες- δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων	0.61	0.67	-
64	Ταχυδρομεία και τηλεπικοινωνίες	0.08		-
66	Ασφαλίσεις και συνταξιοδοτικά ταμεία, εκτός από την υποχρεωτική Κοινωνική ασφάλιση	0.68		-
67	Δραστηριότητες συναφείς με τις δραστηριότητες ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών	0.089		-
70	Δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία	1.60		-
71	Εκμίσθωση μηχανημάτων και εξοπλισμού χωρίς χειριστή- εκμίσθωση ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	0.15		-
72	Πληροφορική και συναφείς δραστηριότητες	0.1		-
73	Έρευνα και ανάπτυξη	2.34		-
74	Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες	0.75	1.18	↓
80	Εκπαίδευση	2.42	0.45	↑
85	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	0.27	0.08	-
91	Δραστηριότητες οργανώσεων με μέλη μ.α.κ.	13.09	14.5	↓
92	Ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες	0.08	0.11	-
93	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	0.98	1.2	↓

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικοί μας υπολογισμοί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8.

Η παραγωγή των μη εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών προστατεύει, βραχυπρόθεσμα, από τον ανταγωνισμό των διεθνών αγορών και εξασφαλίζει κέρδη από την εκμετάλλευση της εσωτερικής και κυρίως της τοπικής αγοράς. Μακροπρόθεσμα, όμως, η ύπαρξη αυτών των κερδών προκαλεί την είσοδο νέων επιχειρήσεων από άλλες χώρες ή άλλες περιοχές της χώρας στην τοπική αγορά. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του κλάδου λιανικής πώλησης καταναλωτικών προϊόντων καθημερινής χρήσεως. Η αγορά μέχρι πριν από μερικά χρόνια κυριαρχούνταν από τα μικρά καταστήματα (μπακάλικά). Η είσοδος όμως των μεγάλων αλυσίδων σούπερ-μάρκετ στη Φλώρινα, άλλαξε τον παραγωγικό χάρτη του κλάδου οδηγώντας σε αύξηση, αλλά και ανακατανομή της πίτας και σε κλείσιμο των μη ανταγωνιστικών μικρών επιχειρήσεων.

Παράλληλα, το άνοιγμα των συνόρων με τις όμορες χώρες οδηγεί στην αύξηση των επιλογών των καταναλωτών, καθώς, λόγω των μικρών αποστάσεων, αυτοί έχουν τη δυνατότητα να επισκέπτονται και να αγοράζουν από τα καταστήματα γειτονικών χωρών. Η τάση αυτή είναι εμφανής και στο Νομό Φλώρινας, του οποίου αρκετοί κάτοικοι επισκέπτονται το γειτονικό Μοναστήρι για αγορές.

Συνεπώς, στη σημερινή εποχή της μεγάλης κινητικότητας των παραγωγικών δραστηριοτήτων, αλλά και της μείωσης του κόστους και του χρόνου μεταφοράς και επικοινωνίας, ο ανταγωνισμός, τόσο σε διεθνές, όσο και σε τοπικό επίπεδο, είναι έντονος ή τουλάχιστον δυνάμει έντονος. Όσες τοπικές επιχειρήσεις δεν είναι ανταγωνιστικές και απλώς πραγματοποιούν κέρδη λόγω της έλλειψης ανταγωνισμού μακροχρόνια αναμένεται να αντιμετωπίσουν σημαντικά προβλήματα από την ανταγωνιστική πίεση.

Όσον αφορά στα εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες, ο Νομός Φλώρινας εξειδικεύεται παραγωγικά σε κλάδους που χαρακτηρίζονται παραδοσιακοί ή

χαμηλής τεχνολογίας (low-tech industries), όπως για παράδειγμα η βιομηχανία τροφίμων και ποτών, κατασκευής μεταλλικών προϊόντων, κατασκευής επίπλων. Αντίθετα στους κλάδους υψηλής παραγωγικής εξειδίκευσης δεν βρίσκουμε ούτε ένα κλάδο που να ανήκει στους κλάδους της μεσαίας ή υψηλής τεχνολογίας.¹³ Αν και πολλές φορές, ιδιαίτερα στον τύπο, οι παραδοσιακοί κλάδοι αναφέρονται με απαξιωτικό τρόπο ως «μη παραγωγικοί», αυτή η παραγωγική εξειδίκευση δεν είναι αρνητική. Αναγκαία όμως συνθήκη για τη διεθνή ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων αποτελεί η χρήση νέων τεχνολογιών, τόσο σε επίπεδο προϊόντων και υπηρεσιών, όσο και παραγωγικών διαδικασιών, και η συνεχής αναζήτηση καινοτομιών. Μόνο με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα, η ανάπτυξη και η δημιουργία υψηλής προστιθέμενης αξίας.

3.3. Δομή των Παραγωγικών Κλάδων στο Νομό Φλώρινας

Στο τμήμα αυτό παρουσιάζονται στοιχεία για τη δομή των παραγωγικών κλάδων του Νομού Φλώρινας σε σχέση με αυτές του συνόλου της χώρας.

Στους πίνακες 10α-10γ παρουσιάζονται ο αριθμός των εγκαταστάσεων και ο τζίρος, τόσο σε απόλυτα μεγέθη, όσο και ως ποσοστό επί του συνόλου, για τον Νομό Φλώρινας, την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και το σύνολο της χώρας, για επιχειρήσεις με πάνω από 4 εργαζομένους. Είναι εμφανής η μείωση των αντιστοιχών κλαδικών ποσοστών σε σχέση με την καταγραφή της προστιθέμενης αξίας. Η αναντιστοιχία των ποσοστών αυτών οφείλεται στο ότι μεγάλος αριθμός των επιχειρήσεων του Νομού απαρτίζεται από πολύ μικρές επιχειρήσεις με ανθρώπινο δυναμικό μικρότερο των 4 εργαζόμενων. Κατά συνέπεια υπάρχει υποεκτίμηση του τζίρου και του αριθμού των καταστημάτων. Λαμβάνοντας λοιπόν τα παραπάνω υπόψη, προκύπτει ότι ο μεγαλύτερος αριθμός επιχειρήσεων βρίσκεται στο εμπόριο (λιανικό) με ποσοστό 26%, στη συνέχεια στα ξενοδοχεία και εστιατόρια με 17.7%, τις κατασκευές με 12.5% και τέλος στη γεωργία-κτηνοτροφία-δάση, με ποσοστό 9.4%. Είναι όμως ενδιαφέρουσα η αντίστοιχη κλαδική κατανομή ποσοστών σε επίπεδο τζίρου. Ο κλάδος του λιανικού εμπορίου κατέχει πάλι τα σκήπτρα, καθώς προσφέρει το 32% του τζίρου στο Νομό, σημαντικά υψηλότερο σε σχέση με τον αριθμό καταστημάτων. Το εμπόριο οχημάτων και το χονδρεμπόριο, ενώ διαθέτουν μόλις το 4% των καταστημάτων, συνεισφέρουν το 11% του τζίρου. Τέλος, ο κλάδος των τροφίμων και ποτών, ενώ αποτελείται από μικρό αριθμό επιχειρήσεων, που αποτελούν μόλις το 2.3% του συνόλου, συνεισφέρει υψηλό ποσοστό στο συνολικό τζίρο του Νομού, 9.3%.

Οι κλάδοι των κατασκευών, των ξενοδοχείων - εστιατορίων και γεωργίας - κτηνοτροφίας - δασών συνεισφέρουν σημαντικά μικρότερο μερίδιο σε σχέση

---

¹³ Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, κλάδοι χαμηλής τεχνολογίας (low tech industries) ορίζονται οι κλάδοι στους οποίους οι δαπάνες για Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη είναι μικρότερες από 0,9% του τζίρου. Κλάδοι Υψηλής Τεχνολογίας είναι οι κλάδοι με δαπάνες για Έρευνα & Τεχνολογική Ανάπτυξη μεγαλύτερη από 5% του τζίρου. Κλάδοι Μεσαίας Υψηλής Τεχνολογίας είναι οι κλάδοι με δαπάνες για Έρευνα & Τεχνολογική Ανάπτυξη μεταξύ 5%-3% του τζίρου. Τέλος κλάδοι Μεσαίας Χαμηλής Τεχνολογίας είναι οι κλάδοι με δαπάνες για Έρευνα & Τεχνολογική Ανάπτυξη μεταξύ 3%-0,9% του τζίρου.

με τον αριθμό των καταστημάτων. Οι κατασκευές συνεισφέρουν μόλις το 6.7%, το μισό του αντιστοίχου του αριθμού των επιχειρήσεων, τα ξενοδοχεία - εστιατόρια το 6.8%, πολύ κάτω του μισού του αντίστοιχου ποσοστού του αριθμού των επιχειρήσεων, και η γεωργία μόλις το 2.1% του συνολικού τζίρου, σχεδόν το 1/5 του ποσοστού του αριθμού των επιχειρήσεων. Οι κλάδοι αυτοί χαρακτηρίζονται από τη χρησιμοποίηση ανειδίκευτου ή χαμηλής ειδίκευσης προσωπικού και ξεπερασμένων μεθόδων παραγωγής. Ως αποτέλεσμα παράγουν με πολύ χαμηλή παραγωγικότητα, ο τζίρος είναι χαμηλός, η προστιθέμενη αξία είναι επίσης χαμηλή και τα δημιουργούμενα εισοδήματα χαμηλά.

Η συμπεριφορά των κλάδων αυτών σε επίπεδο περιφέρειας είναι αντίστοιχη αυτής του Νομού, με μόνη διαφορά στον κλάδο των τροφίμων και ποτών, στον οποίο η συνεισφορά στον συνολικό τζίρο είναι μικρότερη από την αντίστοιχη του Νομού και του κλάδου των γουναρικών, του οποίου η συνεισφορά στον τζίρο του νομού είναι αμελητέα, σε αντίθεση με την Περιφέρεια, στην οποία το μερίδιο του κλάδου είναι υψηλότερο του 10%, τόσο στον αριθμό των επιχειρήσεων, όσο και στο τζίρο.

Σε συνολικό εθνικό επίπεδο η εικόνα είναι διαφορετική. Τα κλαδικά μερίδια, που ήταν σημαντικά σε νομαρχιακό επίπεδο, είναι τώρα μειωμένα. Μόλις δύο κλάδοι, του χονδρικού εμπορίου και του λιανικού εμπορίου, παρουσιάζουν ποσοστά μεγαλύτερα από 10% στο συνολικό τζίρο. Ενώ όμως το λιανικό εμπόριο είναι κυρίαρχο στην οικονομία του Νομού με ποσοστό τζίρου 32.6%, το αντίστοιχο ποσοστό της χώρας είναι πολύ μικρότερο και ανέρχεται στο 13.6%. Το χονδρικό εμπόριο παράγει το 21% του εθνικού τζίρου, σημαντικά υψηλότερο από το 11% στο νομαρχιακό τζίρο. Ο κλάδος των τροφίμων και ποτών κατέχει ηγετική θέση, τουλάχιστον στη μεταποίηση, σε επίπεδο χώρας, καθώς παράγει το 4.5% του εθνικού τζίρου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10α.
Αριθμός Επιχειρήσεων και Τζίρος
Νομός Φλώρινας -2002
(τζίρος σε εκατ. ευρώ)

ΣΤΑΚΟΔ	ΚΛΑΔΟΣ	ΑΡ.ΕΠΙΧ	%Συνόλου	ΤΖΙΡΟΣ	%Συνόλου
01	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα	381	9,47	6,02	2,13
02	Δασοκομία, υλοτομία και συναφείς δραστηριότητες	12	0,29	0,1	0,03
05	Αλιεία, ιχθυοκαλλιέργεια	4	0,09	0	0
10	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη- εξόρυξη τύρφης	4	0,09	5,33	1,89
11	Άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου	1	0,02	0	0
13	Εξόρυξη μεταλλικών μεταλλευμάτων	1	0,02	0	0
14	Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες	2	0,04	0	0
15	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	93	2,31	26,36	9,36
16	Παραγωγή προϊόντων καπνού	0	0	0	0
17	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	2	0,04	0	0
18	Κατασκευή ειδών ένδυσης- κατεργασία και βαφή γουναρικών	46	1,14	0,79	0,28
19	Κατεργασία και δέψη δέρματος- κατασκευή ειδών ταξιδιού (αποσκευών), τσαντών, ειδών σελοποιίας, ειδών σαγματοποιίας και υποδημάτων	0	0	0	0
20	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από τα έπιπλα- κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	39	0,96	0,7	0,24
21	Παραγωγή χαρτοπολτού, χαρτιού και προϊόντων από χαρτί	1	0,02	0	0
22	Εκδόσεις, εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου και εικόνας και μέσων πληροφορικής	9	0,22	0,35	0,12
23	Παραγωγή οπτάνθρακα (κωκ), προϊόντων διύλισης πετρελαίου και πυρηνικών καυσίμων	0	0	0	0
24	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	1	0,02	0	0
25	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	3	0,07	0	0
26	Κατασκευή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά	22	0,54	4,61	1,63
27	Παραγωγή βασικών μετάλλων	0	0	0	0
28	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	72	1,79	4,44	1,57
29	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού μ.α.κ.	11	0,27	1,03	0,36
30	Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπολογιστών	0	0	0	0
31	Κατασκευή ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών μ.α.κ.	3	0,07	0	0
32	Κατασκευή εξοπλισμού και συσκευών ραδιοφωνίας, τηλεόρασης και επικοινωνιών	1	0,02	0	0
33	Κατασκευή ιατρικών οργάνων, οργάνων ακριβείας και οπτικών οργάνων, κατασκευή ρολογιών κάθε είδους	0	0	0	0
34	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων- κατασκευή ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	3	0,07	0	0
35	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	0	0	0	0
36	Κατασκευή επίπλων- λοιπές βιομηχανίες μ.α.κ.	48	1,19	2,15	0,76
37	Ανακύκλωση	0	0	0	0

40	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και ζεστού νερού	1	0,02	0	0
41	Συλλογή, καθαρισμός και διανομή νερού	1	0,02	0	0
45	Κατασκευές	505	12,55	18,94	6,72
50	Εμπόριο, συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών	193	4,79	31,19	11,08
51	Χονδρικό εμπόριο και εμπόριο με προμήθεια, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών	192	4,77	31,69	11,26
52	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών– επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	1049	26,08	91,8	32,61
55	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	714	17,75	19,24	6,83
60	Χερσαίες μεταφορές. Μεταφορές μέσω αγωγών	138	3,43	9,34	3,31
61	Υδάτινες μεταφορές	0	0	0	0
62	Εναέριες μεταφορές	0	0	0	0
63	Βοηθητικές και συναφείς προς τις μεταφορές δραστηριότητες– δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων	30	0,74	2,45	0,87
64	Ταχυδρομεία και τηλεπικοινωνίες	8	0,19	0,89	0,31
66	Ασφαλίσεις και συνταξιοδοτικά ταμεία, εκτός από την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	4	0,09	0,03	0,01
67	Δραστηριότητες συναφείς με τις δραστηριότητες ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών	7	0,17	0,06	0,02
70	Δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία	9	0,22	0,69	0,24
71	Εκμίσθωση μηχανημάτων και εξοπλισμού χωρίς χειριστή, εκμίσθωση ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	6	0,14	0,17	0,06
72	Πληροφορική και συναφείς δραστηριότητες	11	0,27	0,12	0,04
73	Έρευνα και ανάπτυξη	4	0,09	0,79	0,28
74	Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες	215	5,34	7,52	2,67
75	Δημόσια διοίκηση και άμυνα– υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	1	0,02	0	0
80	Εκπαίδευση	15	0,37	0,89	0,31
85	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	5	0,12	0,22	0,07
90	Διάθεση λυμάτων και απορριμμάτων– υγιεινή και παρόμοιες δραστηριότητες	0	0	0	0
91	Δραστηριότητες οργανώσεων με μέλη μ.α.κ.	11	0,27	11,88	4,22
92	Ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες	47	1,16	0,42	0,14
93	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	91	2,26	0,87	0,30

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικό μας υπολογισμοί. Για τους κλάδους με λιγότερες από 4 επιχειρήσεις δεν εμφανίζεται ο τζίρος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10β.
Αριθμός Επιχειρήσεων και Τζίρος
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας -2002
(τζίρος σε εκατ. ευρώ)

ΣΤΑΚΟΔ	ΚΛΑΔΟΣ	ΑΡ.ΕΠΙΧ	%Συνόλου	ΤΖΙΡΟΣ	%Συνόλου
01	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα	1725	6,60	54,35	2,31
02	Δασοκομία, υλοτομία και συναφείς δραστηριότητες	59	0,22	2,06	0,08
05	Αλιεία, ιχθυοκαλλιέργεια	10	0,03	0,06	2,55E-05
10	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη – εξόρυξη τύρφης	5	0,01	5,33	0,22
11	Άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου	1	3,83E-05	0	0
13	Εξόρυξη μεταλλικών μεταλλευμάτων	2	7,66E-05	0	0
14	Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες	32	0,12	7,54	0,32
15	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	458	1,75	100,34	4,26
16	Παραγωγή προϊόντων καπνού	0	0	0	0
17	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	41	0,15	0,97	0,04
18	Κατασκευή ειδών ένδυσης– κατεργασία και βαφή γουναρικών	3310	12,67	230,28	9,79
19	Κατεργασία και δέψη δέρματος– κατασκευή ειδών ταξιδιού (αποσκευών), τσαντών, ειδών σελλοποιίας, ειδών σαγματοποιίας και υποδημάτων	13	0,04	7,72	0,32
20	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από τα έπιπλα– κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	198	0,75	10,98	0,46
21	Παραγωγή χαρτοπολτού, χαρτιού και προϊόντων από χαρτί	8	0,03	0,76	0,03
22	Εκδόσεις, εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου και εικόνας και μέσων πληροφορικής	60	0,22	3,48	0,14
23	Παραγωγή οπτάνθρακα (κωκ), προϊόντων διύλισης πετρελαίου και πυρηνικών καυσίμων	3	0,01	0	0
24	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	9	0,03	0,55	0,02
25	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	17	0,06	1,88	0,08
26	Κατασκευή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά	120	0,45	32,14	1,36
27	Παραγωγή βασικών μετάλλων	10	0,03	1,9	0,08
28	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	343	1,31	28,54	1,21
29	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού μ.α.κ.	76	0,29	8,21	0,34
30	Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπολογιστών	1	3,83E-05	0	0
31	Κατασκευή ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών μ.α.κ.	25	0,09	1,37	0,05
32	Κατασκευή εξοπλισμού και συσκευών ραδιοφωνίας, τηλεόρασης και επικοινωνιών	9	0,03	0,14	5,95E-05
33	Κατασκευή ιατρικών οργάνων, οργάνων ακριβείας και οπτικών οργάνων, κατασκευή ρολογιών κάθε είδους	3	0,01	0	0
34	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων– κατασκευή ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	14	0,05	1,13	0,04
35	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	1	3,83E-05	0	0
36	Κατασκευή επίπλων– λοιπές βιομηχανίες μ.α.κ.	253	0,96	9,25	0,39
37	Ανακύκλωση	3	0,01	0	0
40	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και ζεστού νερού	6	0,02	3,98	0,16

41	Συλλογή, καθαρισμός και διανομή νερού	4	0,01	4,53	0,19
45	Κατασκευές	3021	11,56	224,98	9,56
50	Εμπόριο, συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών	1077	4,12	211,35	8,98
51	Χονδρικό εμπόριο και εμπόριο με προμήθεια, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών	1503	5,75	427,34	18,17
52	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών– επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	5547	21,23	571,09	24,28
55	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	3331	12,75	102,84	4,37
60	Χερσαίες μεταφορές. Μεταφορές μέσω αγωγών	812	3,10	73,73	3,13
61	Υδάτινες μεταφορές	0	0	0	0
62	Εναέριες μεταφορές	1	3,83E-05	0	0
63	Βοηθητικές και συναφείς προς τις μεταφορές δραστηριότητες– δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων	131	0,50	14,58	0,62
64	Ταχυδρομεία και τηλεπικοινωνίες	72	0,27	21,32	0,90
66	Ασφαλίσεις και συνταξιοδοτικά ταμεία, εκτός από την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	17	0,06	0,29	0,01
67	Δραστηριότητες συναφείς με τις δραστηριότητες ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών	48	0,18	0,9	0,03
70	Δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία	48	0,18	2,16	0,09
71	Εκμίσθωση μηχανημάτων και εξοπλισμού χωρίς χειριστή–εκμίσθωση ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	86	0,32	2,16	0,09
72	Πληροφορική και συναφείς δραστηριότητες	62	0,23	1,36	0,05
73	Έρευνα και ανάπτυξη	34	0,13	1,64	0,06
74	Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες	1617	6,19	77,94	3,31
75	Δημόσια διοίκηση και άμυνα– υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	22	0,08	9,8	0,41
80	Εκπαίδευση	93	0,35	5,16	0,21
85	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	36	0,13	5,3	0,22
90	Διάθεση λυμάτων και απορριμμάτων– υγιεινή και παρόμοιες δραστηριότητες	18	0,06	1,04	0,04
91	Δραστηριότητες οργανώσεων με μέλη μ.α.κ.	184	0,70	32,4	1,37
92	Ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες	240	0,91	5,84	0,24
93	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	524	2,00	7,27	0,30

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικό μας υπολογισμοί. Για τους κλάδους με λιγότερες από 4 επιχειρήσεις δεν εμφανίζεται ο τζίρος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10γ.
Αριθμός Επιχειρήσεων και Τζίρος Ελλάδα -2002
(τζίρος σε εκατ. ευρώ)

ΣΤΑΚΟΔ	ΚΛΑΔΟΣ	ΑΡ.ΕΠΙΧ	%Συνόλου	ΤΖΙΡΟΣ	%Συνόλου
01	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα	17.171	1,95	1.612,07	0,66
02	Δασοκομία, υλοτομία και συναφείς δραστηριότητες	953	0,10	43,57	0,01
05	Αλιεία, ιχθυοκαλλιέργεια	1.598	0,18	539,74	0,22
10	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη- εξόρυξη τύρφης	18	2,05E-05	14,66	6,09E-05
11	Άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου	36	4,09E-05	40,18	0,01
13	Εξόρυξη μεταλλικών μεταλλευμάτων	53	6,03E-05	208,71	0,08
14	Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες	1.034	0,11	493,72	0,2
15	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	16.302	1,85	11.205,65	4,65
16	Παραγωγή προϊόντων καπνού	18	2,05E-05	1.658,73	0,68
17	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	3657	0,41	2.082,81	0,86
18	Κατασκευή ειδών ένδυσης- κατεργασία και βαφή γουναρικών	16.085	1,82	3.059,5	1,27
19	Κατεργασία και δέψη δέρματος- κατασκευή ειδών ταξιδιού (αποσκευών), τσαντών, ειδών σελλοποιίας, ειδών σαγματοποιίας και υποδημάτων	2.024	0,23	441,63	0,18
20	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από τα έπιπλα- κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	6.915	0,78	733,87	0,30
21	Παραγωγή χαρτοπολτού, χαρτιού και προϊόντων από χαρτί	858	0,09	1.141,38	0,47
22	Εκδόσεις, εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου και εικόνας και μέσων πληροφορικής	6.036	0,68	2.479,5	1,02
23	Παραγωγή οπτάνθρακα (κωκ), προϊόντων διύλισης πετρελαίου και πυρηνικών καυσίμων	108	0,01	6.977,46	2,89
24	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	1.177	0,13	5.016,49	2,08
25	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	1.239	0,14	1.147,72	0,47
26	Κατασκευή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά	4.679	0,53	3.320,08	1,37
27	Παραγωγή βασικών μετάλλων	792	0,09	2.265,46	0,94
28	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	14.074	1,60	3.374,02	1,40
29	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού μ.α.κ.	4.991	0,56	1.759,15	0,73
30	Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπολογιστών	169	0,02	344,97	0,14
31	Κατασκευή ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών μ.α.κ.	1.712	0,19	2.177,05	0,90
32	Κατασκευή εξοπλισμού και συσκευών ραδιοφωνίας, τηλεόρασης και επικοινωνιών	526	0,05	250,2	0,10
33	Κατασκευή ιατρικών οργάνων, οργάνων ακριβείας και οπτικών οργάνων, κατασκευή ρολογιών κάθε είδους	672	0,07	285,84	0,11
34	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων- κατασκευή ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	410	0,04	690,14	0,28
35	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	1.227	0,13	964,29	0,40
36	Κατασκευή επίπλων- λοιπές βιομηχανίες μ.α.κ.	13.166	1,49	1.802,93	0,74
37	Ανακύκλωση	174	0,01	55,46	0,02
40	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και ζεστού νερού	614	0,06	7.236,25	3,00
41	Συλλογή, καθαρισμός και διανομή νερού	514	0,05	510,39	0,21
45	Κατασκευές	98.926	11,25	13.786,03	5,72

50	Εμπόριο, συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών	36.388	4,13	14.929,4	6,19
51	Χονδρικό εμπόριο και εμπόριο με προμήθεια, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών	74.577	8,48	52.087,79	21,62
52	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών– επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	196.359	22,33	32.740,6	13,59
55	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	103.971	11,82	8.053,86	3,34
60	Χερσαίες μεταφορές. Μεταφορές μέσω αγωγών	30.836	3,50	3.473,89	1,44
61	Υδάτινες μεταφορές	2.853	0,32	1.366,96	0,56
62	Εναέριες μεταφορές	108	0,01	1.452,9	0,60
63	Βοηθητικές και συναφείς προς τις μεταφορές δραστηριότητες– δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων	10.905	1,24	3.448,14	1,43
64	Ταχυδρομεία και τηλεπικοινωνίες	2.257	0,25	8.913,06	3,70
66	Ασφαλίσεις και συνταξιοδοτικά ταμεία, εκτός από την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	486	0,05	37,72	0,01
67	Δραστηριότητες συναφείς με τις δραστηριότητες ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών	2.781	0,31	573,24	0,23
70	Δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία	4.660	0,53	368,48	0,15
71	Εκμίσθωση μηχανημάτων και εξοπλισμού χωρίς χειριστή– εκμίσθωση ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	5.788	0,65	928,71	0,38
72	Πληροφορική και συναφείς δραστηριότητες	5.051	0,57	1.028,49	0,42
73	Έρευνα και ανάπτυξη	2.763	0,31	288,11	0,11
74	Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες	94.074	10,69	8.567,85	3,55
75	Δημόσια διοίκηση και άμυνα– υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	846	0,09	649,81	0,26
80	Εκπαίδευση	4.817	0,54	314,67	0,13
85	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	3.408	0,38	677,22	0,28
90	Διάθεση λυμάτων και απορριμμάτων– υγιεινή και παρόμοιες δραστηριότητες	777	0,08	110,4	0,04
91	Δραστηριότητες οργανώσεων με μέλη μ.α.κ.	3.136	0,35	776,45	0,32
92	Ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες	17.192	1,95	4.546,93	1,88
93	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	21.709	2,46	752,81	0,31

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικό μας υπολογισμοί. Για τους κλάδους με λιγότερες από 4 επιχειρήσεις δεν εμφανίζεται ο τζίρος.

Στον πίνακα 11 παρουσιάζεται ο τζίρος ανά επιχειρηματική μονάδα στον Νομό Φλώρινας, την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και τη χώρα.¹⁴ Ο τζίρος ανά επιχείρηση είναι μια μέτρηση του μέσου μεγέθους των λειτουργουσών επιχειρήσεων σε έναν κλάδο και σε μια περιοχή. Στο διάγραμμα 10 παρουσιάζεται ο λόγος του μέσου τζίρου ανά επιχείρηση στο Νομό Φλώρινας προς τον αντίστοιχο της χώρας. Όπως προκύπτει λοιπόν από τον πίνακα και το διάγραμμα, το μέσο μέγεθος των επιχειρήσεων του Νομού είναι μικρότερο από το αντίστοιχο της χώρας, σε όλους του κλάδους, εκτός από τον κλάδο της εξόρυξης άνθρακα και λιγνίτη, της έρευνας και ανάπτυξης και της δραστηριότητας με μέλη. Είναι πολύ ενδιαφέρον εύρημα ότι η μέση οργάνωση-σωματείο του Νομού είναι 4,5 φορές μεγαλύτερη από την αντίστοιχη της χώρας. Στους υπόλοιπους κλάδους το μέσο μέγεθος των νομαρχιακών επιχειρήσεων δεν ξεπερνά ούτε το ήμισυ των αντίστοιχων της χώρας, εκτός από τους κλάδους του λιανικού εμπορίου, των χερσαίων μεταφορών που μόλις ξεπερνά το ήμισυ και των κλάδων της εκμίσθωσης μηχανημάτων και εκπαίδευσης που πλησιάζουν τον μέσο όρο.

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση της παραγωγικής δομής του Νομού προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα:

- Η παραγωγική εξειδίκευση του Νομού Φλώρινας συγκεντρώνεται σε κλάδους χαμηλής τεχνολογίας και σε κλάδους στους οποίους η συμβολή του δημόσιου τομέα είναι κυρίαρχη (εκπαίδευση–υγεία).
- Το μεγαλύτερο ποσοστό προστιθέμενης αξίας παράγεται από κλάδους μη εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών (χονδρικό, λιανικό εμπόριο, κλπ).
- Στο Νομό Φλώρινας δραστηριοποιούνται παραγωγικές μονάδες οι οποίες παράγουν σε μεγάλο ποσοστό μη εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες, που απευθύνονται στην τοπική κοινωνία.
- Αυτή επιλογή απαιτεί, γενικά, μικρές παραγωγικές μονάδες. Οι μικρές, όμως, επιχειρήσεις δεν είναι δυνατό να εκμεταλλευθούν τις οικονομίες κλίμακας.
- Η παραγωγικότητα είναι χαμηλή, λόγω του μεγέθους, και το κόστος είναι υψηλότερο από αντίστοιχες μεγάλες μονάδες. Αυτή η κατάσταση μπορεί να αποβεί δύσκολη για τις επιχειρήσεις εάν αποφασίσουν να εισέλθουν στην τοπική αγορά μεγάλες επιχειρήσεις.

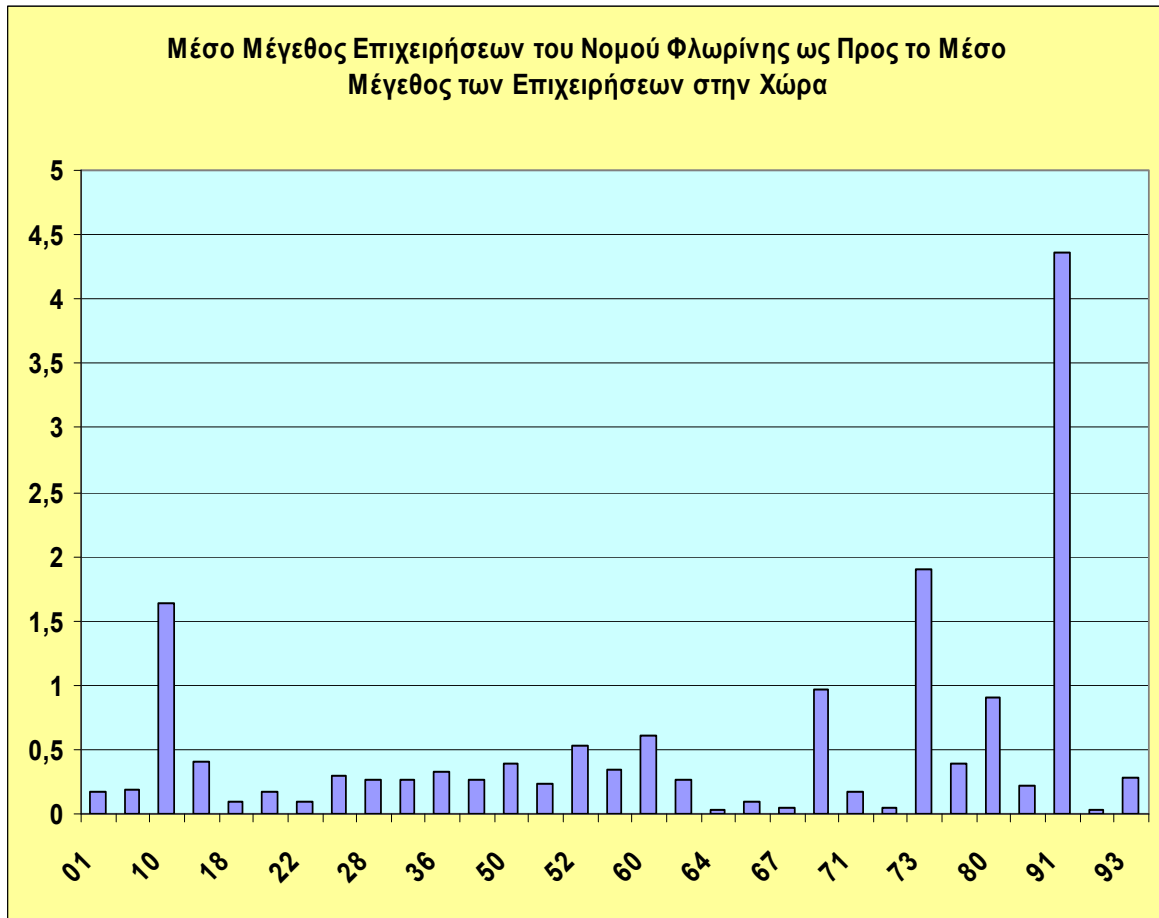
¹⁴ Ο δείκτης αυτός αποτελεί μια προσέγγιση του μέσου μεγέθους της επιχείρησης. Στην βιβλιογραφία χρησιμοποιείται εναλλακτικά προς τον αριθμό των εργαζόμενων ανά επιχείρηση και τα επενδυμένα κεφάλαια ανά επιχείρηση. Επειδή όμως η ΕΣΥΕ δεν έχει δημοσιεύσει τα υπόλοιπα στοιχεία, προσεγγίζουμε το μέσο μέγεθος χρησιμοποιώντας τον τζίρο ανά επιχείρηση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.
Μέσος Τζίρος ανά Επιχείρηση-2002
(σε ευρώ)

ΣΤΑΚΟΔ	ΚΛΑΔΟΣ	Δ.Μακεδενία	Ελλάδα	Φλώρινα
01	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και συναφείς βοηθητικές δραστηριότητες	31.507,25	93.883,29	15.800,52
02	Δασοκομία, υλοτομία και συναφείς δραστηριότητες	34.915,25	45.718,78	8.333,333
10	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη- εξόρυξη τύρφης	1.066.000	814.444,4	1.332.500
15	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	219.083	687.378,8	283.440,9
18	Κατασκευή ειδών ένδυσης- κατεργασία και βαφή γουναρικών	69.571	190.208,3	17.173,91
20	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από τα έπιπλα- κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	55.454,55	106.127,3	17.948,72
22	Εκδόσεις, εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου και εικόνας και μέσων πληροφορικής	58.000	410.785,3	38.888,89
26	Κατασκευή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά	267.833,3	709.570,4	209.545,5
28	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	8.3207	239.734,3	61.666,67
29	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού μ.α.κ.	108.026,3	352.464,4	93.636,36
36	Κατασκευή επίπλων- λοιπές βιομηχανίες μ.α.κ.	36.561,26	136.938,3	44.791,67
45	Κατασκευές	74.472,03	139.357	37.504,95
50	Εμπόριο, συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών	196.239,6	410.283,6	161.606,2
51	Χονδρικό εμπόριο και εμπόριο με προμήθεια, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών	284.324,7	698.443,1	165.052,1
52	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών- επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	102.954,8	166.738,5	87.511,92
55	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	30.873,61	77.462,56	26.946,78
60	Χερσαίες μεταφορές. Μεταφορές μέσω αγωγών	90.800,49	112.657	67.681,16
63	Βοηθητικές και συναφείς προς τις μεταφορές δραστηριότητες- δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων	111.297,7	316.198,1	81.666,67
64	Ταχυδρομεία και τηλεπικοινωνίες	296.111,1	3.949.074	111.250
66	Ασφάλισεις και συνταξιοδοτικά ταμεία, εκτός από την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	17.058,82	77.613,17	7.500
67	Δραστηριότητες συναφείς με τις δραστηριότητες ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών	18.750	206.127,3	8.571,429
70	Δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία	45.000	79.072,96	76.666,67
71	Εκμίσθωση μηχανημάτων και εξοπλισμού χωρίς χειριστή- εκμίσθωση ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	25.116,28	160.454,4	28.333,33
72	Πληροφορική και συναφείς δραστηριότητες	21.935,48	203.621,1	10.909,09
73	Έρευνα και ανάπτυξη	48.235,29	104.274,3	197.500
74	Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες	48.200,37	91.075,64	34.976,74
80	Εκπαίδευση	55.483,87	65.324,89	59.333,33
85	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	147.222,2	198.714,8	44.000
91	Δραστηριότητες οργανώσεων με μέλη μ.α.κ.	176.087	247.592,5	1.080.000
92	Ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες	24.333,33	264.479,4	8.936,17
93	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	13.874,05	34.677,32	9.560,44

Πηγή: Πρωτογενή στοιχεία ΕΣΥΕ, δικό μας υπολογισμοί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10.

Σημείωση: Οι αριθμοί στον οριζόντιο άξονα αντιστοιχούν στους κωδικούς ΣΤΑΚΟΔ και ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει στον πίνακα 11 για την ονομασία των κλάδων. Στον κάθετο άξονα οι αριθμοί αντιστοιχούν σε ποσοστό (χωρίς όμως να έχει πολλαπλασιασθεί επί 100).

3.4. Τουρισμός

Ο τουρισμός γνώρισε τεράστια ανάπτυξη σε αρκετές περιοχές της χώρας κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Για πολλές περιοχές και νομούς της χώρας αποτέλεσε την «ατμομηχανή» της οικονομικής τους ανάπτυξης, όπως για παράδειγμα τη Χαλκιδική, τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου Πελάγους. Η ανάπτυξη του τουρισμού οφείλεται, τόσο στους αλλοδαπούς επισκέπτες, όσο και στους Έλληνες. Η αρχική έμφαση εκ μέρους της πολιτικής ήταν στην ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού, κυρίως κατά τους θερινούς μήνες, με σκοπό την προσέλκυση των ξένων επισκεπτών. Λογική, βέβαια, επιλογή, καθώς στις δεκαετίες 1950-1970 το κατά κεφαλήν εισόδημα των Ελλήνων ήταν αρκετά χαμηλό και οι θερινές διακοπές δεν είχαν ακόμη επεκταθεί σε μεγάλο αριθμό ελληνικών νοικοκυριών. Ο Νομός Φλώρινας δεν συμμετείχε σε αυτή την αναπτυξιακή διαδικασία του θερινού θαλάσσιου τουρισμού λόγω έλλειψης συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Έτσι, ο Νομός δεν κατάφερε να αναπτύξει ένα ρεύμα επισκεπτών, Ελλήνων και αλλοδαπών.

Κατά την δεκαετία του 1990, όμως, παράλληλα με την ανάπτυξη του θερινού (θαλάσσιου) τουρισμού, άρχισε να αναπτύσσεται ο χειμερινός καθώς και ο τουρισμός ορεινών δραστηριοτήτων και περιπέτειας. Η ανάπτυξη αυτού του τύπου τουρισμού οφείλεται στις μεταβολές που συντελούνται στον τρόπο ζωής της μέσης ελληνικής οικογένειας, στην αναζήτηση δραστηριοτήτων που συντελούν στην υγιεινή και ευεξία και στη σύγκλιση προς τα καταναλωτικά πρότυπα της Δυτικής Ευρώπης.

Ο Νομός Φλώρινας, ορεινός νομός με πλούσιο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, αναδύεται στη δεκαετία του 1990 στον κλάδο του τουρισμού με την ανάπτυξη του χιονοδρομικού κέντρου του Πισοδερίου, την ανάπτυξη των παραλίμνιων οικισμών στις Πρέσπες, το Νυμφαίο και τον Αρκτούρο, και την ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 12, το 1995 λειτουργούσαν στον νομό 12 ξενοδοχεία, και κατά το 2005 αυτά ανήλθαν στα 26, υπερδιπλασιάστηκαν. Η αύξηση όμως των δωματίων και των κλινών δεν ήταν ανάλογη, καθώς τα δωμάτια από 389 αυξήθηκαν στα 440 (για το 2002), ενώ και οι προσφερόμενες κλίνες από 747 αυξήθηκαν στις 864 το 2002 και στις 944 το 2005. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στο γεγονός ότι αρκετές από τις μονάδες που δημιουργήθηκαν χρηματοδοτήθηκαν με προγράμματα τύπου Leader και είναι μικρές μονάδες-πανσιόν-ξενώνες με μικρό αριθμό δωματίων και κλινών. Όπως προκύπτει από τον πίνακα και τα διαγράμματα 11 και 12, το μέσο μέγεθος των μονάδων αυξήθηκε σε επίπεδο χώρας, εκφρασμένο σε δωμάτια ανά επιχείρηση (από 37.9 το 1995 σε 38.3 το 2002) και σε κλίνες ανά επιχείρηση (από 71.8 το 1995 σε 75.5 το 2005). Αντίθετα, στον Νομό Φλώρινας παρατηρείται μείωση των αντίστοιχων μεγεθών, καθώς τα δωμάτια ανά κατάλυμα μειώθηκαν από 32.4 το 1995 σε 20 το 2002 και οι κλίνες ανά κατάλυμα από 62.2 το 1995 σε 36.3 το 2005.

Η παραγωγική δραστηριότητα του τουρισμού αναπτύχθηκε κατά την δεκαετία του 1990. Βασικός μοχλός ανάπτυξης φαίνεται να είναι το φυσικό περιβάλλον. Οι μικρές μονάδες που δημιουργούνται στην περιοχή διαθέτουν το πλεονέκτημα της ευελιξίας, δεν έχουν όμως την δυνατότητα να εκμεταλλευθούν τις

οικονομίες κλίμακας. Ταυτόχρονα, σημαντικός κίνδυνος, κατά την άποψη μας, είναι η χρησιμοποίηση ανθρώπινου δυναμικού με λίγες ή καθόλου γνώσεις ως προς το τουριστικό αντικείμενο, με σκοπό τη μείωση του κόστους παραγωγής. Κατά αυτόν τον τρόπο υπονομεύεται το μέλλον, τόσο της επιχείρησης, όσο και της τουριστικής ανάπτυξης του Νομού.¹⁵ Τέλος, ο πολιτιστικός και γνωσιολογικός τουρισμός δεν έχει αναπτυχθεί και ο ρόλος της Εκκλησίας και των Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (μεταξύ άλλων) μπορεί να είναι καταλυτικός.

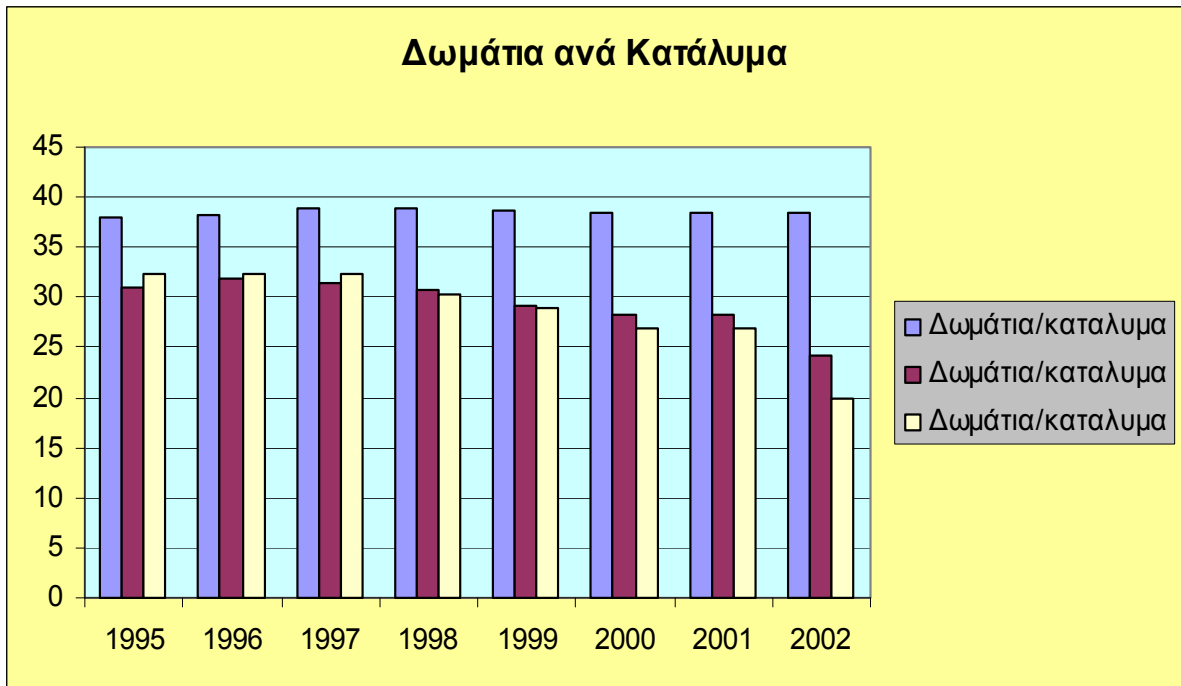
ΠΙΝΑΚΑΣ 12.
Ξενοδοχειακές Υποδομές

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Αριθμός Καταλύματων											
Ελλάδα	7.754	7.916	7.850	7.946	8.168	8.342	8.342	8.329	8.689	8.899	9.036
Δυτ. Μακεδονία	51	50	52	56	63	68	68	81	87	93	98
Φλώρινα	12	12	12	13	15	17	17	22	23	25	26
Αριθμός Δωματίων											
Ελλάδα	294.394	301.829	304.797	308.539	315.275	320.159	320.159	319.689			
Δυτ. Μακεδονία	1.578	1.594	1.635	1.723	1.831	1.920	1.920	1.956			
Φλώρινα	389	389	389	395	434	459	459	440			
Αριθμός Κλινών											
Ελλάδα	557.188	571.656	577.259	584.834	597.855	607.614	607.614	606.330	644.898	668.271	682.050
Δυτ. Μακεδονία	2.963	2.989	3.053	3.239	3.451	3.642	3.642	3.716	3.886	4.125	4.246
Φλώρινα	747	747	747	759	838	891	891	864	872	924	944
Δομάτια/κατάλυμα											
Ελλάδα	37,9	38,1	38,8	38,8	38,6	38,3	38,3	38,3			
Δυτ. Μακεδονία	30,9	31,8	31,4	30,7	29,1	28,2	28,2	24,1			
Φλώρινα	32,4	32,4	32,4	30,3	28,9	27	27	20			
Κλίνες/κατάλυμα											
Ελλάδα	71,8	72,2	73,5	73,6	73,2	72,8	72,8	72,7	74,2	75,1	75,5
Δυτ. Μακεδονία	58,1	59,7	58,7	57,8	54,7	53,5	53,5	45,8	44,6	44,3	43,3
Φλώρινα	62,2	62,2	62,2	58,3	55,8	52,4	52,4	39,2	37,9	36,9	36,3

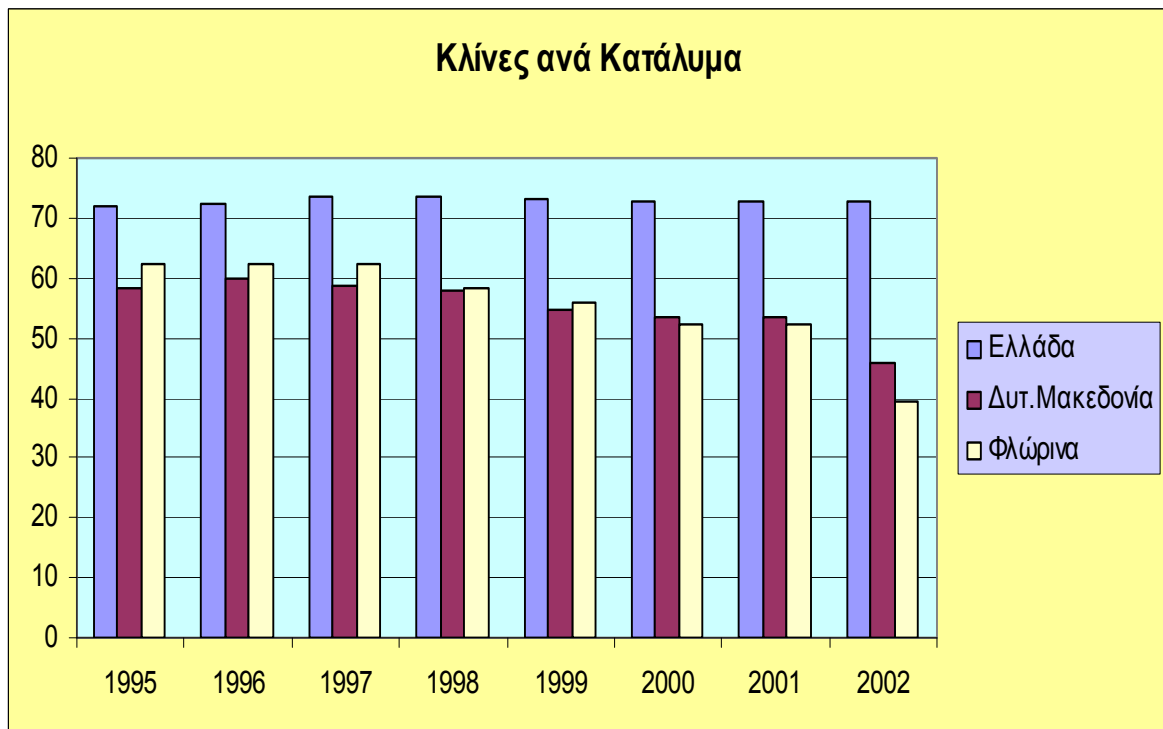
Πηγή: Eurostat

¹⁵ Σε πολλές περιοχές της χώρας οι απασχολούμενοι στον τουρισμό συνεχίζουν το μοντέλο τουριστικής εκμετάλλευσης της δεκαετίας του 1960 και 1970, δηλαδή λίγο εξωτικό χρώμα, ρετσίνα, κλπ. Σήμερα, όμως, η Ελλάδα δεν αποτελεί τον εξωτικό προορισμό για τον ευρωπαϊό καταναλωτή, όπως στην δεκαετία του 1960. Ο σημερινός επισκέπτης θέλει ανάλογη αξία προς το χρήματα που πληρώνει για τις τουριστικές υπηρεσίες. Αναγκαία λοιπόν συνθήκη είναι η ποιότητα της παροχής τουριστικών υπηρεσιών και αυτή με κανένα τρόπο δεν εξασφαλίζεται με ανειδίκευτους εργαζόμενους και επιχειρηματίες. Το μεράκι δεν αρκεί πλέον.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12.

3.5. Πρωτογενής Τομέας

Όπως είδαμε και στις προηγούμενες ενότητες, ο Νομός Φλώρινας εξακολουθεί να διατηρεί την παραγωγική εξειδίκευση στον πρωτογενή τομέα. Η παραγωγική εξειδίκευση βρίσκεται περίπου στα επίπεδα του 1970, με τη διαφορά όμως ότι σε όλη αυτή την περίοδο το μερίδιο του πρωτογενούς τομέα στην νομαρχιακή προστιθέμενη αξία συρρικνώθηκε σημαντικά. Στο μέρος αυτό θα γίνει λεπτομερής ανάλυση του πρωτογενούς τομέα και ειδικότερα της γεωργίας και της κτηνοτροφίας.

Οι αρδευόμενες και αρδευθείσες εκτάσεις αποτελούν σχετικά μικρό τμήμα της καλλιεργούμενης γης. Έτσι το σύνολο των αρδευόμενων εκτάσεων στο Νομό ανέρχεται στα 192 χιλ. στρ. περίπου (πίνακας 13). Το μεγαλύτερο μέρος των αρδευόμενων εκτάσεων βρίσκεται στους Δήμους Κάτω Κλεινών, Φιλώτα, Περάσματος, ενώ οι κοινότητες του Νομού διαθέτουν λίγες αρδευόμενες εκτάσεις. Είναι σημαντικό επίσης να τονίσουμε ότι στο Νομό Φλώρινας βρίσκεται το 43% περίπου των αρδευόμενων εκτάσεων της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, γεγονός που ερμηνεύεται ως έλλειψη επαρκών επενδύσεων σε έγγειες βελτιώσεις, ώστε να αυξηθούν τα υδάτινα αποθέματα. Αυτό το γεγονός πρέπει να προβληματίσει, ώστε να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα αποτελεσματικά κατά τους μελλοντικούς σχεδιασμούς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13
Αρδευόμενες και Αρδευθείσες Εκτάσεις
(σε στρέμματα)

	ΑΡΔΕΥΟΜΕΝΕΣ	ΑΡΔΕΥΘΕΙΣΕΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	13.351.512,9	11.748.757,9
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	449.390,6	366.946,7
ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ	192.755,8	168.066,4
Δήμος Φλώρινας	13.721,2	8.896,9
Δήμος Αετού	24.840,3	23.548,5
Δήμος Αμυνταίου	19.136,9	18.805,5
Δήμος Κάτω Κλεινών	34.158,8	32.255,0
Δήμος Μελίτης	17.855,5	15.977,8
Δήμος Περάσματος	32.761,4	21.795,2
Δήμος Πρεσπών	12.580,8	12.347,8
Δήμος Φιλώτα	34.829,5	32.506,7
Κοιν/τα Βαρικού	2.196,4	1.359,3
Κοιν/τα Κρυσταλλοπηγής	122,0	122,0
Κοιν/τα Λεχόβου	503,5	402,2
Κοιν/τα Νυμφαίου	49,5	49,5

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

Οι ετήσιες καλλιέργειες καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος των εκτάσεων του Νομού. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του πίνακα 14, 456 χιλ. στρ. περίπου, καλλιεργούνται με ετήσιες καλλιέργειες. Η αντίστοιχη έκταση στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας ανέρχεται στα 1.92 εκατ. στρ., δηλαδή η καλλιεργ-

γούμενη έκταση του Νομού με ετήσιες καλλιέργειες αντιστοιχεί στο 23.68% της περιφερειακής έκτασης.

Τα δημητριακά για την παραγωγή καρπού αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο όγκο των ετησίων καλλιεργειών με ποσοστό που ανέρχεται στο 81%, ποσοστό αντίστοιχο προς αυτό της Περιφέρειας. Τη δεύτερη μεγαλύτερη συμμετοχή έχουν τα κτηνοτροφικά φυτά, με ποσοστό το 10.7 % των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Η νομαρχιακή καλλιέργεια αντιπροσωπεύει το 46.5% της καλλιεργούμενης με κτηνοτροφικά φυτά έκτασης της Περιφέρειας. Τα όσπρια, για τα οποία είναι γνωστός ο Νομός Φλώρινας, καλλιεργούνται σε 11 χιλ. στρ., δηλαδή στο 2.4% των καλλιεργούμενων εκτάσεων, η έκταση όμως αυτή αντιπροσωπεύει το 48% της καλλιεργούμενης με όσπρια έκτασης της Περιφέρειας. Τέλος, τα ζαχαρότευτλα καλλιεργούνται στο 2.8% των εκτάσεων, που αντιπροσωπεύει το 39.2% της καλλιέργειας ζαχαρότευτλων σε επίπεδο Περιφέρειας.

Τα καλλιεργούμενα δημητριακά καλλιεργούνται σε 370 χιλ. στρ. και αντιπροσωπεύουν το 225 της συνολικής παραγωγής δημητριακών της Περιφέρειας (πίνακας 15). Η παραγωγική διάρθρωση όμως στο εσωτερικό των δημητριακών είναι διαφορετική από την διάρθρωση του Νομού. Έτσι σε επίπεδο Περιφέρειας το 70% περίπου των καλλιεργούμενων με δημητριακά εκτάσεων αφορούν στο μαλακό και σκληρό στάρι με τις υπόλοιπες καλλιέργειες να καλλιεργούνται σε μικρότερες εκτάσεις, δηλαδή το κριθάρι στο 12.4% και ο αραβόσιτος στο 9%. Στο νομό η καλλιέργεια δημητριακών είναι κατανομημένη στα διάφορα δημητριακά σχετικά ισομερώς. Το μαλακό και ημίσκληρο σιτάρι καλλιεργείται στο 16.45% των καλλιεργούμενων εκτάσεων, το σκληρό στο 20.12%, η σίκαλη στο 21.4%, το κριθάρι στο 18.6% και ο αραβόσιτος στο 23%. Ο Νομός εξειδικεύεται σε σχέση με την Περιφέρεια στη σίκαλη παράγοντας 73.8% της παραγωγής, ενώ και στον αραβόσιτο η συνεισφορά του Νομού στην περιφερειακή παραγωγή ανέρχεται στο 56.7%. Αντίθετα η συνεισφορά του Νομού στην παραγωγή των δύο τύπων σιταριού είναι σχετικά μικρή, καθώς ανέρχεται γύρω στο 10-12%.

Ο Νομός Φλώρινας είναι γνωστός για τα όσπρια. Τα 99.6% των καλλιεργειών με όσπρια αφορούν τα βρώσιμα όσπρια. Αυτή η καλλιέργεια συνεισφέρει πάνω από το 50% της συνολικής περιφερειακής παραγωγής βρωσίμων οσπρίων. Τέλος, καλλιεργούνται και 21 στρ. με μπιζέλια, ποσοστό ελάχιστο προς την συνολική παραγωγή οσπρίων (πίνακας 16).

Η καλλιέργεια των βιομηχανικών φυτών είναι ελάχιστη στο Νομό Φλώρινας, μόλις 1312 στρέμματα (πίνακας 17). Ο καπνός αποτελεί ουσιαστικά τη μοναδική καλλιέργεια βιομηχανικών φυτών, καθώς καλλιεργείται στο 96.7% των καλλιεργούμενων με βιομηχανικά φυτά εκτάσεων. Να σημειώσουμε, τέλος, ότι η καλλιέργεια των αρωματικών, φαρμακευτικών φυτών και βοτάνων πραγματοποιείται σε μόλις 19 στρέμματα. Η έκταση είναι πολύ μικρή σε σχέση με την αναμενόμενη στο μέλλον αυξανόμενη ζήτηση για τα βιομηχανικά φυτά αυτού του είδους.

Η αμπελοκαλλιέργεια στο Νομό Φλώρινας συνεισφέρει το 34.9% της συνολικής καλλιέργειας αμπέλου της Περιφέρειας. Η παραγωγική διάρθρωση, όμως, είναι διαφορετική στο Νομό σε σχέση με την Περιφέρεια. Η μέση εκμε-

τάλλευση στο Νομό είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη της Περιφέρειας. Επιπλέον, το 55% περίπου των συνολικών εκμεταλλεύσεων της Περιφέρειας έχουν έκταση μέχρι 5 στρέμματα, ενώ στο Νομό αντιστοιχούν σε εκμεταλλεύσεις με πάνω από 15 στρέμματα το 50% περίπου των εκμεταλλεύσεων.

Η κτηνοτροφία του Νομού Φλώρινας συμμετέχει σε σημαντικό ποσοστό στην παραγωγή της Περιφέρειας. Ειδικότερα το 57.6% του συνόλου των βοοειδών της Περιφέρειας εκτρέφεται σε μονάδες που έχουν την έδρα τους στο Νομό. Από το σύνολο των βοοειδών που εκτρέφονται στο Νομό, το 32% αφορά σε ζώα με ηλικία μικρότερη από ένα έτος και το 55% σε ζώα με ηλικία μεγαλύτερη από τα 2 έτη. Το 44% των ζώων είναι αγελάδες για αναπαραγωγή και το 22% μοσχάρια για σφαγή. Σε όλες τις κατηγορίες ζώων στο Νομό εκτρέφονται πάνω από το 50% αυτών που εκτρέφονται στην περιφέρεια, με τις αγελάδες για αναπαραγωγή να αντιστοιχούν στο 65.7%

Τέλος, η εκτροφή προβατοειδών στο Νομό Φλώρινας αντιστοιχεί στο 25% περίπου της αντίστοιχης εκτροφής στην Περιφέρεια. Από τις 91 χιλιάδες κεφαλές, το 90% περίπου αφορά σε προβατίνες και οχευμένες αμνάδες για γαλακτοπαραγωγή. Τα γαλακτοπαραγωγικά προβατοειδή αντιστοιχούν στο 25.4% του συνόλου που εκτρέφονται στην Περιφέρεια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14
Ετήσιες Καλλιέργειες
 (σε στρέμματα)

	Σύνολο ετησίων φυ- τών	Δημητριακά για πα- ραγωγή καρπού	Όσπρια για ξηρό καρπό	Πατάτες	Ζαχαρότευτλα	Κτηνοτροφικά φυτά με ριζώματα, βολβούς, κονδύλους	Βιομηχανικά Φυτά	Νωπά Λαχανικά, πεπονοειδή, φράουλες	Άνθη και διακοσμη- τικά φυτά	Κτηνοτροφικά φυτά	Φυτείες σποροπαρα- γωγής	Άλλες Αροτραίες καλλιέργειες	Αγροαναπλάσεις
Δυτική Μακεδονία	1.926.464	1.664.530	22.747	9.351	32.402	196	41.340	5.876	33	104.948	359	257	1.654
Δυτική Μακεδονία, ποσοστό επί του συνόλου		86,40	1,18	0,49	1,68	0,01	2,15	0,31	0,00	5,45	0,02	0,01	0,09
Νομός Φλώρινας	456.199	370.904	10.931	3.342	12.706	0	1.312	1.332	0	48.868	0	36	6947
Νομός Φλώρινας, ποσοστό επί του συνόλου		81,30	2,40	0,73	2,79	0,00	0,29	0,29	0,00	10,71	0,00	0,01	1,52
Νομός Φλώρινας/ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	23,68	22,28	48,05	35,74	39,21	0,00	3,17	22,67	0,00	46,56	0,00	14,01	420,01

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 15
Καλλιεργούμενα Δημητριακά
(σε στρέμματα)

	Σύνολο έκτασης δημητριακών	Σιτάρι μαλακό και ημίσκληρο	Σιτάρι σκληρό	Σίκαλη	Κριθάρι	Βρώμη	Αραβόσιτος	Λοιπά σιτηρά για καρπό	Ρύζι
Δυτική Μακεδονία	1.664.530	603.187	592.653	10.766	206.822	2.452	150.754	843	51
Δυτική Μακεδονία ποσοστό επί του συνόλου		36,24	35,60	0,65	12,43	0,15	9,06	0,05	0,00
Νομός Φλώρινας	370.904	61.032	74.652	79.490	69.172	788	85.577	190	0
Νομός Φλώρινας ποσοστό επί του συνόλου		16,45	20,13	21,43	18,65	0,21	23,07	0,05	0,00
Νομός Φλώρινας/ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	22,28	10,12	12,60	738,34	33,45	32,14	56,77	22,54	0,00

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 16
Καλλιεργούμενα Όσπρια
(σε στρέμματα)

	Σύνολο Όσπριων	από τα οποία				
		Βρώσιμα Ό- σπρια	Κτηνοτροφικά όσπρια αμιγούς καλλιέργειας	Μπιζέλια	Κτηνοτροφικά κουκιά	Λοιπά κτηνο- τροφικά όσπρια
Δυτική Μακεδονία	22.747	21.247	1.316	167	57	183
Δυτική Μακεδονία ποσοστό επί του συνόλου		93,41	5,79	0,73	0,25	0,80
Νομός Φλώρινας	10.931	10.890	3	21	0	7
Νομός Φλώρινας ποσοστό επί του συνόλου		99,62	0,03	0,19	0,00	0,06
Νομός Φλώρινας/ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	48,05	51,25	0,23	12,57	0,00	3,83

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 17
Καλλιεργούμενα Βιομηχανικά Φυτά
(σε στρέμματα)

	Σύνολο βιομηχανικών φυτών	Ελαιούχα φυτά								
		Καπνός	Λυκίσκος	Βαμβάκι	Ηλιάνθος	Σόγια	Λοιπά ελαιούχα φυτά	Κλωστικά φυτά	Αρωματικά, φαρμακευτικά φυτά και βότανα	Άλλα βιομηχανικά φυτά
Δυτική Μακεδονία	41.340	27.211	0	30	6.214	254	24	0	7.083	522
Δυτική Μακεδονία, ποσοστό επί του συνόλου		65,82	0,00	0,00	0,15	0,01	0,00	0,00	0,17	0,01
Νομός Φλώρινας	1.312	1.269	0	0	0	0	2	0	19	21
Νομός Φλώρινας, ποσοστό επί του συνόλου		96,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,15	0,00	1,45	1,60
Νομός Φλώρινας/ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	3,17	4,66		0,00	0,00	0,00	8,33		0,27	4,02

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 18
Καλλιεργούμενα Αμπέλια κατά τάξη μεγέθους της εκμετάλλευσης
(σε στρέμματα)

	Σύνολο καλλιεργούμενων αμπελιών	Τάξη μεγέθους εκμετάλλευσης (σε στρέμματα)												
		έως 0.9 στρ.	1-1.9 στρ.	2-2.9 στρ.	3-4.9 στρ.	5-9.9 στρ.	10-14.9 στρ.	15-19.9 στρ.	20-29.9 στρ.	30-49.9 στρ.	50-69.9 στρ.	70-99.9 στρ.	100-199 στρ.	200 στρ. και άνω
Δυτική Μακεδονία	18.822	336	3.205	3.455	3.489	337	1.584	1.170	1.079	845	239	70	0	0
Δυτική Μακεδονία, ποσοστό επί του συνόλου		1,79	17,03	18,36	18,54	1,79	8,42	6,22	5,73	4,49	1,27	0,37	0,00	0,00
Νομός Φλώρινας	6.576	16	235	395	609	1.199	1.136	999	975	756	183	70	0	0
Νομός Φλώρινας, ποσοστό επί του συνόλου		0,24	3,57	6,01	9,26	18,23	17,27	15,19	14,83	11,50	2,78	1,06	0,00	0,00
Νομός Φλώρινας/ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	34,94	4,76	7,33	11,43	17,45	355,79	71,72	85,38	90,36	89,47	76,57	100,00		

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 19
Εκτρεφόμενα Βοοειδή
(σε κεφαλές)

	Σύνολο Βοοειδών	Κάτω του 1 έτους	από τα οποία			Μεταξύ 1 και 2 ετών, σύνολο	από τα οποία		Δύο ετών και άνω, σύνολο	από τα οποία			
			Μοσχάρια για σφαγή	Λοιπά για α-ναπαράγωγή	Λοιπά για πάχυνση και σφαγή		Για αναπαραγωγή	Για σφαγή		Για αναπαραγωγή	Για πάχυνση και σφαγή	Αγελάδες για αναπαραγωγή	Λοιπές αγελάδες
Δυτική Μακεδονία	54.959	19.450	12.761	3.331	3.358	8.657	3.560	5.097	31.352	2.647	1.125	21.258	6.322
Δυτική Μακεδονία, ποσοστό επί του συνόλου		35,4	23,2	6,1	6,1	15,8	6,5	9,3	57,0	4,8	2,0	38,7	11,5
Νομός Φλώρινας	31.658	10.133	7.067	1.760	1.306	4.074	1.921	2.153	17.451	1.010	635	13.962	1.844
Νομός Φλώρινας, ποσοστό επί του συνόλου		32,0	22,3	5,6	4,1	12,9	6,1	6,8	55,1	3,2	2,0	44,1	5,8
Νομός Φλώρινας/ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	57,6	52,1	55,4	52,8	38,9	47,1	54,0	42,2	55,7	38,2	56,4	65,7	29,2

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 20
Εκτροφόμενα Προβατοειδή
(σε κεφαλές)

	Σύνολο κεφαλών	Προβατίνες και οχευμένες αμνάδες							Σύνολο λοιπών προβατοειδών						
		Σύνολο Προβατινών και οχευμένων αμνάδων	Γαλακτοπαγωγικές	από τις ποιές		Όχι Γαλακτοπαγωγικές	από τις οποίες		Σύνολο λοιπών προβατοειδών	Θηλυκά	από τα οποία		Αρσενικά	από τα οποία	
				Προβατίνες	Αμνάδες		Προβατίνες	Αμνάδες			μη οχευμένες αμνάδες	Λοιπά θηλυκά		Κριάρια	Λοιπά αρσενικά
Δυτική Μακεδονία	366.116	327.279	323.932	279.418	44.514	3.347	2.214	1133	38837	19.777	13.496	6.281	19.060	15.203	3.857
Δυτική Μακεδονία ποσοστό επί του συνόλου		89,39	88,48	76,32	12,16	0,91	0,60	0,31	10,61	5,40	3,69	1,72	5,21	4,15	1,05
Νομός Φλώρινας	91.340	82.910	82.480	72.974	9.506	430	334	96	8.430	4.153	2.453	1.700	4.277	3.106	1.171
Νομός Φλώρινας ποσοστό επί του συνόλου		90,77	90,30	79,89	10,41	0,47	0,37	0,11	9,23	4,55	2,69	1,86	4,68	3,40	1,28
Νομός Φλώρινας/ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	24,95	25,33	25,46	26,12	21,36	12,85	15,09	8,47	21,71	21,00	18,18	27,07	22,44	20,43	30,36

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

3.6. Διεθνές Εμπόριο

Αναφερθήκαμε στο προηγούμενο μέρος στην παραγωγική εξειδίκευση σε κλάδους μη εμπορεύσιμων αγαθών. Η μη εμπορευσιμότητα μπορεί να προστατεύσει από τον διεθνή εμπορικό ανταγωνισμό, δεν προστατεύει όμως από την διεθνή επιχειρηματικότητα, καθώς η πραγματοποίηση κερδών ελκύει νέες επιχειρήσεις προς εγκατάσταση στην περιοχή των κερδών.

Σε αυτό το μέρος θα ασχοληθούμε αποκλειστικά με τα εμπορεύσιμα διεθνώς προϊόντα και υπηρεσίες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 21
Εξωκοινοτικές Εξαγωγές 2005

Χώρα	Αξία	% επί του συνόλου των εξωκοινοτικών εξαγωγών
ΕΛΒΕΤΙΑ	6.951	0,1
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	11.705	0,2
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	163.637	2,2
ΑΛΒΑΝΙΑ	3.437.673	45,6
ΣΕΡΒΙΑ & ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	184.685	2,4
FYROM	2.708.164	35,9
ΣΕΡΒΙΑ	601.090	8,0
ΑΛΓΕΡΙΑ	50.672	0,7
ΓΚΑΝΑ	18.563	0,2
Η Π Α	41.321	0,5
ΛΙΒΑΝΟΣ	9.903	0,1
ΙΣΡΑΗΛ	22.999	0,3
ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	221.523	2,9
ΚΟΥΒΕΙΤ	27.129	0,4
ΕΝΩΜΕΝΑ ΑΡΑΒΙΚΑ ΕΜΙΡΑΤΑ	40.546	0,5
ΣΥΝΟΛΟ	7.546.561	

Πηγή: Σύνδεσμος Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος

Οι εξαγωγές των χωρών - μελών της ΕΕ περιλαμβάνουν τις ενδοκοινοτικές εμπορικές κινήσεις, οι οποίες πλέον δεν καταγράφονται στα τελωνεία, και τις εξωκοινοτικές εμπορικές κινήσεις, οι οποίες καταγράφονται στα τελωνεία. Με βάση αυτή τη διάκριση, παρουσιάζονται τα στοιχεία του εξωτερικού εμπορίου του Νομού Φλώρινας σε δύο πίνακες. Στον πίνακα 21 παρουσιάζονται οι εξαγωγές προς χώρες εκτός της ΕΕ. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία για το έτος 2005, οι χώρες που απορροφούν τον σημαντικό όγκο των εξαγωγών του Νομού προς χώρες εκτός ΕΕ είναι η Αλβανία και η FYROM με 45.6% και 35.9% αντίστοιχα. Στην αμέσως επόμενη θέση βρίσκεται η Σερβία με 8%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

Ενδοκοινοτικές Εξαγωγές 2005

Χώρα	Αξία	% επί του συνόλου των ενδοκοινοτικών εξαγωγών
ΓΑΛΛΙΑ	1.288	0,42
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	17.891	5,85
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	80.541	26,31
ΙΤΑΛΙΑ	71.780	23,45
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	50.282	16,43
ΙΣΠΑΝΙΑ	14.317	4,68
ΒΕΛΓΙΟ	1.948	0,64
ΑΥΣΤΡΙΑ	16.772	5,48
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΧΙΑΣ	49.735	16,25
ΚΥΠΡΟΣ	1.536	0,50
ΣΥΝΟΛΟ	306.090	

Πηγή: Σύνδεσμος Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος

Στον πίνακα 22 παρουσιάζονται οι ενδοκοινοτικές εξαγωγές του Νομού, δηλαδή οι εξαγωγές προς χώρες της ΕΕ. Πρώτος προορισμός των προϊόντων που εξάγει ο Νομός είναι η Γερμανία και στη δεύτερη θέση βρίσκεται η Ιταλία. Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Δημοκρατία της Τσεχίας έρχονται στις επόμενες θέσεις με ποσοστά 16.43% και 16.25% αντίστοιχα. Να σημειωθεί ότι υπάρχει ισχυρή συγκέντρωση των ενδοκοινοτικών εξαγωγών, καθώς τέσσερις μόνο χώρες απορροφούν το 82.45% των ενδοκοινοτικών εξαγωγών του Νομού. Συνολικά ο νομός εξάγει σε μόλις δέκα χώρες εκ των 25 της ΕΕ.

Στον πίνακα 23 παρουσιάζονται όλες οι εξαγωγές του Νομού, τόσο οι ενδοκοινοτικές, όσο και οι εξωκοινοτικές. Από το σύνολο των εξαγωγών, λοιπόν, προκύπτει ότι οι χώρες που απορροφούν το μεγάλο ποσοστό των εξαγομένων προϊόντων είναι η Αλβανία, με 43.78% των συνολικών εξαγωγών, και η FYROM, με ποσοστό 34.49% επί του συνόλου των εξαγωγών. Στην τρίτη θέση έρχεται η Σερβία, με 7.65% επί του συνόλου των εξαγωγών. Η συμμετοχή των χωρών της ΕΕ, όσο και των αναπτυγμένων εξωκοινοτικών χωρών, στην απορρόφηση των προϊόντων του Νομού είναι πολύ χαμηλή, καθώς μόνο η Γερμανία ξεπερνά το 1%!

Η ερμηνεία των δεδομένων που παρουσιάζονται στον πίνακα 23 είναι προφανής, καθώς ο Νομός στοχεύει σε χώρες με πολύ χαμηλό εισόδημα και συνεπώς χαμηλή καταναλωτική συνείδηση, ενώ οι αγορές με υψηλό εισόδημα, όπως αυτές της ΕΕ, της Ελβετίας, των ΗΠΑ κλπ, δεν μπορούν να αποτελέσουν εξαγωγικό στόχο. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται και από την ανάλυση των εξαγωγών σε κλαδικό επίπεδο που ακολουθεί, καθώς ο Νομός εξάγει προϊόντα που χαρακτηρίζονται από χαμηλή εισοδηματική ελαστικότητα και προστιθέμενη αξία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23
Εξαγωγές Νομού Φλώρινας κατά χώρα προορισμού 2005

Χώρα	Αξία	% επί του συνόλου των εξαγωγών
ΓΑΛΛΙΑ	1.288	0,02
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	17.891	0,23
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	80.541	1,03
ΙΤΑΛΙΑ	71.780	0,91
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	50.282	0,64
ΙΣΠΑΝΙΑ	14.317	0,18
ΒΕΛΓΙΟ	1.948	0,02
ΑΥΣΤΡΙΑ	16.772	0,21
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΧΙΑΣ	49.735	0,63
ΚΥΠΡΟΣ	1.536	0,02
Σύνολο Ενδοκοινοτικών Εξαγωγών	306.090	3,90
ΕΛΒΕΤΙΑ	6.951	0,09
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	11.705	0,15
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	163.637	2,08
ΑΛΒΑΝΙΑ	3.437.673	43,78
ΣΕΡΒΙΑ & ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	184.685	2,35
FYROM	2.708.164	34,49
ΣΕΡΒΙΑ	601.090	7,65
ΑΛΓΕΡΙΑ	50.672	0,65
ΓΚΑΝΑ	18.563	0,24
Η Π Α	41.321	0,53
ΛΙΒΑΝΟΣ	9.903	0,13
ΙΣΡΑΗΛ	22.999	0,29
ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	221.523	2,82
ΚΟΥΒΕΪΤ	27.129	0,35
ΕΝΩΜΕΝΑ ΑΡΑΒΙΚΑ ΕΜΙΡΑΤΑ	40.546	0,52
Σύνολο Εξωκοινοτικών Εξαγωγών	7.546.561	96,10
ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΑΓΩΓΩΝ	7.852.651	

Πηγή: Σύνδεσμος Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος

Στον πίνακα 24 παρουσιάζονται οι εξαγωγές του Νομού προς τις χώρες της ΕΕ ανά κλάδο. Όπως λοιπόν προκύπτει από τα στοιχεία, τρεις κλάδοι συνεισφέρουν το σύνολο σχεδόν των εξαγωγών προς τις χώρες της ΕΕ, τα διάφορα τεχνουργήματα, τα κρέατα και τα δέρματα εκτός γουνοδερμάτων, με σύνολο εξαγωγών 85%, περίπου. Είναι, επίσης, πολύ ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι ο κλάδος των τροφίμων συμμετέχει στις ενδοκοινοτικές εξαγωγές με αμελητέες ποσότητες, ενώ και το ποσοστό των εξαγωγών ποτών είναι χαρακτηριστικά χαμηλό, καθώς αντιπροσωπεύει μόλις το 4.8% του συνόλου των ενδοκοινοτικών εξαγωγών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24
Ενδοκοινοτικές Εξαγωγές κατά κλάδο 2005

Κλάδος	Αξία	% επί των ενδοκοινοτικών εξαγωγών
Κρέατα	60.355	19,7
Ψάρια, Μαλακόστρακα, Μαλάκια, Ασπόνδυλα Υδροβ.	9.471	3,1
Ποτά, Αλκοολούχα Υγρά και Ξύδι	14.721	4,8
Πλαστικές Ύλες και τεχνουργήματα αυτών	206	0,1
Δέρματα (Άλλα από τα Γουνοδέρματα)	49.735	16,2
Ξυλεία, Ευλοκάρβουνα - Τεχνουργήματα από Ξύλο	377	0,1
Έπιπλα, Είδη Κλινοστρωμνής, Συσκευές Φωτισμού	24.301	7,9
Τεχνουργήματα Διάφορα	146.924	48,0
ΣΥΝΟΛΟ	306.090	

Πηγή: Σύνδεσμος Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος

Στον πίνακα 25, τέλος, παρουσιάζονται οι κλαδικές εξαγωγές προς χώρες εκτός ΕΕ. Η κλαδική συμπεριφορά του εξωκοινοτικού εμπορίου είναι διαφορετική από την αντίστοιχη του ενδοκοινοτικού. Ο κλάδος των τροφίμων φαίνεται να είναι κυρίαρχος στις εξωκοινοτικές εξαγωγές, καθώς αντιπροσωπεύει περίπου το 48.4% του συνόλου των εξωκοινοτικών εξαγωγών, με σημαντικότερους υποκλάδους τα επεξεργασμένα λαχανικά και φρούτα, με 25.72%, και το κακάο και τα παρασκευάσματα αυτού, με 19.43%. Ο επόμενος σημαντικότερος κλάδος είναι αυτός των πλαστικών και των προϊόντων από πλαστικό, με ποσοστό συμμετοχής στις εξωκοινοτικές εξαγωγές 14.4%. Σημαντική είναι και η συνεισφορά του κλάδου των μηχανών με ποσοστό συμμετοχής 6.15%. Τέλος, οι ζωοτροφές διακρίνονται με ποσοστό 9.1% περίπου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 25
Εξωκοινοτικές Εξαγωγές κατά Κλάδο 2005

Κλάδος	Αξία	% επί του συνόλου των εξωκοινοτικών εξαγωγών
Ζώα Ζωντανά	13.500	0,30
Γάλα, Αβγά, Μέλι - Προϊόντα Ζωικής Προέλευσης	3.387	0,07
Φυτά Ζωντανά και Προϊόντα Ανθοκομίας	1.608	0,04
Λαχανικά, Φυτά, Ρίζες και Κόνδυλοι, Βρώσιμα	127.591	2,82
Καρποί, Φρούτα, Φλούδες Εσπεριδοειδών, Πεπονιών	8.342	0,18
Προϊόντα Αλευροποιίας, Βύνη, Άμυλα, Ινουλίνη	1.995	0,04
Ζάχαρα και ζαχαρώδη παρασκευάσματα	63.402	1,40
Κακάο και παρασκευάσματα αυτού	878.614	19,43
Παρασκευάσματα με Δημητριακά-Είδη Ζαχαροπλαστικού	81.705	1,81
Παρασκευάσματα Λαχανικών, Καρπών, Φρούτων	1.163.047	25,72
Διάφορα Παρασκευάσματα Διατροφής	13.398	0,30
Ποτά, Αλκοολούχα Υγρά και Ξύδι	48.272	1,07
Υπολείμματα ειδών Διατροφής - Τροφές Ζώων	412.858	9,13
Αλάτι, Θείο, Γαίες, Πέτρες, Γύψος, Ασβέστη, Τσιμέντο	24.734	0,55
Ανόργανα Χημ. Προϊόντα, Ενώσεις, Πολυτελή Μέταλλα	121	0,00

Οργανικά Χημικά Προϊόντα	2.287	0,05
Λιπάσματα	3.072	0,07
Δερμικά - Βαφικά Εκχυλίσματα. Χρωστικές Ύλες	105.751	2,34
Αιθέρια Έλαια - Ρητινοειδή. Είδη Αρωματοποίησης	1.828	0,04
Σαπούνια, Αλισίβες, Κεριά Τεχνητά, Παστ. Γύψου	3.943	0,09
Λευκωματώδεις Ύλες, Κόλλες, Ένζυμα	1.292	0,03
Πλαστικές Ύλες και τεχνουργήματα αυτών	651.213	14,40
Καουτσούκ και τεχνουργήματα από καουτσούκ	11.128	0,25
Ξυλεία, Ξυλοκάρβουνα - τεχνουργήματα από ξύλο	51.116	1,13
Χαρτί και Χαρτόνια. τεχνουργήματα από χαρτί	18.380	0,41
Συνθετικές ή Τεχνητές Ίνες Συνεχείς	23.243	0,51
Υφάσματα Ειδικά - Είδη ταινιοπλεκτικής	6.131	0,14
Ενδύματα - Συμπλ. του Ενδύματος. Εκτός από πλεκτά	1.029	0,02
Καλύμματα Κεφαλής και τα μέρη τους	1.469	0,03
Προϊόντα Κεραμευτικής	5.243	0,12
Γυαλί και τεχνουργήματα από γυαλί	10.719	0,24
Χυτοσίδηρος, Σίδηρος και Χάλυβας	221.361	4,90
Τεχνουργήματα από Χυτοσίδηρο, Σίδηρο-Χάλυβα	52.407	1,16
Χαλκός και τεχνουργήματα από χαλκό	83.020	1,84
Αργίλιο και τεχνουργήματα από αργίλιο	2.852	0,06
Εργαλεία, Είδη Μαχαιροποιίας, Κουτάλια	580	0,01
Διάφορα τεχνουργήματα από Κοινά Μέταλλα	65.915	1,46
Πυρηνικοί Αντιδραστήρες, Λέβητες, Μηχανές	277.953	6,15
Μηχανές, Συσκευές και Υλικά Ηλεκτρικά	21.905	0,48
Αυτοκίνητα Οχήματα, Ελκυστήρες, Ποδήλατα	5.335	0,12
Όργανα - Συσκευές Οπτικής Φωτογραφίας	100	0,00
Έπιπλα, Είδη Κλινοστρωμνής, Συσκευές Φωτισμού	49.672	1,10
ΣΥΝΟΛΟ	4.521.518	

Πηγή: Σύνδεσμος Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος

Επειδή δεν διαθέτουμε στατιστικά στοιχεία για τη δομή του διεθνούς εμπορίου του Νομού Φλώρινας, σε σχέση με την αντίστοιχη της χώρας, θα χρησιμοποιήσουμε τους κλαδικούς δείκτες που εκτίμησε η Δημέλη (2004).¹⁶ Η υπόθεση που κάνουμε είναι ότι η κλαδική δομή του εμπορίου του Νομού είναι παρόμοια με την αντίστοιχη της χώρας. Μπορούμε λοιπόν να δεχτούμε ότι εάν ένας κλάδος φαίνεται να διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα σε επίπεδο χώρας, θα διαθέτει και σε επίπεδο νομού. Για να μετρηθεί το συγκριτικό πλεονέκτημα ενός κλάδου χρησιμοποιείται ο δείκτης Ballasa. Ο δείκτης κυμαίνεται μεταξύ -1 και +1. Θετικές τιμές αποτελούν ένδειξη συγκριτικού πλεονεκτήματος, ενώ αρνητικές τιμές συγκριτικού μειονεκτήματος. Επίσης η μεταβολή του δείκτη μέσα στο χρόνο αντικατοπτρίζει και τη βελτίωση ή επιδείνωση του αντίστοιχου συγκριτικού πλεονεκτήματος ή μειονεκτήματος. Τέλος, να σημειώσουμε ότι η περίοδος ανάλυσης της Σ. Δημέλη συμπίπτει με την αντίστοιχη της παρούσας ανάλυσης.

Σχεδόν σε όλους τους κλάδους με διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά, στους οποίους ο Νομός εξειδικεύεται παραγωγικά, δεν υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα με τις χώρες της ΕΕ (15). Σε ορισμένους μάλιστα, όπως ο κλάδος των τροφίμων και ποτών, το συγκριτικό μειονέκτημα επιδεινώθηκε σε όλη τη δεκαετία του 1990. Αντίστοιχη είναι και η εξέλιξη των κλάδων των επίπλων και ειδών

¹⁶ Δημέλη Σοφία, 2004, *Συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελληνικής Οικονομίας: Συνολική και κλαδική ανάλυση 1990-2004*, ΚΕΠΕ, Μελέτη 53.

επιπλοποιίας, με συγκριτικά μεγαλύτερη επιδείνωση. Τέλος, ο κλάδος των γουναρικών-δερμάτων παρουσιάζει συγκριτικό μειονέκτημα το οποίο όμως δεν μεταβλήθηκε στη δεκαετία του 1990. Η εικόνα του κλαδικού πλεονεκτήματος ή μειονεκτήματος είναι σχετικά διαφορετική όταν το πεδίο ανάλυσης είναι η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Ο κλάδος των τροφίμων και ποτών παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα στο εμπόριο με αυτές τις χώρες. Το πλεονέκτημα βελτιώθηκε στην περίοδο 1990-1998 και στη συνέχεια ακολούθησε πτωτική πορεία.

Είναι εμφανές, και από τη χωρική δομή του εμπορίου, ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις, μεταξύ αυτών και του Νομού, έστρεψαν τουλάχιστον ένα μέρος των εξαγωγών τους προς τις χώρες της ΚΑΕ, μετά την κατάρρευση των προηγούμενων καθεστώτων.

Τέλος, από την ανάλυση του δείκτη ενδοκλαδικού εμπορίου προκύπτει ότι η χώρα και κατά συνέπεια οι νομοί, μάλλον συμμετέχουν στο διεθνές εμπόριο, στους κλάδους που εξειδικεύεται ο νομός, εκτός των πλαστικών, με μορφή διακλαδικού εμπορίου, δηλαδή με την εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και όχι με τη μορφή του ενδοκλαδικού εμπορίου, δηλαδή με την εισαγωγή και εξαγωγή προϊόντων και μερών των προϊόντων στον ίδιο κλάδο.

Η τάση του εμπορίου μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών είναι η ενδοκλαδική ανταλλαγή. Αυτή η τάση ενισχύεται από το γεγονός ότι σε όλο και περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες που ανταλλάσσουν οι αναπτυσσόμενες χώρες μεταξύ τους, τα στατικά συγκριτικά πλεονεκτήματα παίζουν όλο και μικρότερο ρόλο, εν αντιθέσει προς τα δυναμικά συγκριτικά πλεονεκτήματα (τα ανθρωπογενή) που προσθέτουν όλο και περισσότερη αξία στο προϊόν.

Κλείνοντας αυτή την ενότητα σχετικά με την εμπορευσιμότητα της παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών του Νομού Φλώρινας, θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι ο Νομός παρουσιάζει παραγωγική εξειδίκευση σε κλάδους οι οποίοι να μεν χαρακτηρίζονται ως εμπορεύσιμοι διεθνώς, όμως η εξαγωγική τους αξιοποίηση είναι μηδαμινή. Αυτοί οι κλάδοι είναι η εκπαίδευση και η υγεία. Οι κλάδοι αυτοί θεωρούνται από την ελληνική κοινωνία ως μη εμπορεύσιμοι διεθνώς, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας πρόσθετων εισοδημάτων στην περιοχή.¹⁷

3.7. Χωρική Παραγωγική Διάρθρωση

Στους πίνακες 26^α έως 26^β και στους χάρτες 1 και 2, παρουσιάζονται τα στοιχεία της απασχόλησης ανά κλάδο παραγωγικής δραστηριότητας σε όλους τους δήμους και τις κοινότητες του Νομού Φλώρινας. Επειδή η ΕΣΥΕ δεν δημοσιεύει στοιχεία για τη παραγωγική δραστηριότητα σε επίπεδο δήμου και κοινότητας, χρησιμοποιούμε την απασχόληση ως μια προσεγγιστική μεταβλητή της παραγωγικής δραστηριότητας. Μας ενδιαφέρει βέβαια η σχετική θέση κά-

¹⁷ Πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μεγάλη Βρετανία, η οποία εξάγει εκπαιδευτικές υπηρεσίες σε όλο τον κόσμο (μεταξύ αυτών και στην Ελλάδα), δημιουργώντας εισοδήματα δισεκατομμυρίων ευρώ.

θε κλάδου και όχι το σύνολο των εισοδημάτων που δημιουργούνται από κάθε κλάδο.

Ο πρωτογενής τομέας κυριαρχεί στους Δήμους Πρεσπών (62.57%), Κάτω Κλεινών (50.07%), Αετού (42.74%), Φιλώτα (39.7%), και στις Κοινότητες Κρυσταλλοπηγής (55.61%) και Βαρικού (35.74 %). Σημειώνουμε το πολύ χαμηλό ποσοστό συμμετοχής στην Κοινότητα Λεχόβου (3.5%).

Ο κλάδος της μεταποίησης έχει σημαντική παραγωγική συμβολή στους Δήμους Αμυνταίου (7.79%), Μελίτης (6.87%) και Φλώρινας (5.82) και στις Κοινότητες Βαρικού (6.38%) και Κρυσταλλοπηγής (8.02).

Στον Δήμο Αετού η σημαντικότερη, μετά τους παραπάνω τομείς, παραγωγική δραστηριότητα είναι αυτή των κατασκευών, καθώς αυτή απασχολεί το 11.36% του συνόλου του απασχολούμενου ανθρώπινου δυναμικού. Στον Δήμο Αμυνταίου η απασχόληση είναι ισομερώς κατανεμημένη στους υπόλοιπους παραγωγικούς κλάδους, με εξαίρεση τις κατασκευές και το εμπόριο οχημάτων, στους οποίους απασχολούνται το 9.02% και 11.13% του απασχολούμενου ανθρώπινου δυναμικού αντίστοιχα. Στον Δήμο Κάτω Κλεινών, εκτός του πρωτογενούς τομέα, δεν υπάρχει άλλος κλάδος στον οποίο να απασχολείται ανθρώπινο δυναμικό σε ποσοστό μεγαλύτερο από 5%. Στον Δήμο Μελίτης, εκτός των κατασκευών, που απασχολούν το 12.69% του ανθρώπινου δυναμικού και της δημόσιας διοίκησης – άμυνας που απασχολεί το 7.36%, δεν έχουμε άλλο κλάδο με σημαντική συνεισφορά. Είναι όμως σημαντικό να σημειώσουμε ότι η συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα είναι αρκετά χαμηλή, μόλις 26.11%, ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι έχουν σχετικά υψηλά ποσοστά.

Στον Δήμο Περάσματος κυρίαρχος είναι επίσης ο κλάδος των κατασκευών με 10.22%. Ο Δήμος Πρεσπών εξειδικεύεται στον πρωτογενή τομέα, ενώ οι άλλοι τομείς και κλάδοι απασχολούν μικρό αριθμό εργαζομένων με μόνη εξαίρεση τον κλάδο των ξενοδοχείων και εστιατορίων στον οποίο απασχολείται το 5.36%. Στον Δήμο Φιλώτα ξεχωρίζουν για την μεγάλη απασχόληση οι κλάδοι της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος με 11.49%, των κατασκευών με 7.02% και του εμπορίου οχημάτων με 6.9%.

Στον Δήμο Φλώρινας ο πρωτογενής τομέας εμφανίζει πολύ μικρό ποσοστό απασχόλησης, ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι εμφανίζουν υψηλά ποσοστά απασχόλησης, με σημαντικότερους τη δημόσια διοίκηση και άμυνα (14.22%), το εμπόριο οχημάτων (13.64%) και την εκπαίδευση (13.48%).

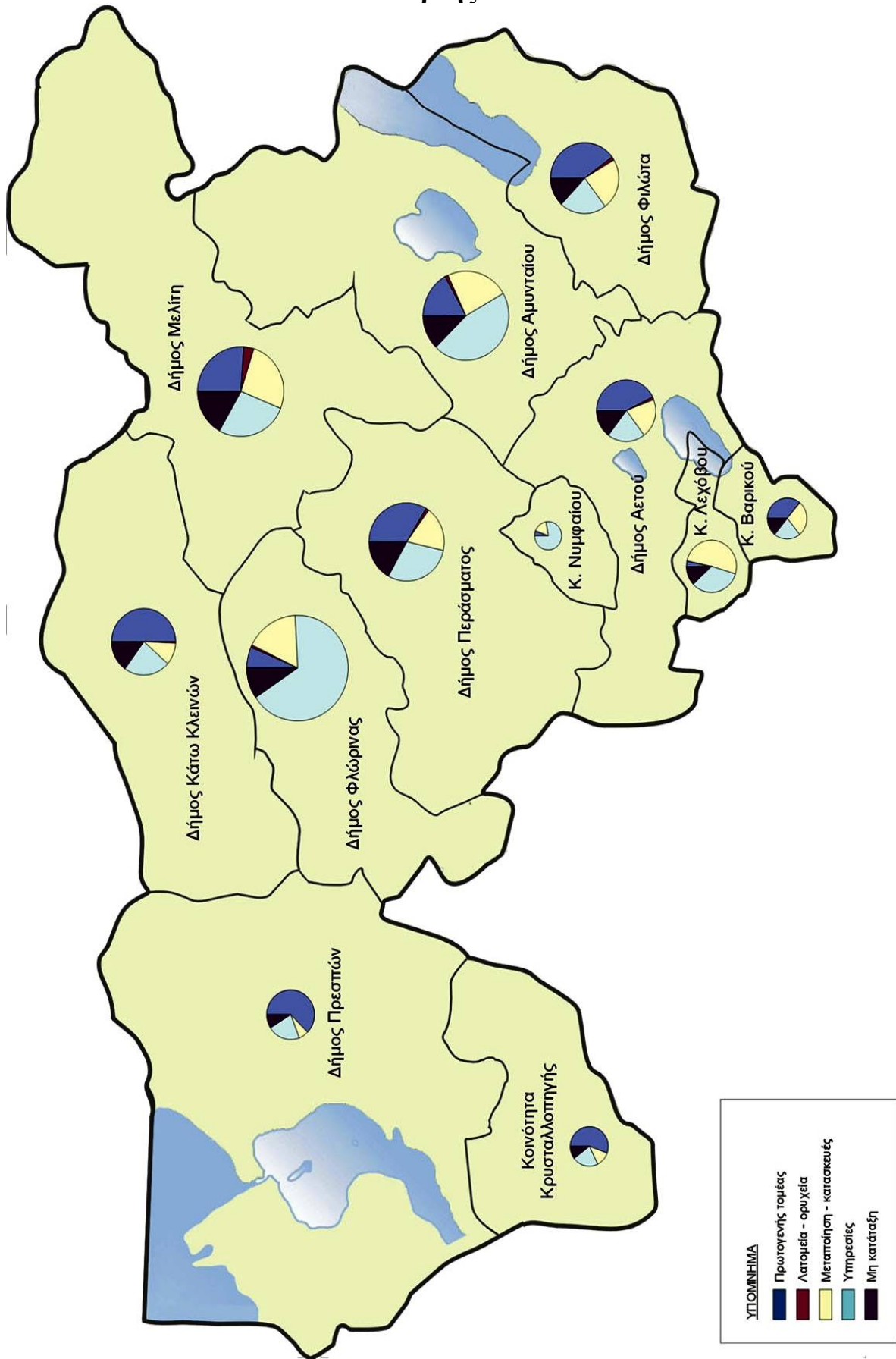
Η Κοινότητα Βαρικού εμφανίζεται να απασχολεί πολύ υψηλό ποσοστό στις κατασκευές (17.45%) και στο εμπόριο οχημάτων (10.21%). Η Κοινότητα Νυμφαίου απασχολεί το 26.87% του ανθρώπινου δυναμικού της στον κλάδο των ξενοδοχείων και εστιατορίων και το 20.95% στον κλάδο της εμπορίας οχημάτων. Στην Κοινότητα Κρυσταλλοπηγής δεν υπάρχει κλάδος ή τομέας ο οποίος να ξεχωρίζει στον τομέα της απασχόλησης, εκτός του πρωτογενούς και της μεταποίησης. Στην Κοινότητα Λεχόβου κυριαρχεί ο κλάδος των κατασκευών καθώς απασχολεί το 40.5% του συνόλου του εργατικού δυναμικού. Εκτός του κλάδου αυτού δεν υπάρχει άλλος του οποίου η απασχόληση να ξεπερνά το 10%.

Να σημειώσουμε στο σημείο αυτό δύο πολύ ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά που προκύπτουν από την επεξεργασία αυτών των δεδομένων. Πρώτον, σε όλους τους δήμους και κοινότητες του Νομού σημαντικό μέρος του ανθρώπινου

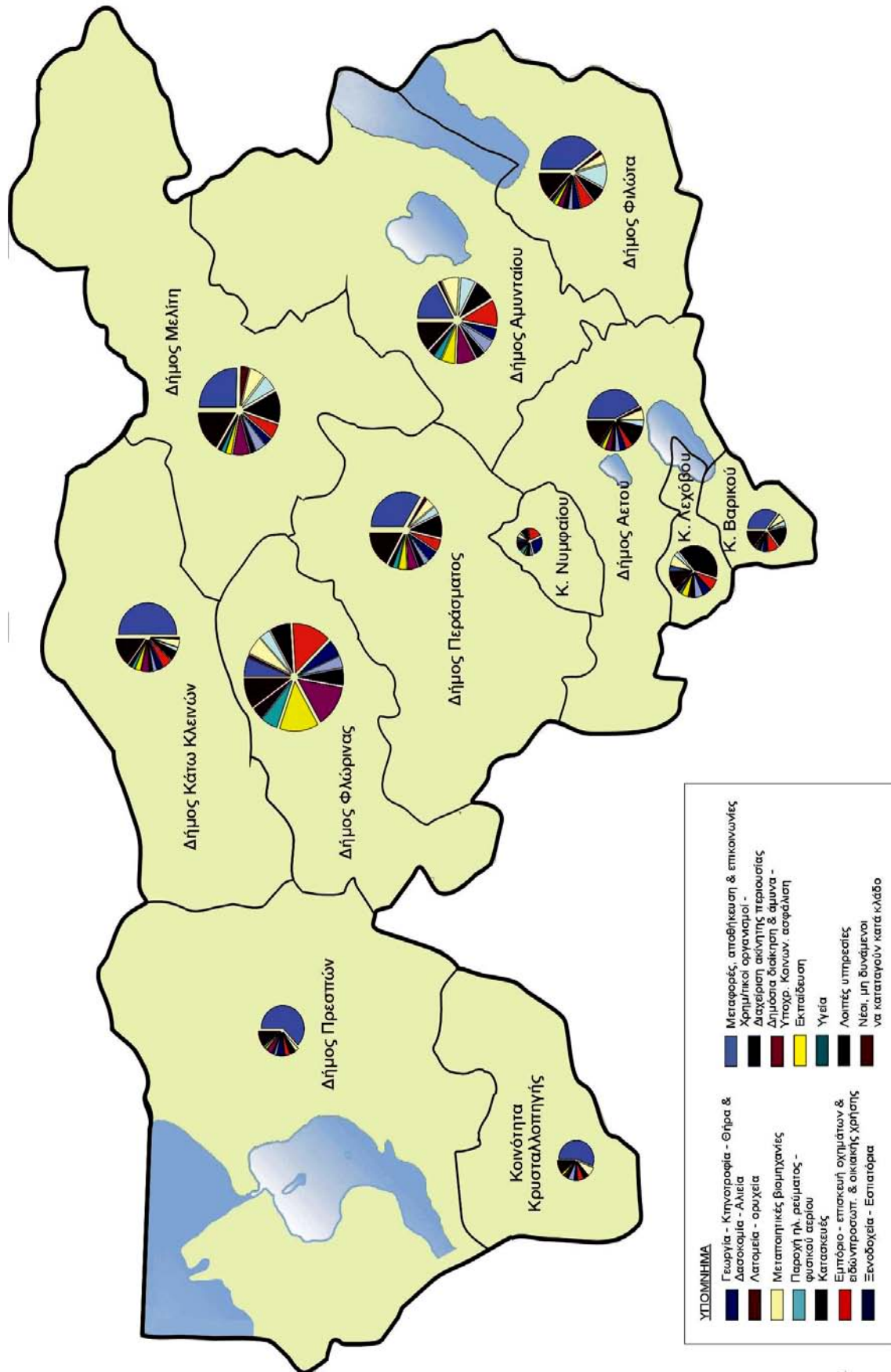
δυναμικού δεν κατατάσσεται σε μια συγκεκριμένη παραγωγική δραστηριότητα. Στους πίνακες αναφέρεται ως «νέοι μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο». Αυτοί οι εργαζόμενοι μάλλον είναι εποχιακοί, απασχολούνται σε περισσότερες από μία εργασίες, όπως για παράδειγμα τη γεωργία, αλλά και επεξεργασία αγροτικών προϊόντων σε συσκευαστήρια, κατασκευές κλπ. Αυτοί οι εργαζόμενοι θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως χαμηλής ειδίκευσης με χαμηλής ποιότητας δεξιότητες. Η μεταλλαγή που συντελείται στην οικονομία με την εισαγωγή νέων μεθόδων παραγωγής οι οποίες απαιτούν υψηλές δεξιότητες, μπορεί να οδηγήσει αυτούς τους εργαζόμενους σε αποκλεισμό. Επειδή ο αριθμός αυτών των ανθρώπων είναι αρκετά μεγάλος, περίπου 2600 σε όλο το Νομό, κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή πολιτικών που θα βελτιώσουν το γνωστικό υπόβαθρο και τις τεχνικές δεξιότητες αυτών των εργαζόμενων, έτσι ώστε να προσαρμοσθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο παραγωγικό μέλλον του Νομού Φλώρινας.

Δεύτερον, σε όλους του δήμους και τις κοινότητες σημαντικό ποσοστό του ανθρωπίνου δυναμικού απασχολείται στο κλάδο των κατασκευών. Στο σύνολο του Νομού το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 9.04%, ενώ σε επίπεδο τοπικών αυτοδιοικήσεων κυμαίνεται μεταξύ 3.69% για τον Δήμο Πρεσπών και 40.5% για την Κοινότητα Λεχόβου. Το ποσοστό είναι χαμηλό στους δήμους και κοινότητες στους οποίους ο πρωτογενής τομέας ξεπερνά το 50% (Δήμος Πρεσπών, Κάτω Κλειών, Κοινότητα Κρυσταλλοπηγής). Ο κλάδος των κατασκευών, όπως είδαμε παραπάνω, συμμετέχει με ποσοστό γύρω στο 5% της συνολικής προστιθέμενης αξίας που δημιουργείται στο Νομό. Το γεγονός λοιπόν ότι στον κλάδο των κατασκευών απασχολείται υπερδιπλάσιο ποσοστό εργαζόμενων σε σχέση με τη συνεισφορά του κλάδου στην προστιθέμενη αξία δείχνει ότι η παραγωγικότητα του κλάδου είναι πολύ χαμηλή. Ο κλάδος παράγει ουσιαστικά με ανειδίκευτη εργασία, όπως είδαμε και στο προηγούμενο σχόλιο, με συνέπεια το κόστος παραγωγής να είναι υψηλό και κατά συνέπεια η ανταγωνιστικότητα του κλάδου να είναι χαμηλή. Αυτή η παραγωγική συμπεριφορά μπορεί να αποδοθεί στο βασικό χαρακτηριστικό του κλάδου, τη χαμηλή εμπορευσιμότητα, δηλαδή τη χαμηλή κινητικότητα της παραγωγικής δραστηριότητας. Το μικρό μέγεθος της τοπικής αγοράς δεν προσελκύει επιχειρήσεις εκτός Νομού, με αποτέλεσμα η ένταση του ανταγωνισμού να είναι χαμηλή και κατά συνέπεια η διάθεση των επιχειρηματιών για βελτίωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεών τους να είναι επίσης μικρή. Η χαμηλή παραγωγικότητα οδηγεί, όπως είδαμε παραπάνω, σε χαμηλά εισοδήματα.

Χάρτης 1

Χάρτης 2

Η χωρική παραγωγική διάρθρωση του πρωτογενούς τομέα παρουσιάζεται στους πίνακες 27 και 28. Οι ετήσιες καλλιέργειες συγκεντρώνονται στους Δήμους Μελίτης (με 21.8% της νομαρχιακής καλλιέργειας), Κάτω Κλεινών (με 18.1%), Αμυνταίου (με 14.6%) και Φιλώτα (με 14.2%). Οι υπόλοιποι δήμοι του Νομού συνεισφέρουν με μικρότερα ποσοστά. Αντίθετα οι κοινότητες του Νομού δεν συνεισφέρουν σημαντικά στις ετήσιες καλλιέργειες, καθώς τα ποσοστά τους είναι μικρότερα από τη μονάδα.

Στις δενδρώδεις καλλιέργειες η κυριαρχία του Δήμου Φιλώτα είναι εμφανής, καθώς στο Δήμο καλλιεργούνται το 48.6% της συνολικής δενδρώδους καλλιέργειας του Νομού. Ακολουθεί ο Δήμος Περάσματος με 14.5% περίπου και ο Δήμος Φλώρινας με 11.6%. Οι υπόλοιποι δήμοι και κοινότητες συνεισφέρουν με ποσοστά της τάξης του 8% (Δήμος Αετού) και 9.5% (Δήμος Αμυνταίου) και πολύ μικρότερα. Η Κοινότητα Νυμφαίου δεν είχε καταγεγραμμένη δενδρώδη καλλιέργεια.

Η καλλιέργεια της αμπέλου χαρακτηρίζει τον Δήμο Αμυνταίου, στον οποίο καλλιεργείται το 71% των συνολικών αμπελοκαλλιεργειών του Νομού και ακολουθεί ο Δήμος Φιλώτα με 14.6%. Έτσι, στο οροπέδιο Αμυνταίου–Φιλώτα καλλιεργείται το 85% της συνολικής αμπέλου του Νομού. Οι υπόλοιποι δήμοι και κοινότητες συνεισφέρουν ελάχιστα στην αμπελοκαλλιέργεια.

Τέλος, τα μόνιμα λιβάδια και βοσκότοποι είναι κυρίαρχα στους Δήμους Περάσματος, με 49.8% και Αμυνταίου με 30.4%. Οι υπόλοιποι δήμοι και κοινότητες δεν διαθέτουν σημαντικό αριθμό στρεμμάτων σε αυτή την παραγωγή.

Η κτηνοτροφία, όπως είδαμε στην ανάλυση του πρωτογενούς τομέα, είναι αναπτυγμένη στον Νομό Φλώρινας. Ειδικότερα όμως είναι αναπτυγμένη η βοοτροφία σε σχέση με την προβατοτροφία. Από το σύνολο των βοοειδών που εκτρέφονται στο Νομό, οι Δήμοι Κάτω Κλεινών (με 27.9%), Μελίτης (με 19.7%) και Περάσματος (με 16.3%) αποτελούν τους τρεις βασικούς πυρήνες της βοοτροφίας. Στη συνέχεια ακολουθούν οι Δήμοι Φλώρινας (με 11.5%), Αετού (με 9.3%) και Αμυνταίου (με 6.4%). Αντίστοιχη είναι η κατανομή των θηλυκών βοοειδών.

Η εκτροφή των προβατοειδών είναι πιο ισομερώς κατανομημένη μέσα στο Νομό σε σχέση με τα βοοειδή. Οι μεγάλοι πόλοι εκτροφής είναι οι Δήμοι Αμυνταίου (με 18.3%), Μελίτης (με 14,4%) και Πρεσπών (με 14.9%), ενώ οι υπόλοιποι δήμοι και κοινότητες συμμετέχουν με μικρότερα ποσοστά.

Στην αιγοτροφία οι Δήμοι Πρεσπών (με 27.7%) και Αμυνταίου με (22.1%) καλύπτουν περίπου το 50% της συνολικής νομαρχιακής εκτροφής. Η υπόλοιπη παραγωγή έχει διαχυθεί στο Νομό με δευτερεύοντες όμως πόλους στους Δήμους Μελίτης (με 11%), Περάσματος (με 11.55%) και Αετού (με 10.3%).

Η χοιροτροφία αναπτύσσεται γύρω από ένα σημαντικό πόλο, το Δήμο Πρεσπών στον οποίο εκτρέφεται το 48.5% των κεφαλών του Νομού. Ακολουθούν οι Δήμοι Κάτω Κλεινών (με 12.4%) και Μελίτης (με 11.4%). Στα υπόλοιπα γεωγραφικά διαμερίσματα οι παραγωγικές μονάδες εκτρέφουν μικρό αριθμό χοίρων.

Η εκτροφή ιπποειδών γίνεται κυρίως στο Δήμο Περάσματος, στον οποίο εκτρέφεται το 31,2% των συνολικών κεφαλών του Νομού και ακολουθούν ο

Δήμος Φλώρινας (με 17.4%), ο Δήμος Πρεσπών με 11.75% και η Κοινότητα Βαρικού με 11.4%.

Η κονικλοτροφία πραγματοποιείται σε τρεις μεγάλους πόλους, το Δήμο Περάσματος (με 27.1%), το Δήμο Κάτω Κλεινών (με 22.2%) και το Δήμο Αμυνταίου (με 14.7%). Οι τρεις αυτοί πόλοι εκτρέφουν συνολικά το 65% περίπου των κουνελιών στο Νομό, ενώ η εκτροφή των υπολοίπων πραγματοποιείται με μικρότερα ποσοστά στα υπόλοιπα γεωγραφικά διαμερίσματα του νομού.

Η εκτροφή των πουλερικών πραγματοποιείται σε τρεις δήμους κυρίως, στο Δήμο Κάτω Κλεινών με 24.4%, στο Δήμο Μελίτης με 21.7% και στο Δήμο Περάσματος με 18.5%. Ακολουθεί ο Δήμος Φλώρινας με 11.1% και οι υπόλοιποι δήμοι και κοινότητες με μικρότερα ποσοστά.

Η μελισσοτροφία αναπτύσσεται κυρίως στο Δήμο Φλώρινας με το 31.35% των κυψελών να είναι εγκατεστημένες στις εκτάσεις του Δήμου, ακολουθούν ο Δήμος Μελίτης με 14.5% των κυψελών και ο Δήμος Πρεσπών με το 14.3% των κυψελών. Οι κυψέλες που είναι εγκατεστημένες σε άλλους δήμους και κοινότητες είναι σχετικά λιγότερες.

Συνοψίζοντας την χωρική κατανομή της παραγωγικής δραστηριότητας στο Νομό Φλώρινας:

- Εκτός του πρωτογενούς τομέας στα γεωγραφικά διαμερίσματα του Νομού δεν υπάρχει άλλος κυρίαρχος κλάδος εκτός της Κοινότητας Λεχόβου στην οποία κυριαρχούν οι κατασκευές.
- Μεγάλο ποσοστό του ανθρώπινου δυναμικού απασχολείται σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης, κυρίως στα διαμερίσματα εκτός Δήμου Φλώρινας.
- Οι Δήμοι Αμυνταίου και Φιλώτα είναι κυρίαρχοι σε όλες σχεδόν τις καλλιέργειες, όπως είναι οι ετήσιες καλλιέργειες και η αμπελοκαλλιέργεια.
- Στην κτηνοτροφία ο Δήμοι Κάτω Κλεινών, Μελίτης και Περάσματος είναι κυρίαρχοι στα οικονομικά σημαντικά εκτρεφόμενα ζώα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 26α

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού - ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & διασκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακής χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες (8)	Χρηματοδοτικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	173	5	162	6	120	794	387	47	74	4	34	16	38	44	1.904
Εργαζόμενοι	2.915	8	230	3	308	331	107	171	109	12	31	49	103	123	4.500
Μισθωτοί	418	262	743	990	1.408	687	415	543	505	1.646	1.324	642	378	742	10.703
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	1.490	1	47	0	18	93	44	7	5	3	0	0	11	21	1.740
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.659	1.659
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	4.996	276	1.182	999	1.854	1.905	953	768	693	1.665	1.389	707	530	2.589	20.506

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26β

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού - ΔΗΜΟΣ ΑΕΤΟΥ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & διασκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακής χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια (7)	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	125	125
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	179	0	3	0	1	2	3	0	0	0	0	0	0	1	189
Εργοδότες	29	0	11	0	10	34	19	1	0	0	1	0	1	3	109
Εργαζόμενοι	288	0	8	0	16	4	3	15	3	0	2	1	1	4	345
Μισθωτοί	57	17	51	48	120	15	17	23	18	48	28	15	13	56	526
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	553	17	73	48	147	55	42	39	21	48	31	16	15	189	1294

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26γ

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού - ΔΗΜΟΣ ΑΜΥΝΤΑΙΟΥ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου & νερού (4)	Κατάσκευες (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακής χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΛΩΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	12	0	29	1	18	172	63	6	8	2	7	3	7	11	339
Εργαζόμενοι	321	1	44	0	57	55	14	37	17	2	9	7	15	14	593
Μισθωτοί	35	29	145	194	188	85	55	113	86	250	168	83	49	127	1607
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	137	0	10	0	1	14	8	0	1	1	0	0	2	1	175
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	214	214
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	505	30	228	195	264	326	140	156	112	255	184	93	73	367	2928

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26δ

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού - ΔΗΜΟΣ ΚΑΤΩ ΚΛΕΙΝΩΝ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου & νερού (4)	Κατάσκευες (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακής χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΛΩΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	48	0	6	0	5	30	12	9	1	0	0	3	3	8	125
Εργαζόμενοι	487	0	10	0	17	6	7	11	1	0	1	1	0	16	557
Μισθωτοί	17	10	46	29	49	49	21	16	24	65	46	29	21	62	484
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	211	0	0	0	1	1	3	0	0	0	0	0	1	2	219
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	139	139
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	763	10	62	29	72	86	43	36	26	65	47	33	25	227	1524

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26ε
Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού- ΔΗΜΟΣ ΜΕΛΙΤΗΣ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. Αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσοπτ. & οικιακ. χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκη/ση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοιν. ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταθούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	8	0	13	1	18	50	38	2	2	0	0	0	0	1	133
Εργαζόμενοι	432	3	20	2	39	26	13	23	2	3	2	2	8	16	591
Μισθωτοί	14	94	139	169	263	80	31	97	49	112	61	49	30	155	1343
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	215	0	4	0	5	9	1	1	0	0	0	0	0	1	236
Δεν δήλωσαν Επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	259	259
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	669	97	176	172	325	165	83	123	53	115	63	51	38	432	2562

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26στ
Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού- ΔΗΜΟΣ ΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. Αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσοπτ. & οικιακ. χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκη/ση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοιν. ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταθούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	1	0	4	0	9	32	32	3	6	0	0	1	2	1	91
Εργαζόμενοι	409	1	30	0	20	21	24	13	5	0	0	1	8	14	546
Μισθωτοί	40	28	52	72	171	61	38	36	36	104	83	49	30	60	860
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	221	0	1	0	4	1	5	1	1	0	0	0	0	2	237
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	262	262
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ- ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	671	29	87	72	204	115	99	54	48	104	83	51	40	339	1996

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26ς

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού- ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΣΠΩΝ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακ. χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοιν. ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΛΩΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	21	0	2	0	2	12	21	1	0	0	0	0	0	1	60
Εργαζόμενοι	257	0	6	0	1	5	5	5	5	0	0	1	3	11	299
Μισθωτοί	125	0	14	2	28	14	16	12	3	40	11	14	9	28	316
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	122	0	1	0	0	2	3	0	0	0	0	0	1	1	130
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	34	34
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	525	0	23	2	31	33	45	18	8	40	11	15	13	75	839

Πηγή:ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26η

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού- ΔΗΜΟΣ ΦΙΛΩΤΑ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακ. χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοιν. ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΛΩΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	6	0	12	3	7	45	25	0	5	0	0	0	2	0	105
Εργαζόμενοι	388	0	13	0	16	21	15	11	2	1	1	1	3	4	476
Μισθωτοί	50	29	50	190	91	43	18	25	31	51	30	19	16	51	697
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	223	0	1	0	1	7	4	1	0	0	0	0	1	2	240
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	162	162
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	667	29	76	193	118	116	62	37	38	52	31	20	22	219	1680

Πηγή:ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 260

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού - ΔΗΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακ. χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοιν. ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταθούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	9	4	72	1	38	381	146	21	50	2	26	9	22	15	796
Εργαζόμενοι	262	3	85	1	75	186	24	45	72	6	14	34	58	28	893
Μισθωτοί	37	54	218	263	368	306	200	198	242	960	873	371	195	178	4463
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	130	1	22	0	5	57	15	3	3	2	0	0	6	8	252
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	415	415
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	438	62	397	265	486	930	385	267	367	970	913	414	281	644	6819

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 261.

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού - ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΒΑΡΙΚΟΥ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακ. χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοιν. ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταθούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	0	1	1	0	1	10	6	0	0	0	0	0	0	4	23
Εργαζόμενοι	55	0	5	0	14	3	0	1	0	0	1	0	1	12	92
Μισθωτοί	1	0	9	10	26	11	2	3	3	3	1	3	2	6	80
Συμβοηθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	28	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3	32
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	84	1	15	10	41	24	9	4	3	3	2	3	3	33	235

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26α

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού - ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΟΠΗΓΗΣ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακ. χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκη/ση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Λημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοιν. ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταθούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	34	0	6	0	1	3	4	1	1	0	0	0	0	0	50
Εργαζόμενοι	8	0	1	0	1	0	1	5	0	0	0	0	0	2	18
Μισθωτοί	42	0	8	0	6	8	1	3	4	4	4	1	1	11	93
Συμβοληθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20
Δεν δήλωσαν Επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	6
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	104	0	15	0	8	11	6	9	5	4	4	1	1	19	187

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26β

Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού - ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΛΕΧΟΒΟΥ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακ. χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκη/ση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Λημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοιν. ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταθούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	5	0	4	0	11	17	10	2	1	0	0	0	1	0	51
Εργαζόμενοι	4	0	8	0	52	3	1	5	1	0	1	0	5	2	82
Μισθωτοί	0	1	10	11	89	10	9	15	8	7	18	6	5	8	197
Συμβοληθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	4	0	5	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	10
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	35	35
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	13	1	27	11	152	30	21	22	10	7	19	6	11	45	375

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26γ.
Κλαδική Απασχόληση Ανθρώπινου Δυναμικού- ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΝΥΜΦΑΙΟΥ

	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα & δασοκομία, αλιεία (1)	Ορυχεία και λατομεία (2)	Μεταποιητικές βιομηχανίες (3)	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. αερίου & νερού (4)	Κατασκευές (5)	Εμπόριο, επισκευή οχημάτων & ειδών προσωπ. & οικιακ. χρήσης (6)	Ξενοδοχεία και εστιατόρια(7)	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες (8)	Χρημ/τικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας (9)	Δημόσια διοίκηση & άμυνα. Υποχρεωτική κοιν. ασφάλιση (10)	Εκπαίδευση (11)	Υγεία (12)	Λοιπές υπηρεσίες (13)	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο (14)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΛΩΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
Εργοδότες	0	0	2	0	0	8	11	1	0	0	0	0	0	0	22
Εργαζόμενοι	4	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	1	0	8
Μισθωτοί	0	0	1	2	6	5	7	2	1	2	1	3	7	0	37
Συμβοληθούντα & μη αμειβόμενα μέλη	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Δεν δήλωσαν επάγγελμα & νέοι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	4	0	3	2	6	14	18	3	2	2	1	4	8	0	67

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001. Κόμβος ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

Γεωργικές Εκτάσεις Κατά Είδος Καλλιέργειας ανά Δήμο και Κοινότητα (σε στρέμματα)

	Ετήσιες Καλλιέργειες	Λευκώδεις Καλλιέργειες	Αμπέλια και Σταφιδάμπελα	Μόνιμα Λιβάδια και Βοσκότοποι	(ΛΟΙΠΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ)		
					Αγραναπαύσεις	Οικογενειακοί Λαχανόκηποι	Φυτόρια Καρ/φόρων, Λοιπές Πολυετείς Φυτείες
Δήμος Φλωρίνης	33.786,4	1.368,1	110,4	3.873,1	513,0	57,9	29,8
% επί του Νομού	7,52	11,69	1,68	7,07	7,38	9,34	36,88
Δήμος Αετού	34.446,7	946,7	317,6	622,5	106,3	49,9	0
% επί του Νομού	7,67	8,09	4,83	1,14	1,53	8,05	0,00
Δήμος Αμυνταίου	65.693,1	1.113,4	4.673,9	16.700	793,7	30,0	0
% επί του Νομού	14,62	9,51	71,07	30,49	11,42	4,84	0,00
Δήμος Κάτω Κλεινών	81.583,3	354,5	48,9	4.685,0	881,3	27,9	0
% επί του Νομού	18,16	3,03	0,74	8,55	12,69	4,50	0,00
Δήμος Μελίτης	97.979,7	370,8	245,5	390,1	1.008,4	34,4	8,0
% επί του Νομού	21,81	3,17	3,73	0,71	14,51	5,55	9,90
Δήμος Περάσματος	46.317,4	1.706,8	85,3	27311,4	1.648,0	214,1	4,5
% επί του Νομού	10,31	14,59	1,30	49,87	23,72	34,54	5,57
Δήμος Πρεσπών	18.897,8	87,8	59,1	791,2	1.528,7	142,9	2,0
% επί του Νομού	4,21	0,75	0,90	1,44	22,00	23,05	2,48
Δήμος Φιλότα	63.909,0	5.694,3	962,2	0	187,7	1,0	0
% επί του Νομού	14,23	48,66	14,63	0,00	2,70	0,16	0,00
Κοιν/τα Βαρικού	4.479,1	21,0	7,2	280,1	280,4	41,8	36,5
% επί του Νομού	1,00	0,18	0,11	0,51	4,04	6,74	45,17
Κοιν/τα Κρυσταλλοπηγής	1.535,0	0	0	71,4	0	3,0	0
% επί του Νομού	0,34	0,00	0,00	0,13	0,00	0,48	0,00
Κοιν/τα Λεχόβου	537,2	39,0	2,0	37,0	0	17,0	0
% επί του Νομού	0,12	0,33	0,03	0,07	0,00	2,74	0,00
Κοιν/τα Νυμφαίου	87,5	0	0	7,0	0	0	0
% επί του Νομού	0,02	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	449.252,2	11.702,4	6.576,1	54.768,8	6947,5	619,9	80,8

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 28
Αριθμός Ζωών Κατά Κατηγορία ανά Δήμο και Κοινότητα
(σε κεφαλές)

	Βοοειδή (σύνολο)	Βοοειδή (θηλυκά)	Προβατο- ειδή	Αίγες	Χοίροι	Ιπποειδή	Κουνέλια	Πουλερικά	Κυψέλες Μελισσών
Δήμος Φλώρινας	3.642	2.529	5.921	1.454	383	61	123	10.673	861
% επί του Νομού	11,50	11,29	6,48	4,70	7,94	17,48	9,61	11,14	31,35
Δήμος Αετού	2.958	2.110	8.882	3.191	251	31	0	7.032	51
% επί του Νομού	9,34	9,42	9,72	10,31	5,20	8,88	0,00	7,34	1,86
Δήμος Αμυνταίου	2.033	1.230	16.776	6.838	305	23	189	5.007	95
% επί του Νομού	6,42	5,49	18,37	22,09	6,32	6,59	14,77	5,22	3,46
Δήμος Κάτω Κλεινών	8.836	6.421	9.793	847	599	20	285	23.434	93
% επί του Νομού	27,91	28,66	10,72	2,74	12,42	5,73	22,27	24,45	3,39
Δήμος Μελίτης	6.256	4.377	13.146	3.407	537	9	100	20.865	400
% επί του Νομού	19,76	19,54	14,39	11,01	11,13	2,58	7,81	21,77	14,57
Δήμος Περάσματος	5.165	3.761	8.105	3.576	224	109	347	17.787	119
% επί του Νομού	16,31	16,79	8,87	11,55	4,64	31,23	27,11	18,56	4,33
Δήμος Πρεσπών	1.542	1.089	13.630	8.575	2.340	41	41	5.406	394
% επί του Νομού	4,87	4,86	14,92	27,71	48,51	11,75	3,20	5,64	14,35
Δήμος Φιλώτα	525	319	5.992	686	24	1	75	3.019	183
% επί του Νομού	1,66	1,42	6,56	2,22	0,50	0,29	5,86	3,15	6,66
Κοιν/τα Βαρικού	482	363	2.672	896	161	40	120	1.846	123
% επί του Νομού	1,52	1,62	2,93	2,89	3,34	11,46	9,38	1,93	4,48
Κοιν/τα Κρυσταλλοπηγής	211	199	4.801	744	0	4	0	484	202
% επί του Νομού	0,67	0,89	5,26	2,40	0,00	1,15	0,00	0,51	7,36
Κοιν/τα Λεχόβου	4	3	1.622	737	0	3	0	270	225
% επί του Νομού	0,01	0,01	1,78	2,38	0,00	0,86	0,00	0,28	8,19
Κοιν/τα Νυμφαίου	4	4	0	0	0	7	0	17	0
% επί του Νομού	0,01	0,02	0,00	0,00	0,00	2,01	0,00	0,02	0,00
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	31.658	22.405	91.340	30.951	4.824	349	1.280	95.840	2.746

Πηγή: Αγροτική Απογραφή, ΕΣΥΕ

